

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

Demagog.cz: Jak pracuje fact-checkingová organizace?

Bakalářská diplomová práce

Pavel NÁDVORNÍK

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Libicher

Olomouc 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Demagog.cz: Jak pracuje fact-checkingová organizace“ vypracoval samostatně na základě literatury a dalších zdrojů uvedených v bibliografii.

Bakalářská diplomová práce má 90 756 znaků (včetně mezer, bez příloh, seznamu literatury a poznámek pod čarou).

V Olomouci dne

.....

Pavel Nádvorník

Poděkování

Rád bych poděkoval Mgr. Miroslavu Libicherovi za vedení mé bakalářské práce, za cenné rady a lidský přístup. Děkuji vedení Demagog.cz za umožnění výzkumu a všem respondentům za účast na něm. V neposlední řadě náleží mé poděkování rodině a přátelům za veškerou podporu a pomoc.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá redakčními rutinami čelní české fact-checkingové organizace Demagog.cz. V teoretické části představuje konceptualizaci, historii, výzkum fact-checkingu a koncept redakčních rutin. Dále pak obecně popisuje Demagog.cz, jeho aktivity a rozebírá jím používanou škálu hodnocení výroků. Cílem práce je odborná charakteristika užívaných redakčních postupů a rutin Demagog.cz. na základě zúčastněného pozorování a polostrukturovaných rozhovorů s členy redakce. Práce popisuje organizační strukturu redakce, používané platformy a nástroje, práci se zdroji. Proces ověřování popisuje jako celek i z pohledu jednotlivých pozic v redakci – šéfreditora, analytiků, editorů a metodologa.

Klíčová slova: fact-checking, Demagog.cz, redakční rutiny, kvalitativní rozhovory, pozorování, dezinformace, Česká republika

Abstract

This bachelor's thesis focuses on the routines of the leading Czech fact-checking organization, Demagog.cz. The theoretical part introduces the conceptualization, history, and research in fact-checking and the concept of editorial routines. It also provides a general description of Demagog.cz, and its activities, and examines the rating system used by the organization. The thesis aims to characterize the editorial procedures and routines employed by Demagog.cz, based on participant observation and semi-structured interviews with editorial team members. The thesis describes the organizational structure of the editorial team, utilized platforms and tools, and the process of handling sources. It details the verification process as a whole and from the perspective of individual positions within the editorial team – the chief editor, analysts, editors, and methodologist.

Keywords: fact-checking, Demagog.cz, editorial routines, qualitative interviews, observation, disinformation, Czech Republic

Obsah

Úvod	7
1 Teoretická část.....	9
1.1 Vymezení fact-checkingu	9
1.2 Historie fact-checkingu.....	10
1.3 Výzkum fact-checkingu.....	13
1.4 Redakční rutiny.....	18
2 Základní popis Demagog.cz.....	19
2.1 Aktivity	20
2.2 Škála hodnocení.....	21
3 Metoda	24
3.1 Pozorování	24
3.1.1 Limity pozorování.....	25
3.2 Rozhovory	25
4 Fungování redakce Demagog.cz	27
4.1 Organizační struktura redakce	27
4.2 Používané platformy a nástroje	29
4.3 Zdrojování	31
4.4 Proces ověření.....	33
4.5 Pracovní postupy	35
4.5.1 Šéfreditor.....	35
4.5.2 Analytik	37
4.5.3 Editor	40
4.5.4 Metodolog.....	42
Závěr.....	44
Citovaná literatura	46
Seznam obrázků.....	51

Seznam příloh.....	52
Přílohy	53

Úvod

Fact-checking se v posledních dvaceti letech stal globálním fenoménem a zaznamenal rapidní rozvoj. Pojí se s ním ale množství veřejné i odborné kritiky a kontroverzí. Jeho rozvoj se nevyhnul ani českému mediálnímu prostředí a v posledních deseti letech zde vzniklo několik fact-checkingových projektů. Proto jsem se rozhodl pro jeho výzkum v málo prozkoumaném českém kontextu.

V této bakalářské práci se věnuji problematice redakčních rutin české fact-checkingové organizace Demagog.cz. Výzkum se zakládá na zúčastněném pozorování redakce, které probíhalo během mé stáže v organizaci, a na polostrukturovaných kvalitativních rozhovorech s jednotlivými členy redakce. Vzhledem k tomu, že oblast vnitřního fungování fact-checkingu představuje relativně opomíjené téma, je cílem mého výzkumu popis organizace redakce, konkrétních pracovních postupů, jejich analýza a případná konfrontace s odbornou literaturou. Vzhledem k tomu, že Demagog.cz nebyl dosud důkladně prozkoumán odbornou literaturou, má výzkum převážně explorativní charakter a neklade si za cíl komplexní hodnocení fungování organizace. Tomu odpovídají i zvolené metody. Věřím, že strategie zúčastněného pozorování a dále jeho rozšíření o rozhovory přinese zajímavé výsledky, které by při pohledu z vnějšku nebylo možné získat.

V teoretické části se nejprve stručně věnuji konceptualizaci fact-checkingu. Opírám ji zejména o definici podle Elizabeth (2014). Dále se věnuji historii fact-checkingu, jeho předchůdcům, vývoji, nejvýznamnějším představitelům a institucím. Následně rozebírám hlavní proudy ve výzkumu fact-checkingu a blíže se věnuji výzkumu a kritice fact-checkingu jako profese. V tom mi nejvíce pomáhají publikace Uscinského a Butlera (2013), Amazeen (2013), (2015), (2018) a Graveše (2018). Prezentuji i několik výzkumů zaměřených na redakční rutiny fact-checkingu a české fact-checkingové prostředí. Přibližuji i koncept redakčních rutin. Dále se zaměřuji na základní popis Demagog.cz. Popisuji stručně jeho historii, principy fungování, hlavní aktivity a hodnotící systém. V případě hodnotícího systému pak předkládám srovnání s jinými přístupy a argumentaci pro jeho použití v případě Demagog.cz.

V analytické části pak na základě pozorování a rozhovorů popisují nejprve organizační strukturu redakce a jednotlivé pozice. Dále se věnuji používaným technickým platformám a nástrojům, které redakce běžně používá. Následně rozebírám přístup k práci se zdroji, její

zásady a proces ověřování v Demagog.cz. Uzavírám pak rozbořem pracovních postupů jednotlivých pozic přímo zapojených do procesu věcného ověření faktických výroků.

1 Teoretická část

1.1 Vymezení fact-checkingu

Praxe fact-checkingu je velmi rozrůzněnou oblastí, pro kterou se obtížně hledá jednotná definice, obzvláště s přihlédnutím k různorodosti napříč globálním fact-checkingovým hnutím. Graves (2018, s. 3) například nabízí tento popis: „*Fact-checking, jak ho chápou praktikující ve Spojených státech, spočívá v posuzování pravdivosti veřejných politických prohlášení. (Nemělo by se zaměřovat s tradičním interním ověřováním faktů, které slouží k odstranění chyb před zveřejněním zprávy.) Fact-checkingové hnutí ve Spojených státech je dominováno profesionálními novináři, kteří vidí svou činnost jako druh zpravodajství.*“ Sám však přiznává, že i pro popis situace ve Spojených státech je taková definice nepřesná (Graves, 2018). O to více nevhodné by bylo pokoušet se ji aplikovat na fenomén fact-checkingu v globálním měřítku. Podstatně širěji definuje fact-checking Elizabeth (2014) pro American Press Institute:

„Fact-checkeři a organizace specializované na ověřování faktů si kladou za cíl zvýšit porozumění a znalosti re-reportováním a zkoumáním údajných faktů uveřejněných nebo zaznamenaných ve vyjádřeních politiků a všech, jejichž slova ovlivňují životy a živobytí ostatních. Fact-checkeři zkoumají ověřitelná fakta, a jejich práce je prosta stranění, názorů a rétoriky¹.

Cílem fact-checkingu by mělo být poskytovat jasnou, profesionálně a rigorózně prověřenou informaci konzumentům, aby mohli využít fakta k učinění plně uvědomělých rozhodnutí při volbách a jiných zásadních rozhodnutích.“

Tato definice se jeví jako poměrně volná, nicméně dobře vystihuje fundamentální principy, postupy, etické zakotvení i cíle fact-checkingu. Ve svých pracích tuto definici používají i Graves (2018) a Amazeen (2015). Pro účel práce proto na fact-checking nahlížím ve smyslu této definice. Z takto definované praxe vycházejí očekávání o reálné činnosti fact-checkerů, kterou se dále zabývám. Amazeen (2020) popisuje tyto tři základní cíle fact-checkingu: vzdělávání veřejnosti, zlepšování politického chování a zlepšování žurnalistiky. Přestože zároveň zmiňuje i nejasné efekty na konzumenty, přiznává, že fact-checking alespoň do určité míry tyto vlivy má. Na základě těchto tří faktorů zároveň můžeme konstatovat, že fact-checking lze vnímat hlavně jako veřejnou službu. Tomu odpovídá i časté ukotvení fact-checkingu v neziskovém sektoru.

¹ Ve smyslu úmyslného zkreslování a manipulace faktů.

Typologii fact-checkingu zpracovává Graves (2018). Fact-checkingové projekty zařazuje na triangulárně orientované osy a orientuje je podle jejich přichýlení k politickému/občansko-společenskému, žurnalistickému a akademickému prostředí. V jeho pojetí se nejedná o uzavřené kategorie a projekty se pohybují v prostoru mezi extrémy. V případě politicky, či spíše občansko-společensky orientovaných podob jde převážně o projekty vycházející z občanských iniciativ a neziskového sektoru. Akademické iniciativy vycházejí z akademického prostředí, nestaví na mediálních profesionálech a používají spíše vědecké přístupy. Žurnalistická varianta vychází ze zavedených tištěných i dalších médií a staví na profesionálech z novinářské praxe. Dále můžeme fact-checkingové projekty dělit do dvou skupin, mimo mnoho jiných ukazatelů, podle jejich přístupu k ověření do dvou skupin. První pojímá ověřování šířeji, zaměřuje se na obsáhlejší celky a ověřuje jejich pravdivost. V praxi se pak věnuje hlavně hoaxům, dezinformacím, fake-news a obecným medializovaným tématům. Druhá skupina přistupuje k ověřování techničtěji a zaměřuje se na jednotlivé faktické výroky nalezené v mediálních výstupech. Jednotlivé výroky rozebírají a hodnotí jejich pravdivost.

1.2 Historie fact-checkingu

Přestože fact-checkingu v dnešním slova smyslu jsme se dočkali až na přelomu milénia, jeho předchůdci se začali objevovat již v druhé polovině 20. století. Podle Graves (2018) se první pokusy o fact-checking vyskytovaly v amerických novinách v průběhu 80. let. Za přímého předchůdce můžeme považovat i iniciativy ke kontrolování pravdivosti politické reklamy, tzv. Ad watch. Tyto snahy vznikly po prezidentských volbách v USA v roce 1988, kdy začalo mezi novináři růst znepokojení z nepravdivé a zavádějící politické reklamy. Politici využili možnosti šířit svá sdělení skrze reklamu bez toho, aby se museli ohlížet na protikandidáty i novináře a jejich snahy o kritiku daných sdělení. Reakcí byl vznik oboru sledování reklamy, který začaly praktikovat noviny i televizní stanice (Frantzich, 2002); (Milburn, Brown, 1997). „*Adwatch se snaží, jak vyvrátit falešná tvrzení, která učinil kandidát, tak dekonstruovat postranní úmysly reklamy, což podněcuje voliče k vyhodnocení podstaty sdělení a snižuje vliv postranních úmyslů,*“ (Milburn, Brown, 1997, s. 167). Dalším předchůdcem byly webové iniciativy bojující proti hoaxům. Ty se začaly objevovat v 90. letech a některé z nich se okrajově zaměřovaly i na politická témata. Jednou z nich je i Snopes.com, která funguje dodnes (Lowrey, 2015).

První skutečnou fact-checkingovou organizací bez politických vazeb byl Factcheck.org. Založila ho Anneberg Foundation v roce 2003, tedy před prezidentskými

volbami v USA v roce 2004, a stále se řadí mezi elitu v oboru. Prvotním záměrem Factchecku nebylo informování veřejnosti přímo, ale zprostředkovaně přes novináře. Chtěl poskytovat platformu pro novináře, kde by mohli přehledně získat informace o výrociích ve veřejném prostoru, jejich původu a pravdivosti. Navzdory původní představě zakládajícího týmu veřejnost navštěvovala přímo doménu Factcheck.org, obzvláště pak po tom, co Dick Cheney zmínil Factcheck v předvolební debatě (Amazeen, 2013); (Lowrey, 2015). Dalšími významnými americkými následovateli byly PolitiFact, založený Tampa Bay Times², a Fact Checker, založený deníkem Washington Post. Oba byly založeny v roce 2007.³ Washington Post Fact Checker sice původně pouze jako dočasný projekt, který byl po prezidentských volbách přerušen, nicméně ho v roce 2011 obnovili a oba projekty fungují dodnes (Kessler, 2017), (Amazeen, 2013). Z časných projektů mimo USA můžeme zmínit například britský Channel 4 Fact Check, který pokrýval parlamentní volby v roce 2005 a obnoven byl v roce 2010, francouzský Desintox, založený novinami Libération v roce 2008, nebo srbský Istinomer, založený v roce 2009 (Graves, 2018).

Na rychlosti rozvoje fact-checking nabral po roce 2010. V roce 2010 celosvětově vzniklo dvacet fact-checkingových organizací (Graves, 2018). Počty aktivních organizací v dalších letech rostly rapidně na 44 v roce 2014, 96 v roce 2016, 286 v roce 2018, 381 v roce 2020 a 391 v roce 2021. Největší meziroční nárůst nastal v roce 2019, kdy vzniklo 77 nových organizací a v absolutních číslech jich přibýlo 41. V posledních letech vývoj zpomalil. V roce 2021 byla vedoucím kontinentem Evropa se 111 aktivními organizacemi a fact-checking byl publikován v minimálně 69 jazycích (Stencel, 2017); (Stencel et al., 2022).

Od roku 2015 zaštiťuje část fact-checkingových projektů Mezinárodní fact-checkingová síť (International Fact-Checking Network, IFCN). Řídí ji Poynter Institute. Jejími členy je přes 100 organizací z různých zemí světa. Členům poskytuje poradenství v dodržování profesních standardů fact-checkingu, nabízí granty a finanční podporu, vzdělávací programy ke zlepšení jejich služeb, a nabízí informace o trendech a novinkách ze světa fact-checkingu v pravidelném newsletteru. Představuje i platformu pro setkávání fact-checkerů. Zároveň poskytuje záruku profesních standardů. O členství musí organizace požádat a IFCN následně zhodnotí, zda splňuje podmínky pro udělení. Úspěšní žadatelé následně mohou užívat odznak člena IFCN po dobu jednoho roku. O ověření způsobilosti

² Dnes ho vlastní Poynter Institute for Media Studies.

³ V roce 2008 se v USA opět konaly prezidentské volby.

musí žádat každý rok. Organizace musí dodržovat etický kodex IFCN, který zahrnuje závazek nestrannosti a rovného přístupu, kvality a transparentnosti zdrojů, transparentnosti financování, transparentnosti metodologie, otevřené a upřímné politiky korekcí ověření. Tyto faktory jsou posuzovány nezávislými experty. Členství v IFCN používají i technologické firmy jako Facebook a Google jako vodítko pro najímání organizací na ověřování faktů. Fact-checkerům IFCN poskytuje pomoc i v obraně proti obtěžování a hrozbám soudními spory. Nabízí komunikační podporu a fond na právní obranu (Poynter Institute, 2023); (IFCN, 2023).

Kromě Demagog.cz se v České republice na ověřování faktů podílí i několik dalších subjektů. Jedním z nich je server Manipulátoři.cz, který vznikl v roce 2015 a vede ho Jan Cemper. Ve své agendě se zaměřuje na hoaxy, dezinformace a fake-news, o kterých publikuje analytické texty. Server obdržel několik nominací na ceny a odkazují na něj státní i jiné instituce a média. (Faktické Info z.s., nedatováno) Server byl také předmětem několika kontroverzí a kritiky. Jeden z článků vyvolal soudní spor (JHR, 2023). Kontroverzní postavou se stal vedoucí projektu, Jan Cemper, který se angažoval v radikálním levicovém hnutí (Faktické Info z.s., nedatováno). Ve veřejném prostoru se proto diskutuje o jeho aktivismu a nestrannosti. Jako sesterský projekt serveru Manipulátoři.cz vznikl v roce 2021 web Faktické.info. Ten se profiluje jako čistě fact-checkingový, nicméně částečně překrývá agendu serveru Manipulátoři.cz a zaměřuje se hlavně na hoaxy a dezinformace šířené na sociálních sítích. Vedoucí postavou je taktéž Jan Cemper. Na rozdíl od Manipulátorů používá kategorie hodnocení – nepravda, částečná nepravda, zavádějící, clickbait, mýtus, pravda. Liší se také veřejně dostupnou metodologií ověřování a etickým kodexem. Ten obsahuje i závazek k dodržování zásad a kodexu IFCN, navzdory tomu, že Faktické.info není jejím členem. Oba projekty byly původně zřizovány samostatnými spolky, nicméně v roce 2023 Manipulátoři.cz přešel pod Faktické Info z.s.

Dalším českým příkladem je i Ověřovna! Českého rozhlasu. Spuštěna byla v září 2021 se záměrem vyvracet dezinformace šířené před sněmovními volbami. Výsledkem byl desetidílný pořad vysílaný na Českém rozhlasu Plus. V návaznosti něj pak Ověřovna! pokračuje na webu iRozhlas. V textech se věnuje hlavně debunkingu hoaxů a dezinformací a publikuje analýzy, kde daná témata rozebírá. Během kampaně před prezidentskými volbami 2023 se věnovala i ověřování výroků z několika kandidátských debat. Vedoucí osobností projektu je redaktorka iRozhlasu Jana Magdoňová. Jako navazující vznikl projekt Společnost nedůvěry, který mapuje vnímání dezinformací a konspiračních teorií v české společnosti.

Českou fact-checkingovou odnož provozuje i Francouzská tisková agentura (AFP). Její fact-checkingový program patří mezi lídry v oboru. AFP Fact-check zaměstnává přes sto specializovaných novinářů po celém světě a funguje v 26 jazycích. Provozuje web v češtině, kde se věnuje, podobně jako Ověřovna! nebo Manipulátoři, debunkingu dezinformací a hoax týkajících se témat z Česka i zahraničí. AFP Fact-check spolupracuje s technologickými firmami jako Google nebo Meta a v Česku je vedle Demagog.cz jednou ze dvou organizací, které pro Metu fact-checking provádějí. Vedle globálního týmu pracuje pro AFP Fact-check i specializovaná reportérka pro Českou republiku, Ladka Mortkowitz. Velikost a množství zahraničních reportérů dává organizaci rozsáhlé možnosti v pokrývání širokého záběru témat. AFP Fact-check je členem IFCN, a zavazuje se tak k dodržování jejích pravidel.

V kontextu fact-checkingu je také nutné zmínit fenomén stranických fact-checkerů. Jedná se o jakési protiváhy skutečných fact-checkerů a snaží se ověřovat fakta ve prospěch daného politického subjektu. Tato praxe má tradici v USA, kde ji využívají Demokráté i Republikáni (Graves, 2018). „*Pokud kritizujete pouze jednu stranu, ... již nejste fact-checkerem. Jste nástrojem v politické kampani,*“ (Dobbs, 2012, s. 13). Tento typ politické kampaně se objevil i v českém prostředí, když hnutí ANO spustilo web mujdemagog.cz. Ten byl reakcí na práci Demagog.cz, nicméně se skutečným fact-checkingem měl málo společného. Web měl tento podtitul: „*Neuvěříte, co o mně řekli. A nic z toho není pravda.*“ Rozebrány na něm byly údajné lži o Andreji Babišovi. Texty však neodpovídaly fact-checkingovým normám, chyběly v nich zdroje a odkazovaly se na vyjádření Andreje Babiše (Břešťan, 2017); (Giereło-Klimaszewska, 2019).

1.3 Výzkum fact-checkingu

Významnou charakteristikou výzkumu fact-checkingu je dominance literatury ze Spojených států a o Spojených státech. Výzkum fact-checkingu lze podle Nieminena a Rapeliho (2018) rozdělit na tři hlavní kategorie: (1) efekty fact-checkingu, (2) fact-checking jako profese, (3) veřejné mínění o fact-checkingu.

Ve výzkumu efektů fact-checkingu pozorují autoři široké spektrum výsledků. Část výzkumů zjišťuje, že fact-checking u čtenářů snižuje důvěru v nepravdivé informace a problematizuje, v co konzument věří. Studie pak přihlížejí k různým faktorům, jako jsou ideologické přesvědčení konzumenta a jeho vztah k autorovi výroku, a přiznávají fact-checkingu vliv i jim navzdory. Další studie však ukazují, že ideologie ovlivňuje odmítání ověření výroků a vliv fact-checkingu se snižuje s rostoucí podporou řečníka konzumentem.

Ukazuje se podle nich i to, že lidé mohou sice přijmout opravenou skutečnost, ale nezmění to postoje, které zaujímali. Jako efekt fact-checkingu je dokonce u některých skupin konzumentů v závislosti na jejich politické preferenci zmiňováno posílení důvěry v nepravdivý výrok, namísto jeho zavržení. Pozitivní vztah je popisován mezi pravdomluvností kandidáta a jeho podporou. Korelace se objevila i mezi politickými znalostmi člověka a konzumací fact-checků, nicméně, u těchto efektů je na místě diskuse o příčině a důsledku. Studie efektů fact-checkingu na politiky ukazují, že vědomí politika o potenciálním fact-checku diskuse zvyšuje jeho pravdomluvnost (Nieminen, Rapeli, 2018).

Zkoumání fact-checkingu jako profese, tedy toho, jak se to celé vlastně děje, je zdrojem největší kritiky a odlišných pohledů mezi výzkumníky. Graves (2017) popisuje pět fází v procesu ověření výroku: (1) Nejdříve fact-checker vybere výrok k ověření. Činí tak na základě zpravodajských hodnot a významnosti výroku. (2) Následuje kontaktování autora výroku a poskytnutí prostoru k vyjádření. To slouží jako nástroj férovosti i jako metoda získávání informací – autor často poskytne materiály nebo vysvětlení k výroku, které zjednoduší práci fact-checkera. (3) Dále je na pořadu trasování původu a šíření výroku. (4) Čtvrtou fází je ověření faktického tvrzení na základě dostupných nezaujatých dat a zdrojů. (5) Poslední krok představuje zveřejnění výsledků práce s hodnocením pravdivosti a výčtem všech zdrojů tak, aby čtenář mohl replikovat proces. Tyto fáze vycházejí z etnografického výzkumu práce tří nejvýznamnějších amerických fact-checkingových organizací. Zároveň tyto fáze můžeme sledovat jako kategorie kritiky procesů ve fact-checkingu.

Základní text v kritice profese fact-checkingu, *The Epistemology of Fact Checking*, napsali Uscinski a Butler (2013). Jejich kritika se nejvýrazněji vztahuje k prvnímu kroku procesu, výběru výroků k ověření. Autoři kritizují praxi, kdy fact-checkeři vybírají pouze některé výroky a činí tak na základě principů zpravodajských hodnot, zajímavosti pro čtenáře, důležitosti a vlivu výroku. Vše pak pouze na základě své profesionální intuice. Uscinski s Butlerem argumentují, že navzdory snaze o potlačení vlastních ideologických vlivů novinářem dochází k ovlivnění tohoto úsudku. Ideologické přesvědčení podle nich hraje při výběru roli i podvědomě. Zároveň pak musí fact-checker rozhodovat o zajímavosti pro čtenáře, a to podle nich dělá opět na základě vlastního pocitu o zajímavosti výroku, který opět vychází z politického přesvědčení novináře. Tato kritéria podle nich ovlivňují následné vyznění práce fact-checkerů, protože samotný výběr výroků výrazně ovlivňuje, jak z ověřování daný řečník vyjde. Problém prezentují na příkladu dvou kandidátů – jednoho, který lhal v 95 ze 100 případů, druhého, který lhal v 50 ze 100 případů. Od obou fact-checker

vybere pět největších lží, které ověří. Z výsledků se podle nich budou oba politici jevit jako stejní lháři. Jako jediné řešení navrhuji vytvoření databáze všech politických výroků a jejich náhodný výběr. Amazeen (2015) ironicky kritizuje výběr případů, na jejichž základě Uscinski s Butlerem tuto kritiku vystavěli. Zároveň ale přiznává, že fact-checkeři by měli pracovat s více systematickými a transparentními metodami výběru výroků k ověření. IFCN ve svém kodexu uvádí, že fact-checker vybírá výroky k ověření na základě jejich dosahu a důležitosti, a pokud je to možné, měl by zdůvodnit jejich výběr (IFCN, 2023).

Jako další problém Uscinski a Butler (2013) popisují spojování více faktických tvrzení do jednoho a ověřování jako takové nebo naopak vytrhávání výroků z širšího celku. Rozhodnutí o spojení či rozdělení výroků pak má podle nich zásadní vliv na vnímání výsledku ověření. Argumentují na příkladech tří ověřovaných výroků. Podle jejich povahy a pomyslné pravdivosti nebo nepravdivosti pak vysvětlují různé scénáře podle toho, jak jsou sloučeny nebo rozděleny. Na jedné straně podle nich může být hodnocení dvakrát pravda, jednou nepravda, na druhé jedno hodnocení víceméně pravdivé. V případě sloučení také musí fact-checker dělat vysoce subjektivní rozhodnutí o závažnosti jednotlivých částí, aby mohl určit finální hodnocení. Tento rozdíl pak způsobuje odlišné vnímání řečníka veřejností. Na druhé straně podle nich v některých případech rozdělení způsobuje vytržení z potřebného kontextu. Rozhodování o rozdělení nebo sloučení výroků je pak podle autorů opět ovlivněno ideologickým postojem fact-checkera. Nieminen a Sankari (2021) zkoumali práci Politifactu na vzorku 858 ověřených výroků. Zjistili, že 33 % z nich bylo složeno z více faktických výroků. Toto kritérium jejich výzkumu je přímo inspirováno výše zmíněným článkem, nicméně již výzkumníci neberou v potaz argument, že někdy je spojení naopak nevyhnutelné, což už jejich design výzkumu nekontroluje.

Třetí téma diskuse se zabývá tím, co je to vlastně ověřitelný výrok. Uscinski a Butler (2013) široce kritizují fact-checkery za ověřování výroků, které nelze hodnotit jako pravdivé nebo nepravdivé. Jejich kritika se zaměřuje na dvě témata. Prvním z nich je ověřování kauzálních vztahů. Jako problém vidí tvrzení o vztahu mezi různými faktory. Příkladem mohou být vlivy zákonů na jiné ukazatele. Taková tvrzení je nemožné nebo velmi obtížné a diskutabilní hodnotit. I ve vědeckém zkoumání je vždy určování kauzálních vztahů ošemetnou disciplínou. Další kategorii tvoří výroky předpovídající budoucnost. Fact-checkeři nejsou jasnovidci a nedokážou předpovědět budoucnost. Uscinski s Butlerem (2013) proto kritizují praktiky, kdy předpovědi budoucnosti fact-checkeři ověřují a srovnávají je s jinými předpověďmi. Standardní zásadou fact-checkingových organizací nicméně je ověřování na

základě informací, které byly dostupné ve chvíli výroku. Jako férové se proto nejeví ani zpětné ověření na základě nových skutečností.

V ohledu publikování ověřených výroků se debata vede o vhodnosti nebo nevhodnosti hodnotících systémů. Mezi fact-checkingovými organizacemi se vyskytují dva tábory. První používá systém hodnocení pravdivosti výroku, druhý se drží pouze analytických textů, které o pravdivosti vypovídají. Vůdčím představitelem skupiny bez hodnotícího systému může být FactCheck.org nebo britský Full Fact. Nejvýznamnějšími příklady hodnotících systémů mohou být Truth-O-Meter, který používá PolitiFact, nebo Pinocchios, používaný Washington Post Fact-checkerem. Oba zmíněné systémy pracují se stupnicí pravdivosti od pravdy po nepravdu a zahrnují i mezistupně jako poloviční pravda. S hodnocením tedy pracují na ordinální stupnici. Druhou možností jsou hodnotící systémy s nominálním, černobílým, hodnocením pravda nebo nepravda a dalšími kategoriemi jako zavádějící, mimo kontext. Příkladem může být francouzská AFP s kategoriemi pravda, nepravda, zavádějící, chybějící kontext, upravená fotka nebo video, deepfake, satira a hoax.

Nejvíce kritiky dopadá na systémy s ordinální stupnicí. Kritizovány jsou za zobrazení pravdy jako něčeho, co může být poloviční nebo částečné. Zároveň takový systém souvisí se slučováním několika faktů do jednoho ověření. Hodnocení poloviční pravda pak může označovat, že jeden fakt je pravdivý a druhý ne, nebo že jsou oba částečně pravdivé, nebo zavádějící. Organizace užívající tyto systémy nicméně argumentují, že jejich hodnocení bere v potaz, jak moc se skutečná data liší od pravdy nebo to, jak moc je tvrzení zavádějící (Amazeen, 2015); (Uscinski a Butler, 2013); (Graves, 2018). Na druhé straně sami fact-checkeři argumentují, že ověření je tak více stravitelné, má větší dosah a vliv na čtenáře (Amazeen, 2013). Amazeen et al. (2018) zjistili, že ověření se stupnicí mají větší vliv ve srovnání s pouhým textem v případech nepolitických témat. U politických témat nepozorovali rozdíl. Problematické jsou i sumarizace o počtech pravdivých nebo nepravdivých výroků, jakési statistiky největších lhářů. Vzhledem k různé závažnosti výroků jsou jejich sumarizace a porovnávání nevhodné. Obzvláště problematické je takové srovnání, pokud není jasně stanovena rigorózní metoda výběru výroků (Uscinski a Butler 2013). Přestože většina fact-checkerů tuto praxi odmítá, stále se v médiích objevují statistiky lhářů. Používání hodnotících systémů je mezi fact-checkingovými organizacemi na ústupu. V dřívějších reportech Duke Reporters' Lab o fact-checkingu zjišťovali, že hodnotící systém používá 80-90 % organizací. V roce 2020 to podle nich byla polovina a v roce 2021 pouze třetina. Některé iniciativy

odstartovaly s hodnotícím systémem a později se ho vzdaly, například norský Faktisk (Stencel et al., 2022).

Na problematiku hodnotících systémů navazuje kritika Uscinského a Butlera (2013), která poukazuje na nedostatečné vysvětlení procesu, jakým fact-checker rozhoduje o hodnocení výroku. Uvádějí, že vzhledem k tomu, že fact-checker rozhoduje o tom, co bude označeno jako pravda a podle nich i o tom, co pravda je. Své výtky autoři ilustrují na několika příkladech. Jako problematická označují neexplicitní pravidla rozhodování o požadované přesnosti u číselných údajů, pravidla výběru zdrojů nebo práci s expertními názory a definicemi, které se mohou různit. Tato kritika dnes do určité míry není již zdaleka tolik aktuální. Například vzhledem k etickému kodexu IFCN, který předepisuje fact-checkerům zveřejňovat metodologii rozhodování o výrocih. Zároveň je alespoň částečné vysvětlování rozhodovacích procesů běžnou součástí fact-checkingových textů.

Přímým výzkumem rutin ve fact-checkingových organizacích se zabývá několik výzkumů i navzdory tomu, že větší část literatury se orientuje spíše na výstupy fact-checkingu a jejich efekty. Graves (2017) popisuje práci tří největších amerických fact-checkingových organizací s akcentem na PolitiFact. Svůj výzkum zakládá na zúčastněném pozorování redakce z pozice účastníka jako pozorovatele a na rozhovorech. Vivero a López (2021) zkoumají pět evropských fact-checkingových organizací. V první řadě se zaměřují na kvantitativní výzkum výstupů fact-checkingu. Provádějí nicméně i výzkum rutin, metodologie a struktury redakcí. Tato druhá, kvalitativní, část vychází z rozhovorů s fact-checkery. Moreno-Gil et al. (2021) sledují fact-checkingové organizace ve Španělsku a Latinské Americe. Pomocí rozhovorů zjišťují praktiky v těchto iniciativách a zaměřují se na témata agendy a objemu fact-checků, rutin a procedur, šíření fact-checků nebo největších výzev pro fact-checkery. Rodriguez-Perez a Seibt (2022) zkoumají brazilský fact-checking pomocí dotazníků. Na vzorku 29 fact-checkerů bádají o tématech účelu fact-checkingu, motivace, rutin, vnímání členství v IFCN, žurnalistických principů, věku a pravidelnosti ověřování. Cuartielles et al. (2023) se zaměřili na nový fenomén Chat GPT a jeho odraz ve fact-checkingu. Na základě hloubkových kvalitativních rozhovorů zjišťovali, jak španělské fact-checkingové organizace reagují na nové nástroje, jaké pro ně nacházejí využití a jaké u nich vnímají nedostatky.

Jak jsem již zmínil, odborná literatura zabývající se fact-checkingem je významně US-centrická. Výzkumů soustředěných na evropské prostředí najdeme velmi málo. Český fact-checking je na tom z hlediska výzkumu ještě hůře. České fact-checkingové krajíně se věnuje

Giereło-Klimaszewska (2019). Popisuje české prostředí a předpoklady vzniku fact-checkingu a následně se věnuje oběma nejvýraznějším projektům – Demagog.cz a Manipulátoři.cz. Vedlejší pozornost věnuje i dalším projektům, jako je například HlidacíPes.org. Krátkou zmínku věnuje českému projektu Demagog.cz i Graves (2018, s. 9).

1.4 Redakční rutiny

Redakční rutiny představují základ žurnalistické profese. Umožňují mediálním organizacím vytvářet z událostí zpravodajství. Vycházejí z potřeby urychlení procesu vzniku zprávy i potřeby profesních standardů zaručujících potřebnou kvalitu publikovaného zpravodajství. Redakční rutiny se vyvíjí s požadavky, prostředím nebo technologickým vývojem (Dos Santos et al., 2018). Rutiny umožňují v krátkém čase zpracovat nové události a usnadňují i kontrolu průběhu zpracování. Rutiny se ve zpravodajství projevují na několika úrovních – v určování agendy zpravodajství, ve vyhledávání informací, při práci se zdroji a finálním zpracování zprávy (Trampota, 2006). Rutiny tedy můžeme pozorovat napříč celým procesem vzniku zprávy od výběru události po publikaci.

Mezi rutiny Trampota (2006) zařazuje „zaběhlé způsoby výběru událostí, ... opakující se praktiky sběru informací, ... prezentace zpravodajských příběhů“. Dalším projevem jsou tzv. zpravodajské sítě. Jejich využívání znamená čerpání nových událostí ze standardizovaných míst a institucí jako parlamentu, soudů nebo zpravodajských agentur. Výsledkem je menší šance událostí mimo tyto zpravodajské sítě na pokrytí zpravodajstvím. Studie také ukazují, že novináři pracují s omezeným spektrem zdrojů (Trampota, 2006). Podle Bantze (1997, citováno dle Trampota, 2006) vede vysoká míra rutinizace k přechodu k montážní lince zpravodajství podobné tovární výrobě.

V oblasti fact-checkingu se redakční rutiny projevují ze stejných důvodů jako ve zpravodajství. Na základě prezentované kritiky fact-checkingu viz výše můžeme pozorovat i překryv v oblastech jejich uplatňování.

2 Základní popis Demagog.cz

Demagog.cz navázal na svého slovenského předchůdce Demagog.sk. Ten vznikl v roce 2010 jako iniciativa dvou slovenských studentů Masarykovy univerzity v Brně (Hincová Frankovská et al., 2015). Inspirací pro něj byly organizace jako PolitiFact nebo FactCheck.org (Giereło-Klimaszewska, 2019). Demagog.sk funguje dodnes a jeho typ agendy i zveřejněná metodologie korespondují s jeho českým následovníkem. Slovenský Demagog je členem IFCN. Dalším jeho navazujícím projektem je i polský Demagog.pl, také člen IFCN. Polský Demagog se nicméně věnuje spíše ověřování komplexnějších výroků politiků, hoaxů a dezinformací.

Český Demagog.cz založili v únoru 2012 spolužáci zakladatelů slovenského projektu z Masarykovy univerzity. V počátcích na ověřování pracovala asi desítka studentů, nicméně později Demagog.cz začal spolupracovat se stážisty. Projekt se různými způsoby snažil etablovat, například kompletním ověřováním každého vysílání Otázek Václava Moravce. Později však od takové pravidelnosti upustil. V roce 2016 založil stejnojmenný spolek se čtyřmi členy správní rady. V roce 2017 bylo schváleno jeho členství v IFCN a v roce 2021 partnerem CEDMO – Středoevropská observatoř digitálních médií (Demagog.cz); (Birczová, 2012); (Blok expertů, 2016). Za více než deset let existence prošel vývojem a dnes ho můžeme považovat za nejznámější fact-checkingový projekt v České republice.

Jeho financování stojí na finančních darech a grantech. Demagog.cz hospodaří na transparentním účtu, kam přijímá i dary od veřejnosti. Finanční podporu na své aktivity získal v minulosti z řady zdrojů, aktuálně například od Google, CEDMO nebo Prague Security Studies Institute. Podporu dostává i od Nadačního fondu nezávislé žurnalistiky a dalších. K finanční stabilitě výrazně přispěla spolupráce se společností Meta, která zajišťuje stabilní příjem podle odvedené práce. Demagog.cz odmítá navázání na politickou nebo zájmovou skupinu a nepřijímá dary od aktivních politiků (Demagog.cz).

Organizace se řídí vlastním etickým kodexem. Ten předepisuje její (1) nezávislost, neziskovost a apolitičnost, (2) používání ověřených údajů, (3) označování zdrojů, (4) získávání zdrojů poctivým a legálním způsobem, (5) zveřejňovat jména odpovědných editorů, (6) vyloučení ovlivňování vnějšími aktéry, (7) vyloučení vyjadřování Demagog.cz k věcem veřejným a spolupráce s politickými subjekty. Dále pak zapovídá členství pracovníků redakce v politické straně a souběžnou práci pro politické strany (Demagog.cz).

Graves (2018) ve své politicko-žurnalisticko-akademické typologii Demagog.cz zařazuje mezi nejvíce akademicky orientované projekty. Argumentuje tím, že byl založen a provozován univerzitními studenty a používá sociálněvědní přístup k výběru výroků k ověření. Výběr všech výroků z debaty popisuje jako extrémní, férovější, ale zároveň velmi náročný přístup. Dále zmiňuje neziskovost projektu a jeho navázání na neziskový sektor.

2.1 Aktivity

Hlavní aktivitou Demagog.cz je ověřování výroků politiků z debat a rozhovorů. Na rozdíl od některých jiných organizací se nezaměřuje na ověřování širších celků, ale na fact-check jednotlivých výroků. Polem působnosti je česká politika, na zahraniční řečníky se neorientuje. Vybírá si zejména diskusní televizní pořady, typicky Události, komentáře na České televizi, Partie nebo 360° na CNN Prima News. Věnuje se ale i rozhovorům v rozhlasovém vysílání, tisku a dalších médiích. V době předvolebních kampaní se pak Demagog.cz soustředí na ověřování kandidátských debat.

Dalším způsobem ověřování českých politiků je ověřování slibů. Demagog.cz doposud ověřoval sliby Miloše Zemana za období 2013-2018, vlád Bohuslava Sobotky, Andreje Babiše a dosavadní vlády Petra Fialy, dále pak sliby Petra Pavla na prvních sto dní v prezidentském úřadě. U vlád se ověřování zaměřuje na plnění slibu z programových prohlášení, u prezidenta Pavla vycházelo z programu prezentovaného po inauguraci a u prezidenta Zemana ze slibů vyřčených v předvolební kampani. Na webu pak najdeme vyhodnocení jednotlivých slibů s analýzou a statistiku splněných, částečně splněných a porušených.

Od roku 2020 se Demagog.cz, vedle AFP, stal druhým na českém trhu působícím partnerem technologické společnosti Meta. Pro ni ověřuje obsah publikovaný na sociálních sítích. Na základě ověření těmito organizacemi Facebook označuje nepravdivé příspěvky, snižuje jejich dosah a informuje o jejich nepravdivosti uživatele, kteří příspěvek sdíleli (How Meta's third-party fact-checking program works, 2023).

Veškeré výstupy ověřování publikuje Demagog.cz na svém webu. Najdeme na něm všechny ověřené výroky od počátku projektu. Na domovské stránce jsou zveřejňovány celé ověřené diskuse s titulkem, při prokliku se čtenář dostane na zobrazení jednotlivých výroků. Web obsahuje i rubriku Politici, kde čtenář může zobrazovat veškeré ověřené výroky jednotlivých politiků a statistiku počtů rozdílných hodnocení výroků pro každého z nich. Web umožňuje filtrovat podle příslušnosti k politické straně. Rubrika Výroky je databází veškerých

tvrzení, řazených chronologicky. Umožňuje fulltextové vyhledávání a filtrování podle tematických okruhů, hodnocení pravdivosti a podle roku zveřejnění. Rubrika Sliby prezentuje zmíněné sliby vlád a prezidentů. Dále web obsahuje rubriku O nás, kde najdeme základní informace o projektu, personálním složení týmu, metodologii a etických zásadách nebo financování.

Projekt se prezentuje i na sociálních sítích. Účet Demagog.cz najdeme na X⁴, Facebooku, Instagramu a TikToku. Na prvních třech zmíněných projekt sdílí výsledky svých ověřování politiků i příspěvků na sociálních sítích. Příspěvky se skládají z jednotných grafik a popisku. Grafika zobrazuje v případě jednotlivých výroků stručný titulek, daný výrok, obrázek řečníka a barevnou a textovou indikaci hodnocení pravdivosti. V případě hoaxů ze sociálních sítí jde pak o obrázky, videa nebo snímky celých příspěvků, opět se stručným komentářem a hodnocením pravdivosti. Popisky příspěvků pak poskytují širší kontext a odkazují na plný text analýzy na webu projektu. Obsah na X, Facebooku i Instagramu se většinou neliší a spíše se jedná o stejné příspěvky. Na nepříliš rozvinutém účtu na TikToku Demagog.cz sdílí zejména ověření krátkých hoax videí, kdy přes dané video je zobrazováno vysvětlení jeho skutečné podstaty.

2.2 Škála hodnocení

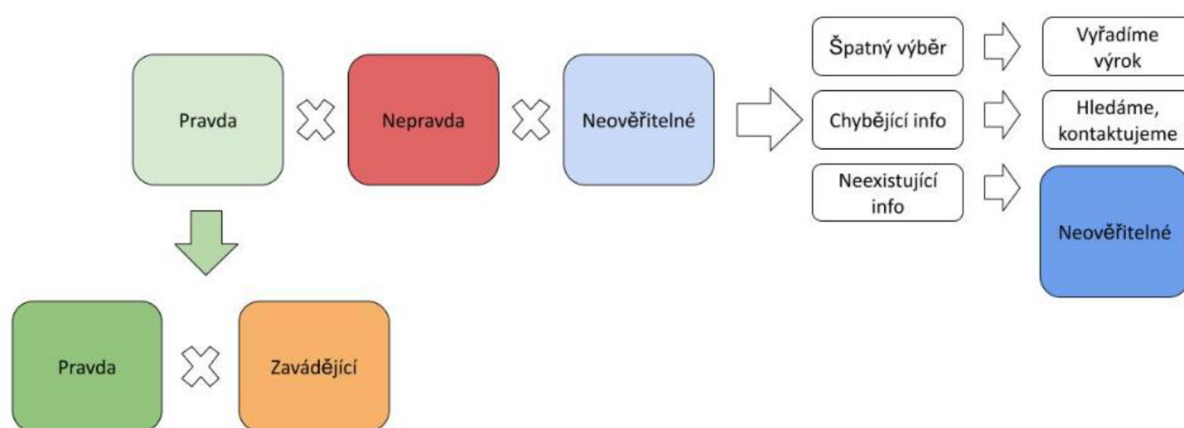
Ověřené výroky označuje za pomoci předem daných kategorií – pravda, nepravda, zavádějící, neověřitelné. Jako pravda jsou označena tvrzení, která lze podle dostupných zdrojů pokládat za pravdivé a byla použita v korektním kontextu. Za nepravdu jsou považovány výroky, které neodpovídají veřejně dostupným informacím nebo datům, případně neodpovídají ani jednomu z různých výpočtů daného ukazatele. Zavádějící výrok je sice pravdivý, ale byl vytržen z kontextu, případně usazen do jiného, a přivádí tak konzumenta ke špatnému závěru. Nejedná se o mezistupeň mezi pravdou a nepravdou. Neověřitelný je výrok, který nelze na základě dostupných zdrojů potvrdit, nebo vyvrátit, nelze najít jeho zdroj (Demagog.cz). Metodolog projektu⁵ jako argument pro hodnotící systém uvádí zejména snadnější konzumovatelnost pro čtenáře. Rozděluje také fact-checkery na „technické“ a „žurnalistické“. Žurnalistické fact-checkery popisuje takto: „*Dělají různé analytické texty, které shrnují více různých claimů a nesnaží se dělat nějaký detailní rating, ale spíš se snaží informovat ty čtenáře.*“ U technického fact-checku, který podle něj dělá Demagog.cz, je dle

⁴ Dříve Twitter.

⁵ Citováno z výzkumného rozhovoru popsaného níže.

jeho slov hodnocení potřeba. „Hodnotíš lidi, kteří jsou ve veřejných funkcích a očekává se od nich, že budou přesní, a tím pádem to hodnocení, jestli jsou nebo nejsou, je důležité,“ uvádí.

Od nejvíce kritizovaných hodnotících systémů jej odlišuje binární pojetí pravdy a zařazení dalších kategorií ve smyslu nominálních proměnných. Na rozdíl od již zmiňovaných Pinnochios Washington Postu nebo Truth-o-meter PolitiFactu tak hodnotící systém Demagog.cz neimplikuje, že existuje poloviční pravda. Místo toho používá kategorii zavádějící. Metodolog projektu hodnocení poloviční pravda a podobná přičítá hodnocení většího počtu faktických výroků v jednom. „My bychom to hodnocení taky používali, kdybychom si nedokázali ty výroky rozdělit na menší části. Potom nemusíme už říkat část je pravda, část je nepravda, ale prostě řekneme, co konkrétně ta nepravda je,“ popisuje. Vztah a význam jednotlivých kategorií ilustruje diagram (obr. 1), který vedení Demagog.cz používá při metodických školeních.

Obrázek 1: Rozhodovací diagram (Demagog.cz)

Rozdílná situace je u ověřování pro Meta. Zde musí Demagog.cz respektovat pravidla a systém nastavené zadavatelem. Meta pro svůj fact-check určuje tyto kategorie: nepravda, upraveno (altered, zejména pro obrázky a videa), částečná nepravda, chybějící kontext, satira a pravda. Situace se odlišuje v tom, že zde musí být určeno jednotné hodnocení pro celý příspěvek, který zpravidla obsahuje více faktických výroků. Přidaná hodnocení proto v takovém případě mají své opodstatnění. Jako částečná nepravda jsou označovány nepřesnosti, příspěvky obsahující směs pravdivých i nepravdivých výroků s převahou pravdivých a obsah prezentovaný jako názor, ale založený na nepravdivých informacích. Jako chybějící kontext je označováno: (1) použití neupravených informací nebo obsahu z původního zdroje tak, že je zkreslen původní význam, (2) použití výroku třetí strany, který

je nepravdivý bez zpochybnění jeho pravdivosti, (3) použití dat nebo statistik, které vyvozují nesprávné závěry (Meta Platforms, Inc.).

3 Metoda

Pro svůj výzkum volím metody pozorování a kvalitativních rozhovorů. Rozhoduji se takto zejména z důvodu částečně explorační povahy výzkumu s ohledem na nepokrytí Demagog.cz jiným výzkumem. Další výzkumy redakčních rutin ve fact-checkingu sice poskytují představu možných výsledků a vedení v provedení, nelze je ale zobecňovat pro specifické prostředí. Vzhledem k tomu, že vstupuji na neprozkoumanou půdu, je v případě sledování redakčních rutin Demagog.cz nemožné se připravit na všechny eventuality, které by mohly nastat. Tyto flexibilní kvalitativní metody umožňují neočekávané výsledky zachytit. Z toho vyplývá i volba zúčastněného pozorování a polostrukturovaných rozhovorů. Oproti kvantitativním metodám nekladou vysoké nároky na předběžnou operacionalizaci. Poslouží mi tedy nejen k třídění do příhrádek, ale i k případnému vytváření příhrádek samotných. V analytické části v jejich výstupech hledám podstatu fungování redakce, pravidelnosti a styčné body. V analýze a zaměření jejich jednotlivých částí pak vycházím z odborné kritiky fact-checkingu a témat probíraných v literatuře.

3.1 Pozorování

Pro potřeby metodologického ukotvení pozorování budu v následujících řádcích vycházet z klasifikace dle Hendla (2005) a Sedlákové (2014). Prvním parametrem, který je nutné určit, je skrytost/otevřenost pozorování. Tedy zda jsou účastníci informováni o pozorování. O realizaci výzkumu byli informováni pouze koordinátor projektu a šéfredaktor. Ostatní účastníci o něm nevěděli. Je proto možné konstatovat, že pozorování bylo skryté, avšak s částečnou otevřeností vůči výše zmíněným vedoucím projektu.

Dále je nutné specifikovat míru zúčastněnosti pozorovatele. Ta „závisí na míře integrace výzkumníka do zkoumané reality,“ (Sedláková, 2014, s. 254). Pozorování bylo realizováno během mé stáže v Demagog.cz. Fungoval jsem v organizaci jako úplný účastník na pozici analytika. Jedná se tedy o pozorování zúčastněné. Výhodou tohoto přístupu je možnost se dostat ke zkušenosti a informacím, ke kterým by outsider neměl přístup. To napomáhá k porozumění zkoumaným jevům (Sedláková, 2014). Hendl popisuje zúčastněné pozorování jako zvláště vhodné zejména, pokud: „jev, který se bude zkoumat, je málo prozkoumaný; (...) a jev není přístupný pohledu osob mimo skupinu,“ (Hendl, 2005, s. 193). Všechny tyto argumenty odpovídají povaze výzkumu. Vzhledem k tomu, že redakce je uzavřenou skupinou, je větší nebo menší forma účasti nutná a role úplného pozorovatele nemožná. Platí i aspekt malé prozkoumanosti tématu. Jak již zmiňuji, oblast vnitřního

fungování fact-checkingových organizací, Demagog.cz obzvláště, je poměrně málo prozkoumanou, a explorační povaze této části výzkumu proto zúčastněná forma pozorování vyhovuje.

Posledním z hlavních parametrů pozorování je přirozenost/umělost situace. Pozorováno bylo běžné a přirozené fungování redakce. Můžeme proto situaci označit jako přirozenou.

3.1.1 Limity pozorování

„Zásadním krokem je přesné vymezení objektu zkoumání – výzkumné jednotky,“ (Sedláková, 2014, s. 250). Předmětem pozorování bude redakce Demagog.cz. Vzhledem k mojí pozici v organizaci během pozorování ale není možný detailní vhled do vyšších úrovní procesu. Výsledky pozorování proto postihují práci analytiků detailněji oproti jiným pozicím. Dále popisují obecné fungování redakce, organizační strukturu, proces ověření výroků, interní komunikaci.

S ohledem na zmíněnou limitaci pozorování pozicí pozorovatele v rámci organizační struktury Demagog.cz je zřejmé, že tato část výzkumu musí být nutně neúplná a nesmí na ni být nahlíženo jako na vyčerpávající popis stavu v organizaci. Americký antropolog Clifford Geertz se k nedostatkům, v jeho případě antropologického, pozorování vyjadřuje takto: *„Kulturní analýza je nutně nedokončená. A co je ještě horší, čím hlouběji postupujeme, tím je neúplnější,“* (Geertz, 2000, s. 40). Argumentuje však, že *„není třeba znát všechno, aby člověk pochopil něco,“* (Geertz, 2000, s. 31). Tyto závěry jsou platné i pro pozorování užité pro potřeby mého výzkumu. Není jeho účelem poskytnout komplexní závěry, jako spíše zprostředkovat základní explorační fungování organizace, které je jinak nepřístupné, a umožnit tak nezprostředkovaný náhled na stav věcí.

3.2 Rozhovory

Na shromážděné poznatky vycházející z pozorování navazují rozhovory s členy redakce Demagog.cz. Z metodologického hlediska se jedná o polostrukturované rozhovory neboli rozhovory s návodem. Jejich průběh se orientuje dle předpřipravených tematických okruhů a otázek, ale nevyklučuje další doplňující otázky, odbočení od tématu, interakce tazatele s informantem za účelem doplnění řečeného nebo rozvedení rozhovoru. Pro kombinaci atributů standardizované i nestandardizované formy je tato forma považována za jednu z nejvhodnějších. Na jedné straně umožňuje interaktivitu, na druhé poskytuje vedení a strukturovanost umožňuje snadnější analýzu a srovnání (Hendl, 2005); (Sedláková, 2014).

Rozhovory jsem vedl s členy redakce přímo participujícími v procesu ověřování – třemi analytiky, dvěma editory, šéfredaktorem i metodologem a vedoucím projektu. Osnova všech rozhovorů se skládala ze tří částí – profesní profil, pracovní postupy, práce organizace jako celku. U analytiků a editorů jsem se zaměřoval na jejich popis pracovního postupu, jeho chronologického uspořádání, specifické nástroje pro vyhledávání a zdrojování, typologizaci výroků a porovnání jejich obtížnosti na ověření. U šéfredaktora jsem se zaměřil zejména na postupy a zásady při výběru výroků k ověření, specifika spolupráce se společností Meta a na organizační strukturu redakce a její proměny. V případě metodologa se těžiště rozhovoru pohybovalo, opět mimo zmíněné u analytiků a editorů, v tématech organizační struktury a jejího vývoje, využití umělé inteligence a dalších nástrojů, problematiky hodnotícího systému a členství v Mezinárodní fact-checkingové síti. Společné pro všechny byly otázky na jejich profesní historii a závěrečná otázka na nedostatky v procesu a fungování Demagog.cz.

Rozhovory probíhaly přes videohovor a zaznamenával jsem jejich automatický přepis pomocí MS Teams. Výpovědi edituji pouze minimálně, pouze v rovině srozumitelnosti a cituji je v originálním znění. Přepisy celých rozhovorů viz přílohy. Respondenti udělili písemný souhlas s výzkumem. Skutečná jména respondentů byla změněna – uváděny jsou fiktivní křestní jméno a pozice. Pouze pozici bez jména uvádím u metodologa a šéfredaktora, protože se jedná o posty obsazené pouze jednou osobou.

V předcházejících odstavcích jsem se věnoval limitům pozorování a neúplnosti výstupů z něj. Jedním z cílů kvalitativních rozhovorů, jakožto navazující části výzkumu, je odstranit nedostatky pozorování. Jelikož jsou rozhovory prováděny s aktéry z různých úrovní pracovního procesu v Demagog.cz, částečně kompenzují omezení pozic pozorovatele jako účastníka na nižší úrovni procesu. Díky rozhovorům proto získáváme vhled i do vyšších pozic a zvyšuje se komplexnost výzkumu. Dalším pozitivním přínosem kvalitativních rozhovorů je eliminace subjektivního vnímání pozorovatele. Ačkoliv se při pozorování a následném popisu snažím o co největší objektivitu, vliv pozorovatele ve smyslu zaměření se na konkrétní detaily a nepostižení jiných nebo rozdílné interpretace není možné zcela vyloučit. Navazující kvalitativní rozhovory poskytují aktérům možnost výstupy pozorování rozšířit o jejich vlastní pohled, doplnit o další poznatky.

4 Fungování redakce Demagog.cz

4.1 Organizační struktura redakce

Redakční tým Demagog.cz se skládá z přibližně třiceti lidí, pracujících na různých pozicích a s různou měrou časového vytížení. Tým tvoří dobrovolníci, kteří v posledních letech nově dostávají i finanční odměny. Demagog.cz nemá fyzickou redakci, funguje kompletně online a na dálku.

Jádrem redakce je přibližně patnáctičlenný tým analytiků. Jejich počet se proměňuje se stádií politické sezony a se střídáním turnusů stáží. Hlavním úkolem analytiků je ověření výroku a jeho zpracování do textu. V ideálním případě vypracují ověření výroku v takové kvalitě, že další členové redakce jej již pouze schvalují a více neupravují. Vstupním požadavkem na analytika je vybraný výrok, který mu zadává šéfreditor. Analytik následně musí dohledat relevantní zdroje, výrok ověřit a rozhodnout o jeho pravdivosti. Dále zpracovat zkrácené odůvodnění a k němu připojit plný analytický text s označením veškerých zdrojů a případnými doplňujícími grafy, tabulkami nebo obrázky.

Původně byli analytici rekrutováni v přibližně půlročních intervalech. Spolupráce je jim nabízena v rámci základní šestiměsíční stáže a až na nepříliš časté výjimky jich většina pochází z řad studentů vysokých škol. (Blok expertů, 2016) Od počátku projektu pracovali pro Demagog.cz na čistě dobrovolnické bázi bez nároku na odměnu. Analytici se často střídali a málo z nich zůstávalo v projektu déle než po dobu základní stáže. Bylo proto nutné neustále zaškolovat nové a v projektu nezůstávali talentovaní. Petr Gongala v přednášce Blok expertů (2016) s nadsázkou mluví o analyticích jako robotech, kteří odvádějí nepříliš sofistikovanou práci podle stanovených postupů, ale v projektu nezůstávají příliš dlouho. Od roku 2022 však dostávají pravidelnou měsíční odměnu. Zároveň vznikla sub-pozice seniorního analytika, na kterou analytici přechází automaticky po absolvování základní stáže. Cílem těchto kroků byla jejich motivace zůstat v projektu a poskytnout jim kariérní perspektivu. Získat analytiku není vzhledem k atraktivitě stáže problém. V posledním náboru, zaměřeném spíše na talenty než velký objem, se přihlásilo 70 zájemců a vybráni byli dva. Koordinátor projektu vývoj na analytických pozicích komentuje takto:

„Původně to byli analytici, dělali jenom ty výroky a moc se toho od nich neočekávalo. Ten problém byl v tom, že u nás se protočilo strašně moc lidí. (...) Vloni jsme si řekli, že máme dost prostředků na to, abychom mohli platit stážisty a vytvořit pro ně nějaký kariérní systém uvnitř demagogu.“

Oborové spektrum analytiků je široké. Najdeme mezi nimi studenty, absolventy a praktikující z oborů žurnalistiky, politologie, ekonomie, sociologie, pedagogiky, práva nebo filologie. „*Snázili jsme se najít lidi z různého prostředí. Nejen lidi, co studují na FSS politologii, ale i lidi, co dělají práva, věnují se technickým oborům a ideálně zároveň dělají PR,*“ (Blok expertů, 2016, čas 52:13). Oborově se analytici profilují i v samotné práci. Na počátku stáže mají za úkol se přihlásit k několika tematickým okruhům, kterým rozumí a o které mají zájem, jako jsou domácí politika, zahraniční politika, právo a další. Toto zaměření je pak klíčem pro přidělování výroků k ověření jednotlivým analytikům. Pro analytiku je práce pro Demagog.cz často první zkušenost v mediálním a informačním prostředí.

Dalším článkem redakce je skupina přibližně pěti editorů, jejichž počet se však, stejně jako u analytiků, průběžně proměňuje. Editor provádí kontrolu analýz zpracovaných analytikem jak z faktického, tak ze stylistického hlediska. Prověřuje zdroje, na které analytik odkazuje, dále sleduje výklad jejich významu, úplnost zpracování, stylistické zpracování a srozumitelnost. V ideálním případě funguje pouze jako schvalovací orgán. V praxi však editor spolupracuje s analytikem, poukazuje na nedostatky, hledá lepší řešení, provádí opravy a v případě potřeby také sám vypracovává nebo přepracovává ověření. Tým editorů má stálější charakter a většina jich pro Demagog.cz pracuje několik let. Většina jich pochází z řad zkušených analytiků. Ke stabilizaci týmu došlo opět na základě schopnosti projektu editory odměňovat. Na rozdíl od analytiků k tomu u editorů došlo dříve a od roku 2020 dostávají pravidelné odměny za odvedenou práci. Vlivem zvyšování schopností a kvality analytiků se zvyšuje schopnost projektu ověřovat složitější výroky ve větším objemu. To na editorský tým klade vyšší nároky. Vedení se proto snaží jeho o rozšíření.

Vedení editorů i analytiků se věnuje šéfreditor, Jan Fridrichovský. Je jediným zaměstnancem Demagog.cz na plný úvazek. Nejprve začal jako student základní stáží na analytické pozici, později se posunul do týmu editorů a od roku 2021 působí na pozici šéfreditora. Jeho hlavní činností je organizace ověřování. Vybírá, co se bude ověřovat, zadává práci analytikům, kontroluje její průběh a odevzdané výroky, stejně jako řadoví editoři. Po ověření výroku pak z administrativního systému generuje článek a zveřejňuje ho na webu projektu. Podobně má na starost i ověřování pro Meta – vybírá obsah k ověření, zadává ho analytikům, kontroluje jeho zpracování a následně zařizuje jeho publikaci. Mimo samotnou organizaci ověřování pak obstarává agendu grantových žádostí a přípravy vedlejších projektů.

Je i komunikační tvář projektu navenek a účastní se akcí nebo konferencí, kde se vyžaduje prezentace zkušeností.

Aby se udržela jazyková úroveň veškerých textů, vstupuje do procesu korektorský tým. Opět se skládá přibližně z pěti členů, v současnosti výhradně členek. Většina z nich již pracuje právě v oboru komunikace nebo například učitelství českého jazyka; část je z řad studentek. Hotový text, převzatý po analytících a editorech, zkontrolují po gramatické a stylistické stránce. Upozorňovat musí na nesrozumitelnosti, a podílejí se tak na zajištění informační kvality textu. Většina textu pouze schválí, případně drobně opraví, jindy ale musí upravovat rozsáhlejší úseky.

Poslední pozicí zahrnutou přímo v procesu ověřování je pak metodolog. Petr Gongala, který tuto práci v současnosti vykonává, byl v zakládajícím týmu Demagog.cz a v prvních letech v něm působil jako analytik. Okolo roku 2016 se stal metodologem projektu a v roce 2020 nahradil na pozici koordinátora projektu Jana Tvrdoně. Dohlíží na stabilní kvalitu a estetiku ověřování i správné postupy při jejich vyhodnocování. V kontextu dohledu nad stabilní kvalitou se označuje za „*paměť projektu*“. Nekontroluje již věcnou správnost, tu mají na starost editoři, ale sleduje hlavně smysluplnost ověření a snaží se, aby příspěvek byl pro čtenáře pochopitelný a nedocházelo k výtkám ohledně postupů. Zároveň v případě sporného vyhodnocení výroku funguje jako autorita pro rozhodování. V této pozici je však díky profesionalizaci týmu méně často než dříve. „*V poslední době už editoři jsou schopni si to ovládat sami, a hlavně mají i Honzu jako koordinátora ověřování, takže ten má už dostatečnou zkušenost, aby byl schopný ty spory rozhodovat sám,*“ uvádí. Je poslední kontrolou před vydáním výroku a zároveň při nespokojenosti s výsledky práce předchozích článků procesu vrací text k přepracování. V případě zahajování práce na novém projektu nebo změn v procesu metodolog připravuje metodiku a metodické materiály pro zbytek týmu. Následně dohlíží na správnou implementaci nových procesů.

Mimo členy projektu zapojené přímo do procesu ověřování a publikování se o další fungování Demagog.cz starají správci webu, správkyně sociálních sítí a manažer PR. Jejich práce však není předmětem našeho zkoumání a blíže se jí proto nebudeme věnovat.

4.2 Používané platformy a nástroje

Z důvodu neexistující fyzické redakce jsou pro Demagog zásadní online nástroje pro komunikaci a organizaci týmu, které umožňují efektivní a přehlednou práci i přes absenci přímého kontaktu. Pro základní komunikaci slouží aplikace Slack. Umožňuje vytvořit tzv.

kanály, do kterých jsou zařazováni členové redakce dle pozice v organizační struktuře. Svůj kanál zde mají analytici, editoři, korektoři a další. V analytickém kanálu každý den šéfreditor nebo zastupující editor přidá hlášení o výrociích k ověření a o tom, kdo na nich má pracovat. K dispozici je i kanál pro všechny členy organizace, kde se diskutuje o organizačních záležitostech vztahujícím se ke všem pozicím. Slack umožňuje komunikaci ve vláknech k jednotlivým tématům, a usnadňuje tak orientaci v probírané agendě. Možná je zde i přímá komunikace v soukromých zprávách a vytváření skupin uživatelů pro různá témata. Často využívaným je používání reakcí na zprávy k vytváření anket.

Vzhledem k tomu, že kromě šéfreditora nepracuje z členů redakce nikdo pro Demagog.cz na plný úvazek a pracovníci se nescházejí fyzicky, je nutné mít přehled o tom, kdy je kdo k dispozici. Pro celou redakci proto funguje online tabulkový editor, kde členové vyplňují dny, případně i s časem, kdy mohou pracovat. Od analytiků se pak například očekává, že se zapíší alespoň na tři dny v týdnu.

Pro práci na ověření výroků využívá Demagog.cz vlastní administrační systém. Jedná se o webové prostředí, ve kterém probíhají všechny kroky procesu od přidělení výroku po jeho schválení metodologem. Šéfreditor do něj zadává vybrané výroky z ověřené debaty a přiděluje je analytikům. Samotné ověření se zadává do jednoduchého textového editoru. Příslušný textový box je zde pro zkrácené ověření a plný text ověření. Volí se zde i hodnocení výroku. V záhlaví se pak nachází samotný výrok, informace o debatě a na odkaz videozáznam nebo transkript. Dále zde najdeme informace o lidech přidělených k ověření výroku a vlastní komentářovou sekci. Komentářová sekce umožňuje analytikovi, editorům, korektorům a metodologovi diskuzi nad ověřením výroku. V komentářích je možné ostatní členy redakce označovat, a tím je upozornit na komentář vyžadující jejich pozornost. Po dokončení práce na výroku pracovník pomocí dedikovaného tlačítka změní jeho stav na ve zpracování/ke kontrole/ke korektuře/schválený. Administrační systém odesílá emailová upozornění na přidělení nových výroků, nové komentáře nebo změny stavu výroků. Administrační systém slouží i jako interní databáze výroků a umožňuje jejich vyhledávání a hypertextové propojení na webové stránky Demagog.cz. Systém funguje i jako stálá databáze použitých obrázků, které jsou použity v ověřeních.

Ke grafickému zobrazování dat používá Demagog.cz nástroj Datawrapper. Ten umožňuje vizualizaci do tří různých typů výstupů – tabulek, map a grafů. Ty jsou pak vkládány do analýz jako embedovaný prvek skrz odkaz na Datawrapper. Demagog.cz používá ve službě týmově sdílený archiv vytvořených objektů, a umožňuje tak zpětné dohledání

a případné další použití již vytvořených objektů pro nové ověření. Tabulky, grafy a mapy vytvořené v Datawrapperu jsou interaktivní a responzivní. Data analytik vkládá do tabulkového editoru ve webové aplikaci a může je kopírovat z běžně používaných datových souborů a aplikací. Datawrapper umožňuje různá uspořádání a styly prvků i grafické zpracování. Demagog.cz používá jednotný styl a barevné schéma, který je po tvůrcích vyžadován.

V testovacím režimu se redakce pokoušela i o implementaci použití umělé inteligence. Analytici popisují zkušenosti s Chat GPT 4, jazykovým modelem, který umí pracovat s online zdroji. Využitelnost je podle nich zatím nízká a stěžují si na nedostatečnou komplexnost použitých zdrojů nebo vymýšlení si. Metodolog projektu hovoří i o dalších možnostech umělé inteligence, ale přiznává, že systémy nejsou ideální pro české prostředí a při tempu jejich vývoje je praktičtější pracovat s vyhledávačem Google. Potenciál vidí v automatické transkripci živého vysílání. Tu vnímá jako podmínku pro potenciální ověřování v reálném čase. Zároveň dodává, že využití umělé inteligence koliduje s jeho vnímáním ověřování politických debat jako budování kapacity pro společensky významnější projekty jako ověřování na sociálních sítích.

4.3 Zdrojování

Ve věci zdrojování určuje Demagog.cz pro analytiky jasné metodické postupy uvedené v metodické příručce a prezentované při úvodním školení. V první řadě je pozornost soustředěna na vyhledávání primárních zdrojů. Jako primární zdroje jsou vnímány statistické úřady, záznamy v systému VeKlep (Veřejná elektronická knihovna legislativního procesu), záznamy ze schůzí parlamentu, ale i původní vyjádření v médiích. Pokud se nepodaří dohledat primární zdroje, postupuje se k sekundárním. Těmi se rozumí hlavně mediální zmínky. V takovém případě se v první řadě dává přednost veřejnoprávním médiím, dále pak komerčním médiím obecně považovaným za důvěryhodná. Použití „podezřelých“ médií typu Parlamentní listy příručka odmítá. Další ze zásad je i ověřování na základě informací dostupných v době vzniku výroku. Není tedy možné argumentovat skutečnostmi, které vyšly najevo až později (Demagog.cz, 2021).

Standardním závazkem pro fact-checkingové organizace je zveřejňování veškerých použitých zdrojů, předepisuje je i IFCN. Demagog.cz se k této praxi zavazuje také. Na zdroje použité v ověřeních se odkazuje pomocí hypertextových odkazů přímo v textu. Zdrojování má být provedeno tak, že čtenář je schopen replikovat proces ověření, přesvědčit se, že bylo

provedeno korektně a vyvozené závěry odpovídají informacím uvedeným v prezentovaných zdrojích. Metodická příručka analytiky zavazuje také k tomu, aby se nespokojili s jedním zdrojem, který výrok potvrzuje nebo vyvrací a pokoušeli se vyhledávat další zdroje, případně i s opačným vyzněním (Demagog.cz, 2021).

Kromě obligátního vyhledávače Google pracují v Demagog.cz i s dalšími zdroji a databázemi. Pro vyhledávání a pročitání mediálních výstupů používají databáze Newton media a Anopress. Jejich výhodou je zejména přístup k placeným článkům, vyhledávací nástroje, filtrování a možnost vyhledávat i v textech staršího data, které již běžné vyhledávače nevyhledávají optimálně. Pro vyhledávání a citování zákonů je používána databáze Zákonyprolidi.cz, která umožňuje prohledávání aktuální Sbírkou zákonů a citování pomocí hypertextového odkazu na konkrétní pasáž nebo paragraf zákona. Využití Zákonyprolidi.cz předepisuje i metodická příručka pro analytiky. Další analytiky zmiňovanou databází je Wayback Machine, která funguje jako knihovna internetu. Archivuje podobu webových stránek a umožňuje jejich vyhledávání a prohlížení i po tom, co jsou změněny nebo zrušeny. Užitečnou je i databáze Hlídač státu, která umožňuje vyhledávat informace o firmách, institucích nebo osobách. Archivuje i vyjádření politiků na sociálních sítích.

Z výpovědí analytiků a editorů vyplývá, že ačkoliv se specializovanými databázemi pracují, největší díl práce nakonec odvedou za pomoci vyhledávače Google. Vyjadřují se takto:

Analytička Kristýna:

„Ze začátku jsem používala i Newton, ale přešla jsem úplně na Google, protože mi přijde, že to tam vyhledá všechno, co potřebuju. Popřípadě, když už jsem opravdu zoufalá, tak pak vyhledávám i jinde, ale většinou jenom Google.“

Editor František:

„Ti politici, co říkají ty výroky, tak většinou čerpají prostě z médií jako my všichni ostatní, takže ono drtivá většina toho není těžká najít.“

Analytik Štěpán:

„Když to člověk zadá do Googlu, tak on si může samozřejmě v Googlu nastavit, že chce věci starší než rok 2010, ale už se to docela blbě hledá. Tak na to je fakt dobrý ten Newton.“

Analytik Florián:

„Když je typ výroku, já jsem minulý rok něco komentoval, tak si můžeš otevřít hlídače státu a podívat se tam.“

V případě, že se nepodaří výrok ověřit na základě veřejně dostupných zdrojů, přistupuje se ke kontaktu řečníka nebo institucí a jiných zdrojů, které by mohly mít a poskytnout potřebné informace. Na rozdíl od jiných fact-checkingových organizací Demagog.cz tedy nekontaktuje řečníka automaticky u každého výroku, ale pouze pokud nastanou potíže s ověřováním a řečník může pomoci výrok objasnit. Graves (2018) popisuje, že přístupy se mezi fact-checkery liší, někteří kontaktují řečníka vždy, jiní někdy a část vůbec. Zmiňuje obavy ze subjektivity v případě kontaktování řečníka. V případě Demagog.cz se jedná spíše o kombinaci časového faktoru a přístupu k ověřování, který by vyžadoval vyjádření řečníka často i k desítkám výroků v rámci jedné debaty. Ke kontaktování řečníka tím přistupuje až v případě potíží a takové kroky analytici konzultují s editory. Navzdory tomu, že se nejedná v celkovém množství ověřených výroků o běžnou praxi, analytici poměrně často e-mailují s politiky, ministerstvy, tiskovými odbory nebo ambasádami. Analytici své zkušenosti popisují následovně:

Analytik Florián:

„Občas se stává, že ověřuji, že nějaký politik řekl, „my jsme si tady domluvili s politikem XY, on mi slíbil něco“, a tam jediný způsob jak to ověřit je jim napsat a doufat, že ti odpoví.“

Analytik Štěpán:

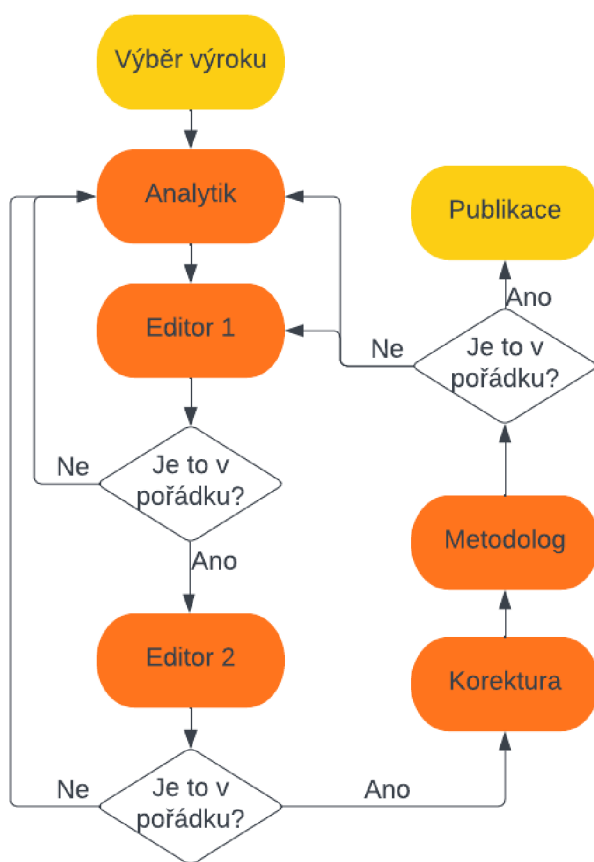
„Občas se může stát to, že se třeba musí někomu psát, protože třeba není úplně jasný, co tím výrokem mysleli. (...) Zmiňují ..., že s někým mluvili ... a takovýhle věci se pak úplně nedají ověřit z nějakých médií, takže se pak obepisují nebo obvolávají lidi, pokud se na ně najde nějaký kontakt.“

4.4 Proces ověření

Proces ověření jednotlivých výroků je strukturován do několika kroků a má jasně stanovený postup. Nejprve musí být výrok identifikován a vybrán k ověření. To zařizuje šéfredaktor, v případě jeho nepřítomnosti editoři. Nejprve vybírá, kterou aktuální debatou nebo rozhovorem se bude ověřování zabývat. V případě delších formátů pak určuje, které tematické části se věnovat. Z daného mediálního výstupu nebo jeho části pak vybere veškeré faktické výroky, vytvoří příslušnou sekci v administračním systému a jednotlivé výroky do ní vloží. Ke každému výroku pak přiděluje analytika a editory, kteří mají jeho ověření na starost.

V případě, že počtem výroků se ověřování rozprostře na více dní, šéfreditor přidělí patřičnou část výroků každé ráno v závislosti na dostupnosti analytiků.

Analytik následně přechází k samotnému ověření, vytvoří text ověření, určí hodnocení a posune výrok v administračním systému k editorské kontrole. Výrok prochází kontrolou dvou editorů a oba ho musí schválit. Pokud editoři najdou v ověření nedostatky, vrací výrok analytikovi k přepracování nebo je v případě jednoduchých úprav opraví sami. Po shodě na odpovídající kvalitě ověření ho posouvají ke korektuře. Korektorky ověření zkontrolují, případně upraví po jazykové stránce, přičemž o rozsáhlejších úpravách informují ostatní v komentářích. Poslední kontrolou před publikací je pak metodolog. Ten opět v případě nespokojenosti vrací ověření k přepracování editorům a analytikovi. Práci na přepracování si rozdělují na základě rozsáhlosti úprav a dostupnosti. Pokud je metodolog shledá v pořádku, je připravené k publikaci. Po ověření veškerých vybraných výroků z daného mediálního produktu šéfreditor provede jejich publikaci z administračního systému na web a dále je přebírají i správkyně sociálních sítí k publikaci. Vizualizaci procesu prezentují na vývojovém diagramu níže (obr. 2).

Obrázek 2: Vývojový diagram ověřování (autor)

Ověření věcné podstaty výroku a jeho změny tedy prochází dvojí editorskou kontrolou a následně i kontrolou metodologa. Tento systém má zajišťovat dohled nad správností ověření a zaručovat stabilní kvalitu, i s ohledem na případnou nezkušenost analytika.

4.5 Pracovní postupy

4.5.1 Šéfreditor

Mimo výše zmíněných organizačních a komunikačních povinností je hlavním úkolem šéfreditora organizace ověřování. Je prvním a posledním, kdo s výroky pracuje. Na začátku celého procesu vybírá výroky k ověření. Nejprve musí určit, jaký mediální výstup bude zdrojem výroků. Rozhoduje se podle aktuálnosti a zajímavosti tématu pro čtenáře a dále podle časových možností. V případě delších debatních pořadů, typicky Otázky Václava Moravce nebo Partie Terezie Tománkové, vybírá vzhledem k velkému objemu faktických výroků pouze jeden tematický segment z celého pořadu. U kratších formátů pak zpracovává celý pořad nebo rozhovor. Dalším aspektem je i snaha o vyrovnané pokrytí různých politiků z různých politických stran. Zde se rozhoduje podle významu politika a zohledňuje se i zastoupení politické strany v parlamentu. Více proto vybírá ministry a jiné čelní politiky. Vyrovnanost výběru neposuzuje na základě přesné statistiky, ale spíše pocitového porovnání a na vyšší úroveň staví zajímavost a aktuálnost tématu. Toto rozhodování popisuje takto:

„Jeden aspekt je to, na co máme kapacity, co zvládneme ověřit v nějakým rozumným čase. (...) Aby to bylo nějak objektivní, tak se snažíme vybírat výroky od politiků tak, aby to nějak reprezentovalo zastoupení v poslanecké sněmovně, případně v senátu. A zároveň akcentujeme víc vládní politiky, prezidenta, premiéra, prostě ty, kteří mají reálně nějakou moc. Ty budeme ověřovat častěji než nějaký řadový poslanec. A zároveň se samozřejmě díváme na to, z jakých jsou stran, abysme ověřovali politiky z různých stran. Zase v závislosti na tom, jak jsou zastoupení v té poslanecké sněmovně. Takže hnutí ANO budeme ověřovat častěji než piráty například.“

Statistiky úplně nevedeme. Tím, že nejsme Česká televize nebo Český rozhlas, tak to nemusíme brát úplně na jednotlivé výroky, abysme někomu neškodili. (...) Nebudeme ověřovat něco, co veřejnost moc nezajímá, jenom kvůli tomu, abychom si nahnali body u nějaký konkrétní politické strany.“

Po výběru mediálního produktu, ze kterého bude čerpat, šéfreditor přistupuje k určení konkrétních faktických výroků. Vybírá všechny faktické výroky, vyjma banalit a tvrzení o obecně známých skutečnostech. Vybrané výroky pak zadá do administračního systému

a přidělí je jednotlivým analytikům k ověření na základě jejich aktuální dostupnosti a tematické specializace. Takto se k tomu vyjadřuje:

„Jsou to všechny faktické výroky kromě nějakých úplných banalit nebo nějakých objektivních skutečností. Když někdo řekne, že dneska je sobota, tak to ověřovat nebudeme, protože to je banalita. Když někdo řekne, že prezident České republiky je Petr Pavel, tak to taky ověřovat nebudeme, protože to všichni ví. Snažíme se jít po nějakých těch výrociích, které mají nějakou hodnotu.“

Na otázku ohledně spojování více faktických tvrzení v jednom výroku odpovídá, že výroky vybírá tak, *„aby každý jednotlivý tvořil nějaký celek, který sám o sobě dává smysl.“* Tomu nasvědčuje i odpověď ohledně výroku zmíněného jedním z analytiků, který obsahuje dvě faktická tvrzení (viz rozhovor s analytikem Štěpánem). Šéfreditor popisuje, že v případě rozdílných hodnocení jednotlivých faktických tvrzení by tím uvažoval o rozdělení výroku na dva. Zmíněný výrok byl následně publikován jako jeden; obě faktická tvrzení byla pravdivá. Nejedná se sice o častý úkaz, ale v archivu ověřených výroků najdeme podobných případů více. Taková praxe tak odpovídá kritice zmíněné v teoretické části. Ačkoliv je zde snaha o rozdělení výroku v případě odlišného hodnocení, která vylučuje polovičatá hodnocení, vede takový postup k ovlivnění výsledků. Politik takto buď obdrží jedno hodnocení pravda/nepravda, nebo dvě odlišná, což v celkovém přehledu ovlivňuje jeho percepci čtenářem.

Výběrem všech faktických výroků z ověřovaného segmentu se sice Demagog.cz vyhýbá kritice kvůli určování důležitosti, zajímavosti etc. výroků a zkreslení výběrem na základě intuice, opět popsané v teoretické části. Tuto kritiku ale můžeme uplatnit i na rozhodnutí o tom, jakou debatu ověřit, případně, jaký tematický segment vybrat. Takový výběr způsobí, že politik může v jedné části debaty chybovat více než v jiné a na základě výběru dostane lepší nebo horší hodnocení. Jedná se zde o rozhodování na základě zpravodajských hodnot. I bez jakékoliv intence pak šéfreditor může na základě vlastního úsudku o aktuálnosti a zajímavosti tématu ovlivňovat výsledky pro řečníky. Zde musím zmínit, ač přesvědčen o oprávněnosti této kritiky, že je nutné si uvědomovat, že nějaký výběr je vzhledem k aktuálním limitům fact-checkingu nutný a v pojetí Demagog.cz jsou tyto vlivy značně minimalizovány.

Po výběru výroku a jejich zadání analytikům se šéfreditor, pomineme-li ostatní organizační agendu, věnuje částečně kontrole odevzdaných ověření, stejně jako řadoví editoři. Po dokončení celého procesu pak převede ověřené výroky z administračního systému na web.

4.5.2 Analytik

Jak jsem již rozebral výše, úkolem analytika je převzít výrok zadaný šéfreditorem, ověřit jeho pravdivost, rozhodnout o výsledném hodnocení. Následně pak na základě poznatků vypracovat krátké shrnutí vyhodnocení a komplexní analytický text s patřičným zdrojováním.

Prvním krokem analytika je seznámit se se zadaným výrokiem v administrativním systému. Zde se musí snažit výrok v první řadě správně pochopit. To vyžaduje, aby si zjistil širší kontext, v jakém byl výrok vyřčen. Analytik proto zhlédne relevantní část debaty nebo rozhovoru, přečte si její transkript nebo se jinak poučí o tom, proč, jak, v reakci na co bylo tvrzení použito. Odkaz na transkript nebo záznam je přiřazen k výroku v administrativním systému. Dále musí správně identifikovat samotné faktické tvrzení v úryvku, případně zvážit, zda výrok neobsahuje více faktických tvrzení. Na základě toho se rozhodne, jak bude k výroku přistupovat, jestli ověří jednotlivá faktická tvrzení dohromady nebo zvlášť. Také si musí jasně definovat, co vlastně ověřuje. Správná „operacionalizace“ výroku je naprosto zásadním a nezbytným předpokladem pro další kroky. S výše zmíněným, zejména u složitějších výroků, často analytikům pomůže šéfreditor nebo editor, který výroky vybírá. Ten může k výroku přidat komentář, kde se pokusí vysvětlit jak výrok chápat a doporučit jak postupovat v ověření nebo navrhnout jaké zdroje použít. Zásadní je také identifikovat, jestli daný výrok nemůže mít více různých vyznění. V takovém případě pak analytik musí zpracovat ověření pro všechny možnosti. Analytici tento krok v procesu popisují takto:

Analytička Kristýna:

„Když dostanu ten výrok, tak asi nejdřív se snažím nějak zorientovat v tom tématu, že si vyhledám co nejvíc zdrojů, co nejvíc aktuálních článků. Případně, jestli je to něco s právem, tak se nejdřív snažím tak zorientovat, jako co je důležité a snažím se si vytvořit nějaké ty podkapitoly, jestli budou v tom výroku. (...) To je jeden z prvních kroků taky, že si přečtu celou tu diskuzi. Nebo tu jednotlivou část, kde zazněl ten výrok.“

Analytik Florián:

„První je, že se podívám na ten výrok a podívám se, v jakém byl kontextu, abych pochopil vlastně, o čem se mluví. Aby to nebylo jen izolované, ale abych věděl i ty okolnosti toho, jestli třeba ten politik na něco reaguje nebo proč to vlastně říká.“

Analytik Štěpán:

„Když je skript, tak si čtu skript, a když není, tak si pouštím kus toho rozhovoru, ale většinou si pouštím fakt jenom ten kus, který se týká toho mého výroku. (...) Když je to třeba

rozhovor mezi dvěma lidmi, tak si stačí přečíst třeba poslední dvě odpovědi předtím. (...) Většinou není potřeba se dívat na větší část toho rozhovoru. “

Po určení podstaty výroku a toho, co vlastně analytik ověřuje, může přistoupit k rešerši problému. Zde je zásadní povaha výroku. Rozdílně se musí přistupovat k výroku vztahujícímu se k nějakému statistickému údaji nebo obecně známému datu a výroku například ohledně toho, kdy kdo a co řekl. V prvním případě v souladu se zásadami zdrojování může přistoupit k přímočarému pokusu o dohledání příslušné statistiky v primárních zdrojích, návazně sekundárních. Druhý případ vágnějších vyjádření je často o poznání složitější záležitostí. Obtížnost dohledání informací roste s neurčitostí výroku. Pokud musí analytik ověřit konkrétní citaci, která měla být vyřčena jinou osobou, ale není specifikováno kdy a kde, často úspěšnost ověření závisí na tom, zda analytik nebo někdo jiný z týmu daný výrok slyšel, viděl nebo četl a zda je schopen si vzpomenout kdy a kde. Takové skutečnosti je bez jejich dřívější znalosti velmi obtížné ověřit. Obzvláště problematické jsou skutečnosti zmíněné v audiálních nebo audiovizuálních kanálech, které nebyly přepsány a publikovány v nějakém textovém formátu, jelikož není možné je dohledat pomocí textového vyhledávání. Obtížnost různých typů ověřování popisují analytici různě:

Analytik Florián:

„Jednoduché záležitosti jsou vlastně to, co za nás odpracuje někdo jiný. Viceméně, když se někdo odvolá na nějakou statistiku ..., tak si tam najdu tu statistiku toho ČSU.

A takové ty obtížnější věci jsou vždycky zahraniční zdroje. (...) jelikož je to nové prostředí, tak je těžké vlastně zjistit, co jsou relevantní zdroje.

To nejhorší je, když je to takový ten výrok, kdy jedna bába povídala (...) Z těch otevřených zdrojů nemůžeš vlastně najít žádné relevantní informace a musíš ty politiky obepisovat, což oni velice často neodpoví zpátky, a musíš teda jakoby hodně spekulovat a hledat. Musíš vynaložit hodně síly, abys našel nějakou relevantní informaci. “

Analytik Štěpán:

„Nejlehčí věci jsou věci typu, kdy někdo řekne, že někde byl nebo že se něco stalo. (...) Takovýchle věci jsou nejlehčí, protože člověk prostě najde fotku a pár článků o tom, že on někde byl a je to vlastně vyřešený (...) Pak jsou vlastně jednoduchý, nějaký lehký statistiky, kdy někdo zmíni třeba počet uprchlíků v České republice a nějakou jednotlivou statistiku.

Nejtěžší věci jsou, asi když se zmiňuje nějaký soubor nějakých dat. “

Při rešeršní činnosti analytici používají řadu nástrojů a zdrojů. Naprosto základním je vyhledávání v internetových vyhledávačích, jako je Google. Jejich výhodou je možnost různého filtrování podle data publikování, jazyka, formátu a podobně. Možnost jejich efektivního využití je ale omezena šíří a hloubkou možností vyhledávání, volnou dostupností hledaných materiálů, upřednostňováním určitého typu výsledků před jinými a nutností formulace dotazu. Hodí se proto hlavně pro primární rešerši. Pokud tyto vyhledavače nejsou dostačující, musí analytik přejít k specifitějším zdrojům zmíněným výše.

Jestliže se analytikovi nepodaří potřebné informace dohledat z dostupných zdrojů, přistupuje ke kontaktování řečníka nebo jiných osob a institucí. Než začne rozesílat e-maily, konzultuje většinou tento záměr s editory, aby se ujistili, že je kontakt skutečně na místě. V případě, že kontaktovaná osoba neodpoví do publikace ověření, publikuje se bez jejího vyjádření, ale s poznámkou o kontaktování a pozdější odpověď se případně doplní.

Po shromáždění potřebných informací a zdrojů analytik začne pracovat na vlastním textu ověření a určí hodnocení. Text se skládá ze zkráceného ověření a následujícího plného analytického textu. Zkrácené ověření se zobrazuje na webu v náhledu výroku jako první a musí stručně a věcně popsat, na jakém základě je výroku uděleno dané hodnocení. Jeho délka se omezuje počtem znaků na 280. Analytik v něm musí shrnout všechny zásadní informace, zejména proto, že čtenáři často nečtou celé odůvodnění. Právě omezená délka je pro analytiku obtíží a často nad správnou formulací tráví hodně času.

Samotný text ověření již není nijak omezen a má za cíl přehledně popsat celkový postup, všechny použité zdroje a poskytnout argumenty pro finální hodnocení. První odstavec obvykle vysvětluje kontext výroku, jeho interpretaci nebo interpretace, ze kterých ověření vychází, a znovu shrnuje, ale již širěji důvody pro udělené hodnocení. Následující odstavce rozebírají jednotlivé detaily a uvádějí zdroje, které je potvrzují. Závěrečný odstavec nakonec obvykle opět shrnuje důkazy a racionalizaci hodnocení. Přímo do textu pod hypertextové odkazy umísťují analytici použité zdroje. Metodická příručka (Demagog.cz, 2021) jim ukládá psát čtivě, krátkými odstavci a větami, ve stylu novinového článku. O sobě analytici píšou v množném čísle tým (ověřili jsme, kontaktovali jsme). Oproti praxi tradičních médií vždy používají celé jméno nebo titul a příjmení. Popisují to takto:

Analytička Kristýna:

„Na základě těch jednotlivých zdrojů začnu sepisovat ty jednotlivá témata do odstavců. A potom přidávám zdroje.“

Nejtěžší pro mě osobně je zpracovat všechny ty obsáhlé informace do toho jednoho odstavce nebo zformulovat to co nejlíp v jedné větě. Ta volba slov, to mi asi zabere nejvíc času. (...) Některý jsou opravdu jednoduchý, že to ověřím ve dvou odstavcích, ale některý jsou hrozně obsáhlý.“

Analytik Florián:

„Zkopíruju všechny zdroje, které mi přijdou k tomu relevantní a nějak se jimi proberu. Někak je uspořádám do nějakých logických celků a sepišu nějaké to hodnocení.“

Pro zpřehlednění, doplnění nebo zpřesnění textu vkládají analytici do ověření i další prvky. Obrázky nejprve nahrávají do databáze administračního systému, odkud je následně vkládají do ověření. Tím zajišťují dlouhodobou dostupnost obrázku. Grafy, tabulky a případně i mapy vytvářejí v Datawrapperu. Potřebná data do nástroje vloží, zvolí jejich grafické uspořádání, upraví prvek podle jednotného grafického stylu Demagog.cz a uloží ho do sdílené databáze týmu. Odtud prvek pomocí embedovaného odkazu vloží do ověření. Zejména u grafů je kladen důraz na správnou práci s měřítky a základními hodnotami os, aby nebyly zavádějící. Jako embedované interaktivní odkazy se vkládají i příspěvky ze sociálních sítí.

Po dokončení své práce na výroku analytik výrok označí jako hotový a čeká na vyjádření editorů a metodologa – schválení, nebo případné výzvy k přepracování. Pokud editoři vyžadují změny, analytik ověření přepracuje. Jestliže ale původní analytik není dostupný a nemůže tedy ověření upravit, výrok šéfeditor deleguje na jiného, dostupného, analytika. Stejně se postupuje i v případě, že výrok je složitý, vyžaduje hodně práce a analytik ho nestihne dokončit. Další možností je, že nezkušený analytik není schopen výrok dokončit. Pak se výrok deleguje na zkušenější analytiku.

4.5.3 Editor

Práce editora začíná ve chvíli, kdy mu přijde upozornění z administračního systému, že analytik dokončil práci. Ke každému výroku jsou přiděleni editoři dva, zajištěna je tedy dvojí kontrola. Nepracují však zároveň a výrok se k druhému posouvá až po schválení prvním. Nejprve se editor, stejně jako analytik, zaměří na pochopení. K tomu mu však již pomáhá analýza, kterou analytik zpracoval. Celé odůvodnění si proto editor čte, přičemž zároveň sleduje, zejména pokud již má základní znalost tématu, jestli odůvodnění dává smysl, je logicky uspořádané a zda v něm na první pohled něco nechybí. To editor František popisuje takto:

„Jenom si ho přečtu od začátku do konce. Z toho zjistíš, jestli tam, aspoň formulačně, máš už představu, jak ten výrok vypadá. A když už o tom tématu něco víš, tak už teďka tě samozřejmě může napadnout, co tam chybí, jaký kontext by byl potřeba doplnit.“

Editorka Kasandra považuje správné pochopení výroku za jednu z největších obtíží:

„Je prostě těžký se zorientovat v tom, co tím chtěl ten politik říct, abychom to ještě my nějakým způsobem nepřekroutili. (...) Takže se často bavíme právě o tom. Myslel to takhle, nebo to myslel takhle?“

Po zběžné kontrole a zorientování se v tom, co vlastně ověřuje, se editor přesune k podrobnému přezkoumání. Zodpovědností editorů je zejména věcná správnost ověření a stylistická úprava. Editor proto prochází veškeré odkazy na zdroje, kontroluje, zda se skutečně odkazují, kam mají, že v ověření zmíněné skutečnosti odpovídají zdroji a jsou použity korektně. Při kontrole zdrojů zároveň dohledávají, zda neexistují i další zdroje kromě uvedených, které by nabídly jiné skutečnosti. Dále kontroluje, zda argumentace ověření jako celek je v souladu se zdroji a určeným hodnocením. Ve smyslu stylistiky se prověřuje hlavně logická výstavba textu a srozumitelnost. V celkovém pohledu je pak nutné zhodnotit, zda ověření obsahuje všechno, co by mělo, například popis kontextu výroku, zda jsou ověřeny všechny možné interpretace a aspekty. Editoři to popisují takto:

Editor František:

„Jdeš postupně podle toho textu a bereš ty zdroje a čteš si je. Tak už při tom, když to čteš, tak se snažím hledat, jestli pro to neexistuje jiná interpretace, aby nám něco neuniklo, nebo tak.“

Editorka Kasandra:

„Na těch zdrojích si dáváme hodně záležet, takže tam je to docela práce na dlouho. Fakt si každý ten zdroj jako rozkliknu. (...) Takže já si prostě najdu, že tam někdo napsal, volby dopadly takhle, jsou tam taková procenta, a já si to rozkliknu a fakt se dívám, jestli to jsou ty správné volby, jestli tam jsou ty správný procenta napsaný a jestli je to z nějakýho relevantního zdroje, jestli to prostě není z Blesku nebo z nějakých bulvárů, pochybných webů a tak podobně.“

V případě, že první editor shledá ověření v pořádku, posouvá ho ke kontrole druhému. Ten projde celý proces znova, aby se přesvědčil, že první editor něco nepřehlédl. Editor František ale přiznává, že v případě druhé kontroly už k ověření přistupuje trochu jinak, vzhledem k tomu, že je už zkontrolovaný. Po druhé kontrole pak výrok postupuje procesem dále. Pokud však editoři najdou v ověření nedostatky, mají dvě možnosti. Drobné chyby,

krkolonné větné formulace atd. většinou opravují vzhledem k časové nenáročnosti sami. Pokud jsou ale nedostatky zásadnější a náprava vyžaduje více práce, vrací výrok k přepracování. Přidají pak k výroku komentář, co se jim nelíbí, jak by to mělo být opraveno, případně třeba doporučí jaké zdroje použít. Jestli bude editor ověření opravovat sám, závisí i na časovém managementu. V případě, že je potřeba nutné ověřování debaty dokončit a nejsou dostupní analytici, provádí i větší úpravy. Editorka Kasandra to popisuje následovně:

„Pokud to je úplně nějak, nechci říct jako špatně vyhodnocený, ale jsou tam potřeba jako větší změny, tak většinou to vracíme zpátky analytikům k tomu, aby to ještě přepracovali. Napíšeme jim k tomu, tady prostě jsi zapomněla na kontext nebo něco můžeš to tam jako doplnit.“

Nejčastěji vrací podle ní editoři ověření k přepracování novým analytikům, kteří nemají zažité postupy a normy práce pro Demagog.cz. V celkovém objemu pak podle ní musí vracet asi desetinu ověření.

Editorka Kasandra:

„Víc se to prostě stává u těch novějších analytiků. Ti seniornější už pak jsou seznámeni i s tím stylem, jakým píšeme, i s těmi relevantními zdroji, takže tam už se to moc nestává.“

4.5.4 Metodolog

Vzhledem k tomu, že úkolem metodologa již není kontrolovat věcnou správnost ověření, zaměřuje se spíše na srozumitelnost a korektní závěry. Nekontroluje už jednotlivé zdroje, správnost výpočtů nebo dat apod. Jako první si čte zkrácené odůvodnění a sleduje, zda bylo napsáno smysluplně. Nejvíce pozornosti věnuje zkrácenému odůvodnění, vzhledem k snadné dezinterpretaci čtenářem, který celý text nečte. Následně si postupně pročítá celý text ověření od začátku do konce. Důraz klade na první odstavce s kontextem výroku. Dále pročítá další odstavce s použitými zdroji a snaží se posoudit, zda je argumentace v pořádku, logicky vystavěná. Na text se snaží dívat očima nezainteresovaného čtenáře bez znalosti tématu. Snaží se docílit toho, že text pro takového čtenáře bude srozumitelný. Popisuje to takto:

„Já nečtu, jestli máme dobře, jestli máme dobrý linky a jestli tam jsou ty čísla, který říkáme, že tam jsou a tak dále. Já si jenom to procházím z hlediska toho, jestli ta logika vnitřní toho výroku je správná.“

Kontroluji hlavně to, jestli to naše finální hodnocení, jestli je správný. Jako v zásadě, jestli ty data, který tam jsou, potvrzují to, co říkáme v tom závěru. Máme na to takovou rozhodovací tabulku.

V praxi to znamená, že já se mrknu na ten výrok, mrknu se na zkrácené, zamyslím se na tím, jestli to dává smysl takhle formulovaný. Když bych to viděl jako nezaujatý pozorovatel poprvé v životě, tak jestli prostě budu vědět, která tam bije.

O co mi nejčastěji jde, je to zkrácené. Protože to je nejvíc zneužitelné proti nám. A často se soustředím na to, aby v tom zkráceném nebyla nějaká věc, která vede k velmi jednoduchý dezinterpretaci. Například řekneme, že tahle věc je nepravdivá a budou tam dva důvody, proč je nepravdivá, a ten jeden důvod je nějaká drobná nepřesnost. No ale pro toho čtenáře to může vyznívat tak, že to hodnotíme na základě té drobné nepřesnosti.“

Vedle kontextu a zkráceného hodnocení s velkou pozorností sleduje i to, jestli v ověření nejsou sugestivní nebo příliš silná tvrzení. Dalším problémem jsou podle něj kontextuálně složité výroky s více možnými interpretacemi. U těch kontroluje hlavně to, jestli jsou ověřeny všechny. Analytikům se podle něj stává, že se fixují na jednu interpretaci a druhou již neověří. Sleduje tedy různé faktory, které by mohly ovlivnit objektivní správnost ověření nebo mohly u čtenáře způsobovat dojem, že ověření není provedeno dobře i navzdory metodické správnosti.

„Všude se taky dívám na různé formulace, jestli tam nejsou formulace typu, řečník tímhle zamýšlel, tímhle chtěl říct, že něco něco něco. Protože to nevíme, nemůžeme mu vidět do hlavy. Nebo můžeme jednoznačně vyvrátit, že tohle není pravda a takový věci, který by možná byly moc silný tvrzení.“

Takže mi jde o to, aby ty věci byly pochopitelný. Ne jenom, aby byly metodicky správně, ale aby taky vypadaly správně.“

V případě, že je ověření v pořádku, přechází po kontrole metodologa k publikaci. Pokud však metodolog nachází zásadnější chyby, vrací ověření editorům k přepracování. Následně kontroluje, jestli byly chyby odstraněny. S větší profesionalizací týmu ale podle něj takových případů ubývá a analytici odvádějí práci lépe. K počtům vrácených ověření se vyjadřuje takto:

„Dejme tomu, že 1/10 je něco, nějaký jako celkový počty a potom v pár procentech případů vracím z věcného důvodu, že tam fakt je nějaká chyba. Něco nám chybí, někomu jsme se neozvali nebo je to hodnocení špatně. Ale to už je velmi vzácný v posledních letech.“

Závěr

V první části práce jsem nejprve za pomoci široce uznávané definice popsal, jak přistupuji k fenoménu fact-checkingu. Následně se věnuji stručnému popisu historie fact-checkingu od jeho předchůdců, přes první skutečné fact-checkery, až po boom v 10. letech 21. století a vznik IFCN. Zároveň předkládám základní popis fact-checkingové krajiny ve světě i České republice. V části zaměřené na výzkum fact-checkingu prezentuji nejprve hlavní proudy výzkumu fact-checkingu – výzkum efektů, profese a veřejného mínění o fact-checkingu. Následně se blíže zaměřuji na oblast fact-checkingu jako profese, popisuji hlavní směry zájmu a kritiku fact-checkingu. Hlavními předměty kritiky jsou postupy při výběru výroků k ověření a jejich zkreslující efekty, spojování více faktických tvrzení nebo jejich vytrhávání z kontextu a problematika hodnotících systémů. Zakončuji prezentací výzkumů rutin ve fact-checkingu, jejich metod a několika málo pracím orientovaných na český fact-checking. Dodávám i popis konceptu redakčních rutin ve zpravodajství.

Dále se zabývám základním popisem Demagog.cz. Předkládám velmi stručně jeho historii a návaznost na slovenského předchůdce Demagog.sk, členství v mezinárodních organizacích a principy financování. Následně popisuji jednotlivé aktivity organizace – ověřování debat a slibů, spolupráci s Meta, práci s webem a sociálními sítěmi. Nakonec rozebírám hodnotící systém a argumenty pro jeho použití v případě Demagog.cz ve srovnání s jinými projekty.

V analytické části se nejprve věnuji organizační struktuře redakce a funkcím jednotlivých pozic. Prezentuji i používané platformy a nástroje, které umožňují práci redakce na dálku, případně grafické zpracování dat. Dále rozebírám zásady zdrojování redakce, hierarchii a použití zdrojů. Zde zjišťuji, že vyjma náročnějších případů používají členové redakce hlavně internetový vyhledávač Google a popisuji i přístup Demagog.cz ke kontaktování řečníků. Stručně se dotýkám i použití umělé inteligence a její perspektivy. Následně popisuji proces ověření výroku a použití vícestupňové kontroly.

V popisu pracovních postupů se věnuji práci členů redakce přímo účastných na věcném ověření výroku – šéfreditora, analytiků, editorů a metodologa. V případě šéfreditora se jedná zejména o popis procesu výběru výroku. Zde můžeme pozorovat překryv s tématy kritiky fact-checkingu. Argumentuji, že ačkoliv se Demagog.cz vyhýbá zkreslování výběrem jednotlivých výroků na základě zpravodajských hodnot, aplikuje ho při výběru ověřovaného celku. Zároveň ale podotýkám, že takový výběr je nutný a v případě Demagog.cz jsou jeho

efekty minimalizovány. U analytiků vysvětlují jejich přístup k pochopení kontextu výroku, vyhledávání zdrojů a jeho úskalí a zpracování ověření do textu. V případě editorů nejprve popisují přístup k předběžné kontrole, zevrubnou kontrolu zdrojů a přístup k opravám a vracení textů analytikům. U metodologa pak rozebírám podstatu jeho funkce v kontrole nikoliv věcné, ale metodické stránky ověření a kontrole jeho srozumitelnosti. Zmiňuji i jím nejvíce sledované problémy, jako jsou sugestivní formulace a nevhodně zpracovaná zkrácená odůvodnění.

Na pozorování a rozhovorech založený výzkum dobře slouží k objevování různých aspektů redakční práce. Zejména považuji za přínosné výstupy rozhovorů, které poskytují různé pohledy členů redakce. Provedený výzkum může být základem pro další bádání o fact-checkingu. Zejména přínosný by mohl být pro komparaci fungování různých domácích i zahraničních fact-checkingových organizací. Stejně tak může sloužit jako základ pro další kvalitativní i kvantitativní výzkum Demagog.cz. Zvláště zajímavá by byla kvantitativní obsahová analýza ověřených výroků nebo posouzení vlivu kritizovaných aspektů na výsledky ověření a efekty fact-checkingu.

Citovaná literatura

AMAZEEN, Michelle A, 2020. Journalistic interventions: The structural factors affecting the global emergence of fact-checking. online. *Journalism*. roč. 21, č. 1, s. 95-111. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884917730217>. [cit. 2023-11-11].

AMAZEEN, Michelle A., 2013. *MAKING A DIFFERENCE?*. Washington DC: New America Foundation. Dostupné také z: https://static.newamerica.org/attachments/10215-making-a-difference/Amazeen_-_A_Critical_Assessment_of_Factchecking.4a3289cb3fcd4a8faf0d94f40ebcdc35.pdf.

AMAZEEN, Michelle A., 2015. Revisiting the Epistemology of Fact-Checking. *A Journal of Politics and Society*. roč. 27, č. 1, s. 1-22. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/08913811.2014.993890>.

AMAZEEN, Michelle; THORSON, Emily; MUDDIMAN, Ashley a GRAVES, Lucas, 2018. Correcting Political and Consumer Misperceptions: The Effectiveness and Effects of Rating Scale Versus Contextual Correction Formats. online. roč. 95, č. 1, s. 28-48. ISSN 1077-6990. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1077699016678186>. [cit. 2023-10-28].

BIRICZOVÁ, Hana, 2012. Demagog.cz vyvrací nepravdy českých politiků. online. In: *Evropská observatoř žurnalistiky - EJO*. Dostupné z: <https://cz.ejo-online.eu/496/svoboda-tisku/demagog-cz-vyvraci-nepravdy-ceskych-politiku>. [cit. 2023-11-03].

Blok expertů: Petr Gongala – Demagog.cz, 2016. Online. In: *Youtube*. Kanál Katedry informačních studií a knihovnictví MUNI (@KISKFFMU). Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=rm1FCmnbXHI&ab_channel=KISK. [cit. 2023-06-21].

BŘEŠŤAN, Robert, 2017. Hnutí ANO se inspirovalo projektem Demagog, na webu Můj demagog vyvrací „lži o Babišovi“. online. In: *HlidacíPes.org*. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/hnuti-ano-se-inspirovalo-projektem-demagog-webu-muj-demagog-vyvraci-lzi-babisovi/>. [cit. 2023-10-25].

CUARTIELLES, Roger; RAMON-VEGAS, Xavier a PONT-SORRIBES, Carles, 2023. Retraining fact-checkers: The emergence of ChatGPT in information verification. online. *El Profesional de la información*. roč. 32, č. 5. ISSN 16992407. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.3145/epi.2023.sep.15>. [cit. 2023-11-02].

DEMAGOG.CZ. O nás. online. In: *Demagog.cz*. Dostupné z: <https://demagog.cz/stranka/o-nas>. [cit. 2023-11-02].

DEMAGOG.CZ, 2021. *Příručka metodiky a stylistiky*.

DOBBS, Michael, 2012. *The Rise of Political Fact-checking: How Reagan Inspired a Journalistic Movement: A Reporter's Eye View*. Washington DC: New America Foundation.

DOS SANTOS, Marcelo Alves; LYCARIÃO, Diógenes a DE AQUINO, Jakson A, 2018. The virtuous cycle of news sharing on Facebook: Effects of platform affordances and journalistic routines on news sharing: Effects of platform affordances and journalistic routines on news sharing. *New Media & Society*. roč. 21, č. 2, s. 398-418. ISSN 1461-4448. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1461444818797610>.

ELIZABETH, Jane, 2014. Who are you calling a fact checker?. online. In: AMERICAN PRESS INSTITUTE. *Americanpressinstitute.org*. Dostupné z: <http://americanpressinstitute.org/fact-checking-project/fact-checker-definition/>. [cit. 2023-10-12].

FAKTICKÉ INFO Z.S., nedatováno. online. Dostupné z: <https://manipulatori.cz/>. [cit. 2023-10-24].

FAKTICKÉ INFO Z.S., nedatováno. online. In: FAKTICKÉ INFO Z.S. Manipulátoři.cz. Dostupné z: <https://manipulatori.cz/author/ppn/>. [cit. 2023-10-24].

FRANTZICH, Stephen, 2002. Watching the Watchers. online. *Harvard International Journal of Press/Politics*. roč. 7, č. 2, s. 34-57. ISSN 1081-180X. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/1081180X0200700204>. [cit. 2023-11-07].

GEERTZ, Clifford, 2000. *Interpretace kultur: vybrané eseje*. Studie (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-858-5089-3.

GIEREŃO-KLIMASZEWSKA, Katarzyna, 2019. Political Fact-Checking in the Czech Republic on the Example of demagog.cz and manipulatori.cz Portals. online. *Mediatization Studies*. roč. 3, č. 1, s. 115-135. Dostupné z: <https://doi.org/10.17951/ms.2019.3.115-135>. [cit. 2023-10-25].

GRAVES, Lucas, 2017. Anatomy of a Fact Check: Objective Practice and the Contested Epistemology of Fact Checking. online. *Communication, Culture and Critique*. roč. 10, č. 3, s. 518–537. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/cccr.12163>. [cit. 2023-10-26].

GRAVES, Lucas, 2018. Boundaries Not Drawn. online. *Journalism Studies*. roč. 19, č. 5, s. 613-631. ISSN 1461-670X. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/1461670X.2016.1196602>. [cit. 2023-10-09].

HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-485-4.

HINCOVÁ FRANKOVSKÁ, Veronika; SLOBODA, Matúš a TURCSÁNYI, Richard, 2015. Päť rokov s Demagog.SK - 2010 až 2014. online. Dostupné z: <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.1.3235.9924>. [cit. 2023-11-02].

How Meta's third-party fact-checking program works, 2023. online. In: *Meta*. Dostupné z: <https://www.facebook.com/formedia/blog/third-party-fact-checking-how-it-works>. [cit. 2023-11-03].

IFCN, 2023. *IFCN Code Of Principles* [online]. Dostupné z: <https://ifcncodeofprinciples.poynter.org/>. [cit. 2023-10-22].

JHR, (zkratka autora), 2023. Manipulátoři.cz se omluvili advokátu Křížovi za obvinění ze lži a manipulace. online. In: *Echo24*. Dostupné z: <https://www.echo24.cz/a/HGSvh/zpravy-domaci-manipulatori-se-omluvili-za-obvineni-z-manipulace>. [cit. 2023-10-24].

KESSLER, Glenn, 2017. About The Fact Checker. online. In: *The Washington Post*. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/politics/2019/01/07/about-fact-checker/>. [cit. 2023-10-19].

LOWREY, Wilson, 2015. The Emergence and Development of News Fact-checking Sites. online. *Journalism Studies*. roč. 18, č. 3, s. 376-394. ISSN 1461-670X. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/1461670X.2015.1052537>. [cit. 2023-10-19].

META PLATFORMS INC., 2022. Content ratings that fact-checkers use. In: *Transparency Centre* [online]. 14. červenec 2022 [cit. 2023-11-07]. Dostupné z: <https://transparency.fb.com/en-gb/features/content-ratings-fact-checkers-use/>

MILBURN, Michael a BROWN, Justin, 1997. Ad Watch: Covering Campaign Ads. In: NORRIS, Pippa (ed.). *Politics and the Press: News Media and Its Influences*. Boulder: Lynne Rienner Publishers Inc, s. 165-182. ISBN 9781555876814.

MORENO-GIL, Victoria; RAMON, Xavier a RODRÍGUEZ-MARTÍNEZ, Ruth, 2021. Fact-Checking Interventions as Counteroffensives to Disinformation Growth: Standards, Values, and Practices in Latin America and Spain. online. *Disinformation and Democracy: Media Strategies and Audience Attitudes*. roč. 9, č. 1, s. 251–263. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.17645/mac.v9i1.3443>. [cit. 2023-11-01].

NIEMINEN, Sakari a RAPELI, Lauri, 2018. Fighting Misperceptions and Doubting Journalists' Objectivity: A Review of Fact-checking Literature. online. *Political Studies Review*. roč. 17, č. 3, s. 296-309. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/1478929918786852>. [cit. 26 10 2023].

NIEMINEN, Sakari a SANKARI, Valtari, 2021. Checking PolitiFact's Fact-Checks. online. *Journalism Studies*. roč. 22, č. 3, s. 358-378. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/1461670X.2021.1873818>. [cit. 2023-10-27].

POYNTER INSTITUTE, 2023. *Poynter.org* [online]. Dostupné z: <https://www.poynter.org/>. [cit. 2023-10-22].

RODRIGUEZ-PEREZ, Carlos a SEIBT, Taís, 2022. The Brazilian fact-checkers criteria: an analysis of the guiding purposes, principles, and routines of this journalistic practice. online. *Brazilian Journalism Research*. roč. 18, č. 2, s. 350–373. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.25200/BJR.v18n2.2022.1510>. [cit. 2023-11-02].

SEDLÁKOVÁ, Renáta, 2014. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Žurnalistika a komunikace. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3568-9.

STENCEL, Mark, 2017. International fact-checking gains ground, Duke census finds. online. In: *Duke Reporters' Lab*. Dostupné z: <https://reporterslab.org/international-fact-checking-gains-ground/>. [cit. 2023-10-20].

STENCEL, Mark; RYAN, Erica a LUTHER, Joel, 2022. Fact-checkers extend their global reach with 391 outlets, but growth has slowed. online. In: *Duke Reporters' Lab*. Dostupné z: <https://reporterslab.org/fact-checkers-extend-their-global-reach-with-391-outlets-but-growth-has-slowed/>. [cit. 2023-10-20].

TRAMPOTA, Tomáš, 2006. *Zpravodajství*. Praha: Portál. ISBN 80-736-7096-8.

USCINSKI, Joseph a BUTLER, Ryden, 2013. The Epistemology of Fact Checking. online. *Critical Review*. roč. 25, č. 2, s. 162-180. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/08913811.2013.843872>. [cit. 2023-10-27].

VIVERO, Gloria a LÓPEZ, Xosé, 2021. La verificación de datos en Europa: Análisis de 5 iniciativas europeas: Maldita.es, Newtral, Pagella Política, Les Décodeurs y BBC Reality Check. online. *AdComunica*. č. 21, s. 235-264. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.6035/2174-0992.2021.21.12>. [cit. 2023-11-01].

Seznam obrázků

Obrázek 1: Rozhodovací diagram (Demagog.cz)	22
DEMAGOG.CZ. <i>Demagog.cz: Metodické školení</i> [prezentace]. Autorovi poskytnuto metodologem Demagog.cz.	
Obrázek 2: Vývojový diagram ověřování (autor).....	34

Seznam příloh

Příloha č. 1: Vzor informovaného souhlasu s účastí na výzkumu

Příloha č. 2: Přepisy rozhovorů

Přílohy

Příloha č. 1: Vzor informovaného souhlasu s účastí na výzkumu

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

Informace o výzkumu:

Výzkum se provádí pro účel bakalářské práce *Demagog.cz: Jak pracuje fact-checkingová organizace*. Soustředí se na popis pracovních rutin a fungování redakce Demagog.cz. Výzkum bude probíhat formou kvalitativních rozhovorů s členy redakce. Rozhovory budou probíhat online přes MS Teams a budou nahrávány. Tematické okruhy rozhovorů se zaměřují na profesní profil respondenta, jeho pracovní rutiny v Demagog.cz a další fungování organizace.

Rozhovory budou pro účel výzkumu anonymizovány za použití fiktivních křestních jmen a uvedena bude pozice respondenta v organizační struktuře Demagog.cz. Jejich transkript publikován jako příloha zmíněné bakalářské práce a jako takové budou citovány v textu práce. Je však nutné brát na vědomí, že z povahy výzkumu není možné zaručit naprostou anonymitu, zejména v případě pozic ve vedení projektu a před ostatními členy redakce, kteří by práci četli.

Kontakt na výzkumníka:

Pavel Nadvorník

Jarošov 50, 56966 Jarošov

pavel.nadvornik02@upol.cz

Informace o účastníkovi výzkumu:

jméno a příjmení:

Prohlášení

Já níže podepsaný/-á potvrzuji, že

- a) jsem se seznámil/-a s informacemi o cílech a průběhu výše popsaného výzkumu (dále též jen „výzkum“);
- b) dobrovolně souhlasím s účastí své osoby v tomto výzkumu;
- c) rozumím tomu, že se mohu kdykoli rozhodnout ve své účasti na výzkumu nepokračovat;
- d) jsem srozuměn s tím, že jakékoliv užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu nezakládá můj nárok na jakoukoliv odměnu či náhradu, tzn. že veškerá oprávnění k užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu poskytuji bezúplatně.

Zároveň prohlašuji, že

- a) souhlasím se zveřejněním anonymizovaných výstupů vzešlých z výzkumu a s jejich dalším využitím;
- b) si uvědomuji, že ačkoliv jsou mé odpovědi anonymizované, může být z jejich povahy možná identifikace mojí osoby na základě uvedených skutečností, zejména členy redakce Demagog.cz;

- c) souhlasím se zpracováním a uchováním osobních a citlivých údajů v rozsahu v tomto informovaném souhlasu uvedených ze strany Univerzity Palackého v Olomouci, Filozofické fakulty, IČ: 61989592, se sídlem: Křížkovského 512/10, 770 80 Olomouc, a to pro účely zpracování dat vzešlých z výzkumu a pro účely evidence a archivace; a s tím, že tyto osobní údaje mohou být poskytnuty subjektům oprávněným k výkonu kontroly projektu, v jehož rámci výzkum realizován;
- d) jsem seznámen/-a se svými právy týkajícími se přístupu k informacím a jejich ochraně podle § 12 a § 21 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, tedy že mohu požádat Univerzitu Palackého v Olomouci o informaci o zpracování mých osobních a citlivých údajů a jsem oprávněn/-a ji dostat a že mohu požádat Univerzitu Palackého v Olomouci o opravu nepřesných osobních údajů, doplnění osobních údajů, jejich blokaci a likvidaci.

Výše uvedená svolení a souhlasy poskytují dobrovolně na dobu neurčitou až do odvolání a zavazují se je neodvolat bez závažného důvodu spočívajícího v podstatné změně okolností. Vše výše uvedené se řídí zákony České republiky, s výjimkou tzv. kolizních norem, a bude v souladu s nimi vykládáno, přičemž případné spory budou řešeny příslušnými soudy v České republice.

Potvrzuji, že jsem převzal/a podepsaný stejnopis tohoto informovaného souhlasu.

Dne:

Podpis:

Příloha č. 2: Přepisy rozhovorů

Analytik Štěpán

27. října 2023, 14:32.

Jsi na pozici seniorního analytika?

Přesně tak.

Pracuješ nebo studuješ?

Vlastně oboje, já pracuji studuju v trošku jiném oboru, marketingu konkrétně.

Děláš bakaláře nebo magistra?

Ted' mám poslední rok na magistrovi, takže budu muset taky psát diplomovou práci. A tu mám na téma vlastně politického marketingu.

Jo, takže politickej marketing.

Je to takový propojení dvou světů.

Jasně, já taky studuju politickej marketing, mám dvouobor s žurnalistikou, takže...

Takže víš. Já studuju jenom marketing obyčejnej. Ten politický tam mám spíš z vlastní zajímavosti.

Takže v demagogu jsi nějaký dva roky?

Jo, pokud se nepletu, tak jsme nastupovali vlastně zároveň nějak na konci listopadu 2021 a reálně se začínalo něco dělat tak v prosinci, lednu, takže to bude necelé dva roky.

Nějaký zkušenosti z jiných médií, nebo nějaká práce s informacema, něco takovýho jsi dělal?

Nedělal. Vlastně předtím, jsem měl ještě jednu hodně krátkou stáž. Tím myslím třeba 2-3 měsíce, kdy jsem pracoval pro Pirátskou stranu, respektive dobrovolničil a byl to vlastně nějaký monitoring dezinformačních webů.

A to bylo jako přímo pro piráty? Psal jsi nějaký články o tom, nebo čistě analýza?

To bylo přímo pro piráty a spíš to bylo čistě nějaká analýza. Víceméně se projížděly nějaký hlavní dezinformační weby o tom, jestli se tam nezmiňuje něco o pirátech, popřípadě vlastně potom, co nastoupili do vlády, tak něco o vládě jako samotný nebo nějakých jejich členech.

Takže to bylo spíš pro účel nějaký kampaně?

Jo.

O tom, aby oni věděli, co se vlastně o nich říká?

Jo, pro nějaký účel dobrého jména. Rozlišovalo se u každé zprávy, jak moc člověku přijde velká ta hrozba, jestli vlastně stojí za to to nějak řešit, nebo ne. A takže to bylo spíš pro nějaký účely dobrého jména, aby se nerozjelo něco, co by je, pak mohlo hodně poškodit.

Jo, dobře. To jsi dělal ještě před demagogem, nebo zároveň?

To jsem dělal ještě před a pak se to nějak prolínalo, ale já jsem to pak skončil, protože mě to moc nebavilo.

Já jen přemejšlím kvůli tomu, že demagog má v etickém kodexu, že nesmíš pracovat pro politický strany.

Bylo to předtím.

Já jsem pak taky dělal chvilku pro piráty, takže koukám, že máme hodně společného.

A cos pro ně dělal?

Ono to bylo fakt hodně krátký, ale před komunálníma volbama jsem chvíli dělal nějaký copywriting pro Olomouc, ale to bylo fakt jako krat'oučký. Ale byl to i jeden z důvodů, proč jsem Demagog skončil. Takže tak.

No dobře. Jsi seniorní analytik, tudíž děláš třeba i ověřování na Facebooku nebo na Metě?

Nedělám to. Pokud se nepletu, tak to má na starost, to jsou podle mě lidi, kteří dělají přímo ty příspěvky anebo se to rozděluje jiným seniorním analytikům, který v tu chvíli mají volno, ale ještě se mi to nestalo, že bych dostal příspěvek ze sociálních sítí. Možná, pokud se nepletu, možná jsem jednou dělal něco na Twitteru, ale nepracuju přímo s metou, na to jsou tam lidi.

Ted'ka teda už přímo k tomu procesu tý práce. Kdybys měl vzít, když dostaneš nějaký výrok a začneš ho ověřovat, tak jako rozdělit to na nějaký fáze toho procesu, co uděláš jako první, čím pokračuješ?

První, co dělám je, že si házím nějaký klíčový slova z toho výroku do Googlu a snažím se najít nějaký co nejrelevantnější odkazy k tomu danému tématu. Ono se to hodně liší podle témat. Některý témata se dají hodně jednoduše najít na internetu. Většinou jsou to takový obecný témata a dá se najít několik odkazů na různých médiích, na nějakých důvěryhodnějších médiích. Když najdu několik odkazů, který sami sebe nezdružují mezi sebou, tak to беру jako relevantní důkaz, pokud je to na více těch médiích.

Občas se může stát to, že se třeba musí někomu psát, protože třeba není úplně jasný, co tím výrokiem myslel. Nebo třeba hodněkrát politici mají tendenci, nebo tendenci, ono je to celkem logický, ale zmiňují něco, co se třeba stalo, že s někým mluvili, jenomže oni s tím člověkem mohli mluvit, někde na nějakým politickým srazu nebo někde, kde byli mezi sebou a takovýhle věci se pak úplně nedají ověřit z nějakých médií, takže se pak obepisují nebo obvolávají lidi, pokud se na ně najde nějaký kontakt.

Takže to je asi taková první věc a pokud se nenajde nic na internetu, tak se snažím hledat pak ještě na sociálních sítích. Takže třeba hodně dobrej je k tomu Twitter, protože na Twitteru, obzvlášť politici, píšou fakt skoro všechno, takže tam se dá najít hodně. A když jsou to pak

nějaký specifičtější věci, tak se hledá v různých záznamech poslanecký sněmovny. V nějakých spisech, popřípadě už na stránkách ministerstvech a tak, ale hodně se to liší podle toho, co to je za typ výroku.

Nějaký specifický databáze, nebo nějaký nástroje, krom teda Googlu, ještě něco používáš?

Já většinou moc nemusím. Občas se používá archiv Wayback Machine, protože se nějaký články buď už třeba nedají najít anebo se za tu dobu změnily. Takže to je vlastně jedna taková věc.

Ještě se dá používat newton, ale já ho tolik vlastně nepoužívám. Ten je dobrej na ty placené články. Akorát tam je problém, že u některých médií, tak se ani přes to nedají otvírat ty placené články, ale tam se dá vyhledávat hodně dobře nějaký klíčový slova u těch článků, který jsou starší. Protože když se třeba řeší něco, co je před rokem, dejme tomu 2010, tak tam, když to člověk zadá do Googlu, tak on si může samozřejmě v Googlu nastavit, že chce věci starší než rok 2010, ale už se to docela blbě hledá. Tak na to je fakt dobrý ten Newton, kde se dá vyhledávat nějaký určitý klíčový slovo a přímo i do historie v nějakých určitých časových rozmezích.

A co se týče, předpokládám, že na začátku musíš nějak pochopit kontext toho výroku. Čteš si transkript, pouštíš si to?

Když je skript tak si čtu skript a když není, tak si pouštím kus toho rozhovoru, ale většinou si pouštím fakt jenom ten kus, který se týká toho mého výroku a zase aby na tom člověk nestrávil jako ultra moc času.

Hodně záleží, někdy stačí si fakt přečíst, a když je to třeba rozhovor mezi dvěma lidmi, tak si stačí přečíst třeba poslední dvě odpovědi předtím diskutovaným a občas je potřeba si projít, když je to rozhovor třeba video, tak dejme tomu nějaký úsek pěti minut, ale většinou není potřeba se dívat na větší část toho rozhovoru.

Kdybys měl rozdělit různé ty výroky do nějakých kategorií, třeba zákony, jedna paní povídala a podobně. Co je nejtěžší, co je nejlehčí?

Začnu od těch nejlehčích. Nejlehčí věci jsou věci typu, kdy někdo řekne, že někde byl, nebo že se něco stalo. Teď, když si vzpomenu na výrok, když jsme ověřovali sliby generála, nebo teď už prezidenta Pavla, tak nejlehčí, jsou výroky typu byl jsem na Ukrajině, nebo pojedou na Ukrajinu. Takové věci jsou nejlehčí, protože člověk prostě najde fotku a pár článků o tom, že

on někde byl a je to vlastně vyřešený, nemusí se nic řešit. Pak jsou vlastně jednoduchý, nějaký lehký statistiky, kdy někdo zmíní třeba počet uprchlíků v České republice a nějakou jednotlivou statistiku.

Nejtěžší věci jsou, asi když se zmiňuje nějaký soubor nějakých dat. Teď vlastně mám tam rozdělaný výrok. Konkrétně ten výrok je: „Drtivá většina nově jmenovaných hlav jsou dlouholetí diplomaté a tam je minimum nominací, které mají politické zabarvení.“ A to už je třeba výrok kde ten člověk, konkrétně Jan Lipavský, zmiňuje to, že ten člověk, diplomat, není politicky zabarvený a že má diplomatickou zkušenost, což jsou dvě věci, ale týká se to 26 lidí. Takže tam už je pak na nic, že člověk musí fakt jako projít historií těch 26 lidí a vlastně ne, že by to bylo těžký, ale je to fakt hodně zdlouhavý.

A je to vlastně i výrok, kterej má v sobě dva faktický claimy, že jo? Protože jedna věc je, že je diplomat a druhá že není politicky angažovaný.

Jo, je to tak. On tam vlastně říká, že ti diplomati jsou dlouholetí a že tam je minimum těch, který jsou nějak politicky zabarvený. Takže ono to není úplně, že by vlastně, vlastně se to nedá úplně rozdělit na dva, protože v jednom říká, že většina jsou dlouholetí diplomaté a naopak, minimum jsou politicky zabarvený, takže tam je to pak taky docela těžký. Vlastně si určit, co znamená minimum a co znamená drtivá většina. Protože to pro každýho, kdo to říká, může znamenat něco jinýho a takže to pak se i porovnává s editorem, dalšíma lidma, přemýšlí se nad tím. To je jako, kdy to už posoudit jako pravdu, když to může bejt například i zavádějící. A tak.

Ale fakt nejtěžší jsou ty výroky, který se týkají hodně dat, protože i když je to nějaký výrok, kterej se třeba nedá najít, tak on není problém někomu, třeba z vlády nebo z ministerstva, napsat nebo zavolat. A oni docela komunikují, když se to týká jich, takže to není takovej problém si nějaký data dohledat. Co je trošku těžší, když je těch dat hodně.

Používáš umělou inteligenci?

Používám. Teď teda začínám trošku víc, protože teď si platím Chat GPT i pro osobní účely a dlouho tam teď nešlo živý vyhledávání. Teď už tam živý vyhledávání jde a zároveň funguje mnohem líp, než fungovalo předtím, takže ti to fakt jako vyhodí ty odkazy hodně přesně a zároveň můžeš živě procházet internet, což je fajn.

Ale fakt je tam důležitý si nechat vyhodit i ty odkazy, protože se tam nesmí slepě důvěřovat. Už párkrát se mi ze zkušenosti stalo, že obzvlášť pokud se to týká český historie nebo

českejch lidí, kteří nejsou tak známí, tak mi přijde, že umělá inteligence ti často neřekne, že něco neví, ale prostě si něco vymyslí. Takže tam je pak potřeba si to nějak ještě znova ověřit, ale může to ulehčit práci.

Je něco na Demagogu, na tom procesu ověřování, ať už čistě to, co děláš ty jako analytik anebo i v celém tom procesu, co si myslíš, že by se dalo zlepšit? Kde vidíš nějaký mezery třeba?

Já vidím do toho procesu hlavně z toho pohledu toho analytika a myslím si, že bychom, jelikož demagog hodně dbá na to, že fakt každý výrok projde možná víc než pěti lidma a tak si myslím, že občas, což je jako na jednu stranu dobře a má to tak být, na druhou stranu si myslím, že není schopný úplně pružně reagovat na hodně rychlý dezinformace, který se třeba hodně rychle rozjízďejí.

A druhá věc je, že třeba na těch sociálních sítích, je toho jako víc, čemu bychom se asi mohli věnovat a vlastně i od nějakých svých známých mám feedback, že hodně věcem se nevěnujeme. Tam už je to pak asi o tom, do toho já nemám slovo, ale o tom, které výroky a které věci ze sociálních sítí se vybírají. Takže tam si myslím, že občas by stálo za to vybrat taky trošku víc věcí, protože těch lidí v demagogu není zas tak málo, takže si myslím, že by jako byl prostor toho ověřovat víc.

Takže asi ta rychlost je ta hlavní, ale na druhou stranu ta rychlost, pokud to má být kvalitní, tak to nejde úplně extra rychle, ale občas si myslím, že to může být negativní věc.

Analytik Florián

26. října 2023, 14:00.

Studuješ nebo pracuješ, co děláš?

Ted'ka prvním rokem pracuji jako učitel na střední škole.

Učíš co?

Angličtinu.

A co máš vystudováno?

Mám vystudované to, co dělám. Vyučování a angličtiny.

Někaké relevantní zkušenosti třeba z médií nebo nějaká práce s informacemi, někdy jsi něco takového dělal?

Zároveň ještě pracuju pro toho demagoga. Tam jsem asi necelý rok na stáži jako ten fact-checker.

Kromě toho nic?

Kromě toho nic.

Jsi tedy na pozici na pozici analytika?

Ano.

Pro Facebook ověřování neděláš?

Ne, nedělám. Jenom ty výroky politiků.

Kdybys měl vzít ověření nějakého jednoho výroku a ten proces, tak kdybys ho dokázal třeba rozdělit na nějaké úseky toho, co uděláš jako první, co uděláš dál? Jak to probíhá?

No začíná to tak, že mi teda editoři přiřadí nějaký ten výrok, to si oni zpracovávají sami, takže do toho já nějak ani nemluví.

První je, že se podívám na ten výrok a podívám se, v jakém byl kontextu, abych pochopil vlastně, o čem se mluví, aby to nebylo jen izolované, ale abych věděl i ty okolnosti toho, jestli třeba ten politik na něco reaguje nebo proč to vlastně říká.

Druhá věc, kterou teda potom udělám, je to, že začnu shromažďovat ty informace. Snažím se zjistit, jestli se o tom dá něco zjistit a potom ty samotná fakta. Otvírám si různé stránky, všechno se dělá online. Nechodím nikam do knihoven, nebo nějaké takové věci, prostě všechno z veřejně dostupných zdrojů se dělá.

A odtud si zkopíruju všechny zdroje, které mi přijdou k tomu relevantní a nějak se jimi proberu. Nějak je uspořádám do nějakých logických celků a sepíšu nějaké to hodnocení.

A když teda říkáš, že uspořádáš do nějakých logických celků, tak na tu organizaci používáš nějaký systém, nebo je to čistě myšlenkový proces?

To záleží na tom, co je to za výrok a jak komplikovaný je. Většinou to jenom v tom našem interním systému, kde je to vlastně textový editor, tak si tam jenom nakopíruju ty důležité

informace a nestalo se mi, že bych musel mít, nebo že bych dostal něco obtížného, že bych musel použít i nějakou třeba tabulku nebo něco takového.

Je to takové, že občas si k tomu musím vypsát jako poznámky, abych pochopil vlastně co, co se tam děje. Když se třeba mluví o nějakém zákonu. Ony se odkazují tak jako různě na sebe, takže to musím nějak propojit, takže tam si dokážu představit, že bych teoreticky mohl používat nějaký nástroj, nějakou mind map nebo něco takového. Ale zatím to zvládám bez toho. Myslím si, že ty výroky politiků nejsou tak komplikované, že bych to potřeboval.

A když mluvíme o nějaké obtížnosti. Můžeš vytvořit nějaké kategorie výroků, které by se daly vytvořit a třeba co je jako nejnáročnější ověřit, co naopak je poměrně jednoduchá záležitost?

Tak jednoduché záležitosti jsou vlastně to, co za nás odpracuje někdo jiný. Víceméně, když se někdo odvolá na nějakou statistiku, kterou prostě dělá ČSU, tak si tam najdu tu statistiku toho ČSU. To je taková práce, která prostě zabere jenom jako chvilinku.

A takové ty obtížnější věci jsou vždycky zahraniční zdroje. Když se mluví o Maďarsku, teďka o Izraeli a Palestině a tak dále, tak jelikož je to nové prostředí, tak je těžké vlastně zjistit, co jsou relevantní zdroje. Já jsem třeba před dvěma týdny ověřoval něco ohledně Maďarska, takže najít prostě ten maďarský statistický úřad, tak to už je trošku obtížnější.

A myslím si, že to nejhorší je, když je to takový ten výrok, kdy jedna bába povídala, kdybych to nazval lidově. Kdy prostě z těch otevřených zdrojů nemůžeš vlastně najít žádné relevantní informace a musíš ty politiky obepisovat, což oni velice často neodpoví zpátky, a musíš teda jakoby hodně spekulovat a hledat. Musíš vynaložit hodně síly, abys našel nějakou relevantní informaci.

Takže je problém, že to nemůžeš zadat do Googlu a vyskočila by ti nějaká odpověď nebo něco?

Přesně tak to je.

Bud' víš, odkud to pochází, nebo spoléháš na vyjádření někoho?

Jo. Občas se stává, že ověřuji, že nějaký politik řekl, „my jsme si tady domluvili s politikem XY, on mi slíbil něco“, a tam jediný způsob jak to ověřit je jim napsat a doufat, že ti odpoví.

A k tomu vyhledávání informací používáš nějaký speciální nástroj kromě Google?

Jo, používá se Google hodně, používá se potom Newton media. Ty jsou jakoby archivované mediální sdělení, takže to se používá. I když tam nechodím moc často, protože většinou všechno, co tam je, tak můžeš najít přes ten Google.

Používají se nějaké archivy, Wayback Machine používáme asi nejvíce, kde jsou prostě archivované starší články, které jsou třeba mazány.

Hlídač státu má databázi výroků politiků na sociálních sítích, kde si můžeš rozkliknout daného politika a ono ti to hodí všechny jeho výroky na facebooku, na twitteru, na instagramu a tak dále. Takže když je typ výroku, já jsem minulý rok něco komentoval, tak si můžeš otevřít hlídače státu a podívat se tam.

Umělou inteligenci používáš?

Zkoušel jsem to, ale nemám zaplacenou tu nejnovější verzi GPT, tu čtyřku. Zatím mám jenom tu veřejně přístupnou a ta moc dobrá v tomhle není. To je takové, že, fakt jenom když si nevím rady, což se nestává moc často. Ale když si opravdu nevím rady, tak tam napíšu, jako jestli nemá prostě nějaký nápad, ale většinou mi to nepomůže.

My jsme se o tom trochu bavili interně a existují způsoby, jak využít to GPT 4, tu nejnovější, která je placená. Ale já to nemám zaplacený, takže to nevyužívám a myslím si, že to ještě není na takové úrovni, že by se to dalo nějak masově využít a že by nám to tolik zrychlovalo práci.

Máš pocit, že v demagogu nebo v celém tom procesu je něco, co by se dalo zlepšit, nebo, co třeba není ideální?

Nad tím se musím zamyslet na chvíli.

Z mojí pozice nevím, jak to chodí na těch vyšších pozicích u těch editorů a tak dále, takže nemůžu úplně komentovat to, co se s tím výrokiem stane potom, co já udělám tu svoji práci. Já samozřejmě jako vidím, jak to oni ostatní upravují, ale nejsem si úplně jistý, jestli tam třeba potom probíhá nějaká komunikace, do které já nevidím. Takže úplně nemůžu nějak komentovat ty interní procesy, protože s nimi nejsem úplně stoprocentně obeznámen.

Ale taková jedna věc, která mně vlastně není úplně jasná, je to, na koho ten projekt vlastně míří. Já vlastně dělám tu práci a potom mě už nezajímá, kam, nebo k jakým lidem se dostává ten výsledek té mé práce. Ale myslím si, že by to mohlo být nějak vydefinováno, jestli se snažíme dělat tu práci pro lidi, kteří se opravdu aktivně zajímají o ty správné informace nebo

jestli se snažíme nějak rozšířit povědomí o dezinformacích obecně, nebo co? Co je vlastně tím cílem celého toho projektu. Protože od toho se potom bude odvíjet, jak tu práci děláme.

Takže tě to ani tak nezajímá z nějakého pohledu šíření, ale třeba by tě to zajímalo, abys věděl, jak k tomu máš přistoupit ty, nebo jak to máš zpracovat stylisticky a podobně?

Jo, protože od toho by se odvíjelo to, jak to píšu. Pokud to je pro někoho, kdo se opravdu aktivně zajímá politikou, tak nemusím vysvětlovat, kdo je Petr Fiala a kdo je Viktor Orbán a tak dále. A pokud je to pro nějaké lidi, kteří dostávají řetězové emaily a takové věci a my se snažíme mezi ně nějak rozšířit nějaký ten counter view, abych to tak řekl, tak se to zase bude psát jinak. A já ze své pozice tohle nemám úplně vydefinované, takže to píšu tak nějakého obecně pro všechny.

Analytička Kristýna

26. října 2023, 14:34.

Studuješ nebo pracuješ? Co děláš?

Studuju.

Studuješ co?

Sociologii a hospodářskou politiku na Masaryčce v Brně.

Bakalář nebo magistr?

Na hospodářce bakalář a na sociologii magistr.

V demagogu jsi jak dlouho?

Ted' to bude rok.

Jsi teda stále analytička?

Ano.

Máš nějaké zkušenosti třeba z médií nebo s nějakou prací s informacemi? Něco takového jsi dělala?

Před demagogem ne.

A děláš i ověřování pro Metu nebo čistě diskuze?

Čistě diskuze.

Tak už k tomu ověřování. Kdybys měla vzít proces toho, když dostaneš nějaký výrok a ten proces toho, co ty uděláš od a do z. Můžeš to rozdělit na nějaké fáze?

Když dostanu ten výrok, tak asi nejdřív se snažím nějak zorientovat v tom tématu, že si vyhledám co nejvíc zdrojů, co nejvíc aktuálních článků. Případně, jestli je to něco s právem, tak se nejdřív snažím tak zorientovat, co je důležité a snažím se si vytvořit nějaké ty podkapitoly, jestli budou v tom výroku. A potom na základě těch jednotlivých zdrojů začnu sepisovat jednotlivá témata do odstavců. A potom přidávám zdroje.

A třeba nějaký kontext toho výroku? Čteš si třeba transkript?

Jo, to to je jeden z prvních kroků taky, že si přečtu celou tu diskuzi. Nebo tu jednotlivou část, kde zazněl ten výrok. A píšu kontext. Do toho kontextu občas dávám i nějaké základní informace, co zazněly v tom výroku. A potom přejdu k těm jednotlivým odstavcům, kapitolám.

Kdybys měla vytvořit nějaký kategorie nebo říct, co je nejtěžší na ověření, co je naopak jako jednoduchý, co zabere nejmíň času. Co by to bylo?

Nejtěžší pro mě osobně je zpracovat všechny ty obsáhlé informace do toho jednoho odstavce nebo zformulovat to co nejlíp v jedné větě. Ta volba slov, to mi asi zabere nejvíc času. Některé ty výroky by se opravdu daly napsat jako jedna esej. Ne všechny samozřejmě, záleží na výroku. Některý jsou opravdu jednoduchý, že to ověřím ve dvou odstavcích, ale některý jsou hrozně obsáhlý. Většinou s nějakým historickým kontextem nebo teď ověřuji vztahy mezi Ruskem a Čínou. To je taky strašně rozsáhlý výrok. Takže asi nejtěžší je pro mě to zpracovat tak, aby to bylo čitelné a co nejkratší.

Takže to se týká toho samostatného textu nebo i toho zkráceného odůvodnění?

I toho zkráceného odůvodnění. Taky to zabere docela času.

A třeba když vezmeš na jedné straně ověřování nějakých zákonů nebo dat a na druhé straně, co kdo řekl, co je nejtěžší ověřit?

Hm.

Někdo něco někde řekne, jak k tomu přistupuješ? Když hledáš, někdo řekne, tento poslanec řekl tohle, a když to napíšeš do Googlu, tak nic nevyjede.

To je těžký, vyhledávání v tom, co kdo řekl v poslanecké sněmovně, to je docela na dlouho. Právo moc ani neověřuji, protože my máme rozpis těch témat, co kdo preferuje a já myslím, že tam u práva mám, že ho preferuju nejmíň, takže mi ho nikdo moc nepřiděluje. Jinak právo, pro mě osobně, je taky docela náročný.

Používáš předpokládám Google. Co používáš k tomu vyhledávání? Někaké speciální nástroje, databáze?

Teď spíš Google. Ze začátku jsem používala i Newton, ale přešla jsem úplně na Google, protože mi přijde, že to tam vyhledá všechno, co potřebuju. Popřípadě, když už jsem opravdu zoufalá, tak pak vyhledávám i jinde, ale většinou jenom Google.

Umělou inteligenci nepoužíváš?

Zkoušela jsem to o prázdninách, protože jsme měli předplacenou tu verzi, kde se dá vyhledávat i z těch online článků. Ale upřímně, nefungovalo to tak moc spolehlivě. Většinou to vždycky vycházelo jen z pár zdrojů, a navíc to často kopírovalo ten text v těch člancích úplně doslova. Výroky to ověřilo tak, jak by mělo, ale to odůvodnění to nese-psalo.

Jo, takže třeba pro pochopení toho výroku pro nějaký kontext tvůj, tak se to dá třeba použít?

To si myslím, že se dalo využít. Teď tam myslím už není ta možnost, že se dá ověřovat z těch online zdrojů, takže to už nezkouším, ale jinak to fungovalo pro ten kontext.

Mohla by ses zamyslet nad tím, jestli třeba v tom procesu, jak ty ověřuješ nebo i v celkovém procesu demagoga, jestli třeba vidíš nějakou mezeru v tom? Co si myslíš, že by se dalo dělat líp, nebo co se ti na tom třeba úplně nelíbí?

Někdy mi přijde trochu pomalejší to ověřování těch diskusí. Nevím, jak by se to dalo řešit, jestli třeba kdyby ti analytici byli fakt zaměstnaní na plný úvazek, jestli by to zlepšilo to ověřování. Protože my jsme tam vlastně všichni spíš jenom dobrovolníci. Máme odměnu, ale nemáme to jako pevně stanovenou dobu, takže možná v tom.

Taky možná už po tom roce trochu shledávám problém, že vlastně pracuju jenom v té online podobě. A já jsem třeba ještě nepotkala žádné své kolegy, takže možná tohle trochu. Víím, že bylo nějaké setkání, akorát jsem neměla čas.

A jinak přímo v tom ověřování? Možná i nějaká ta motivace platová, protože máme přesně stanovenou odměnu za měsíc a nezáleží to, jak tu práci uděláme, tak možná v tomhle.

Takže možná nějakou motivační složku kromě té základní částky?

Možná.

A vlastně když už tam jsi rok, když mluvíš o tom, že bys chtěla potkat nějaké kolegy. Je to rutinní už? Baví tě to pořád?

Mně se to tak střídá. Jakože někdy opravdu, když je té práce víc, tak pak je to pro mě rutina a vůbec se mi do toho nechce a pak zas najednou zase získám nějakou motivaci. Když si řeknu, že je to vlastně důležitý, nebo když mě zajímá nějaké téma, tak se mi to tak střídá. Právě o těch prázdninách už to bylo takový, jakože jsem si říkala, že to je jenom rutina, vlastně furt stejný.

Šéfreditor

31. října 2023, 13:13.

Jak dlouho pracuješ v Demagogu?

Jsem v Demagogu od května 2018. A od ledna 2021 jsem na té současné pozici šéfreditora.

A jaký jsi měl předtím pozice, nebo jak jsi tam nastupoval?

Nastupoval jsem jako analytik na tu klasickou stáž a byl jsem analytik asi rok. Potom jsem byl editor a asi po dvou letech nebo po roce a půl jsem se stal šéfreditorem.

A měl jsi předtím nějaké zkušenosti z jiných médií nebo s prací s informacemi?

Jiný zkušenosti z médií jsem neměl. Do demagogu jsem nastupoval při studiu, což byla jedna z mých prvních stáží a předtím jsem žádný zkušenosti neměl. Ale potom, co jsem skončil školu, tak jsem pracoval a u toho jsem dělal editora. Dělal jsem na Antimonopolním úřadě, takže to vůbec nesouviselo a nebylo to nijak v oboru fact-checkingu nebo nějakých médií.

A ty jsi teda na plný úvazek zaměstnaný Demagogem?

Ano, od roku 2021.

Tvoje pozice je teda šéfreditor. Co všechno děláš? Můžeš to popsat?

Hlavně mám na starost tu organizaci ověřování toho každodenního chodu projektu, takže vybírám to, co budeme ověřovat. Zadávám práci analytikům. Potom dohlížím na to, aby se ta práce odvedla, kontroluji ty výroky, které analytici odevzdají, stejně jako ostatní editoři. A potom mám na starost publikaci tohoto výstupu, že v adminu vytvořím článek, který potom zveřejním. Potom síťáčky už se o to postarají a dávají to ven.

Kromě toho mám taky na starost ověřování pro Facebook, což je v rámci té spolupráce s Metou, kdy ověřujeme obsah na Facebooku, případně Instagramu. A tam taky zase vybírám obsah, který budeme ověřovat. Potom to zadávám našim analytikům, aby to zpracovali. Potom to po nich kontroluji, případně upravuji. A zase mám na starost tu publikaci. Takže teda vlastně podobný proces.

No, a kromě toho řeším tak nějak všechno možný v rámci toho projektu. Nějaký, třeba grantový žádosti, přípravy nějakých projektů. Taky nějakou komunikaci navenek. Účastním se různých offline akcí, konferencí a tak dál. Všechno, co je nějak potřeba a kde je vyžadována nějaká zkušenost v tom projektu, tak to padá na mně.

Ted' teda jestli můžu už jednotlivé k těm úkonům, co ty tam provádíš, k tomu výběru těch výroků z těch diskuzí. Jak vybíráte ty debaty? Jestli budete ověřovat Moravce nebo Ptám se já.

Jeden aspekt je to, na co máme kapacity, co zvládneme ověřit v nějakým rozumným čase, takže jako ověřovat hodinového Moravce nebo hodinovou Partii, to většinou neděláme. Většinou vybereme buď nějaký menší segment těch velkých debat anebo vybírám kratší debaty, typicky Události, komentáře, nebo psaný rozhovory, kde je těch výroků ještě míň. A aby to bylo nějak objektivní, tak se snažíme vybírat výroky od politiků tak, aby to nějak reprezentovalo zastoupení v poslanecké sněmovně, případně v senátu. A zároveň akcentujeme víc vládní politiky, prezidenta, premiéra, prostě ty, kteří mají reálně nějakou moc. Ty budeme ověřovat častěji než nějaký řadový poslanec. A zároveň se samozřejmě díváme na to, z jakých jsou stran, abychom ověřovali politiky z různých stran. Zase v závislosti na tom, jak jsou zastoupení v té poslanecké sněmovně. Takže hnutí ANO budeme ověřovat častěji než piráty například.

A vedeš, nebo vedete si, nějaký statistiky, podle kterých se řídíte, nebo to rozhodujete čistě pocitově?

Statistiky úplně nevedeme. Tím, že nejsme Česká televize nebo Český rozhlas, tak to nemusíme brát úplně na jednotlivé výroky, abychom někomu neškodili. Taky do toho samozřejmě vstupuje nějaká relevance toho tématu, o kterém ten politik mluví, nebo o kterém se vede ta debata. Nebudeme ověřovat něco, co veřejnost moc nezajímá, jenom kvůli tomu, abychom si nahnali body u nějaký konkrétní politické strany. Takže snažíme se to nějak držet vyrovnaný, ale není to jediný kritérium, takže ani nemusíme mít žádný statistiky.

A když už vybereš nějakou tu debatu, tak ověřujete všechny výrobky z té jedné debaty?

Bud' to všechny faktické výroky z jedné debaty, nebo pokud by to bylo příliš mnoho, že bychom to prostě nezvládli, tak si vybereme nějaký jeden tematický segment z té debaty. Typicky se v nějaké dané debatě řeší několik témat. A pokud je to moc dlouhý, tak si vybereme jenom to téma, třeba 15 minut, a potom ten moderátor většinou řekne, tak teď pojďme k dalšímu tématu a to je ten předěl, ve kterém už dál nevybíráme ty výroky.

Ale je to veškerý objem faktických výroků, který v tom segmentu zazní? Není to, že byste vybírali na základě nějaké zajímavosti, nebo tak?

Jo, jsou to všechny faktické výroky kromě nějakých úplných banalit nebo nějakých objektivních skutečností. Když někdo řekne, že dneska je sobota, tak to ověřovat nebudeme, protože to je banalita. Když někdo řekne, že prezident České republiky je Petr Pavel, tak to taky ověřovat nebudeme, protože to všichni ví. Snažíme se jít po nějakých těch výrociích, které mají nějakou hodnotu.

A co se týče rozhodování o tom, co všechno zahrnout do jednoho výroku? Taková ta debata o tom slučování nebo rozdělování výroků, vytrhávání z kontextu. Jak tomu přistupuješ?

Vybíráme tak, aby každý jednotlivý tvořil nějaký celek, který sám o sobě dává smysl.

Já jsem teď mluvil s analytikem a ten mi zmínil výrok ministra Lipavského, „Drtivá většina nově jmenovaných hlav jsou dlouholetí diplomaté a je tam minimum nominací, které mají politické zabarvení.“ U toho jsem si všimnul, že to je věc, která obsahuje dva faktický claimy. Tak jak k tomu přistupujete? Podle toho, jak to vyjde, tak se to třeba ještě bud' rozdělí nebo se to nechá dohromady?

Jo, tam předpokládám, že pokud by to mělo mít různý hodnocení těch dvou částí, tak bysme zvažovali, jestli to rozdělit.

Viděl jsem nějakou přednášku Petra Gongaly, kde on zmiňoval, že se vybírají jednoduché výroky. Že občas je to až příliš jednoduché, aby Demagog byl schopný to nějak svými silami ověřit. Tam to jako byla poměrně stará věc. Probíhal tam nějaký vývoj toho, že teď už ověřujete opravdu všechno? Dřív to tak nebylo?

Já si myslím, že dřív, jako před 5 lety, nebo ještě dýl, že jsme toho ověřovali víc, a i větší banality. Půjde mi, že teďka je ten výběr spíš přísnější. Právě aby se nám tam neobjevovaly takový ty úplně jednoduchý výroky, za které potom býváme i kritizováni. Typicky, když je hodně jednoduchý a je to pravda, tak potom nám lidi vyčtou, že jsme to vybrali jenom, abysme tomu politikovi pomohli, protože je nám nějak sympatickej. Myslím si, že teďka je ten výběr striktnější abysme šli po nějaké podstatě, abysme ověřovali něco, co má nějakou hodnotu.

Ted', jestli bychom mohli k té Metě nebo Facebooku. Můžeš mi nějak popsat, jak ten proces funguje? Třeba, jestli si vybíráte, co ověřit, nebo jestli to dostáváte zadáno?

My od Mety dostáváme tipy na jednotlivé příspěvky, které oni vyhodnotí, že na základě nějakých ukazatelů jsou potenciálně nepravdivý. Oni nám takhle nabízí ty příspěvky, ale ten samotný výběr toho, co ověříme nebo neověříme, je čistě na nás. Do toho nám oni nijak nezasahují a kromě toho, co nám oni nabízí, tak samozřejmě i my máme naše nástroje, kterými monitorujeme ten Facebook a z toho taky vybíráme. Myslím si, že většina toho obsahu, který nakonec ověříme, nepochází z toho, co nám navrhuje Meta, ale je to výsledek našeho monitoringu. Takže abych to shrnul, tak to uvážení, jestli to ověřím nebo ne, je pouze na nás.

Takže vy si vyberete nějaký výrok a ten systém je v podstatě dost podobný třeba tomu, jak funguje to ověřování těch debat.

V podstatě jo, akorát my se díváme na ten příspěvek jako celek a často ten příspěvek obsahuje víc faktických tvrzení než jenom jedno. U těch výroků politiků si to rozdělíme na jednotlivý výroky, ale u toho příspěvku musíme nějak ohodnotit ten příspěvek celý dohromady. I když je tam víc faktických tvrzení. Ale kromě toho je ten proces v podstatě podobný. Jenom to neděláme v adminu, ale je to vlastně takový zjednodušený proces, kdy je vždycky jeden analytik, který ověřuje celý ten příspěvek, tak to ověřuje v Google dokumentu, kde to potom kontroluje editor a neprochází to přes admin. Ale jinak ten proces je podobný.

Zase typicky já vyberu ten příspěvek, že ho teda ověříme. Dá se analytikovi, ten ho ověří, sepiše celý ten text a potom probíhá ta editorská kontrola a tak dál.

Pracují na tom všichni?

Máme několik analytiků, v současné době jsou to tři lidi, kteří kromě ověřování klasických výroků dělají i tohle a ověřují právě ty příspěvky na Facebooku.

A to jsou spíš třeba ti seniorní analytici a nějací zkušenější?

No, přesně tak. Většinou to nabízíme těm analytikům, kteří nám přijdou, že by jim to mohlo jít, že jsou šikovní, že se osvědčili na té práci na ověřování výroků politiků a vidíme v nich nějakou perspektivu, že by s námi zůstali delší dobu. Těm to potom nabídneme.

Ještě k těm seniorním analytikům, jaká byla ta motivace vůbec zřídít tuhle pozici?

V poslední době, posledních třeba dvou letech, jsme se tak nějak posunuli z toho modelu, kdy se nám hodně točili analytici a ty stáže fakt trvaly pár měsíců a potom ti lidé odcházeli a zase jsme nabírali jiný lidi. Tak jsme se posunuli do modelu, kdy nám ti lidé moc neodcházejí a celý ten tým je takový stálejší. To nás vedlo k tomu, že bysme chtěli ty lidi nějak ocenit, nějak jim dát najevo, že jsme rádi, že s námi zůstávají a že si toho vážíme a že jim chceme nabídnout nějaký další možnosti.

Takže to nás vedlo k tomu zavedení tady toho mezistupně seniorních analytiků. Ale vlastně později jsme k tomu zavedli i ty placené stáže, že dneska už všichni analytici jsou aspoň nějak ohodnocení. Vlastně to je součást tady toho procesu, kdy se nám ustaluje ten tým a snažíme se to tak nějaký zprofesionalizovat.

Ještě se chci zeptat k tomu, že Demagog vlastně nemá žádnou fyzickou redakci. Máte třeba vy, jako vedení, nějakou společnou kancelář?

Žádnou nemáme, setkáváme se jenom takhle online. Při nějakých příležitostech se samozřejmě setkáváme i offline, máme občas nějaký srazy, ale veškerá komunikace probíhá online a myslím si, že to tak zůstane i v budoucnu a že nám to všem vyhovuje.

Vnímáš to třeba v komunikaci s analytiky jako nějaký problém nebo omezení?

Jako samozřejmě si uvědomuju, že to má svoje omezení, že spoustě lidí, by vyhovovalo se potkávat v reálném světě, a že nám občas chybí nějaký ten mezilidský kontakt, že bysme se pobavili i o jiných věcech než o ověřování. Že kdybychom měli tu možnost, tak nám to

pomůže ten tým nějak utužit a mít nějaký bližší vztahy mezi sebou. Ale to by vyžadovalo velký změny. To by vyžadovalo to, abysme měli nějakou kancelář, nejspíš abysme všichni tak nějak žili v Praze, což teďka tak není. A myslím si, že spoustu lidí by to od Demagogu tak nějak odradilo, že by už s námi nepokračovali.

Máš pocit, že je na Demagogu něco, v čem jste se třeba zasekli, co by se mohlo třeba zlepšovat, něco, v čem cítíš mezery?

Já myslím, že ještě máme prostor se posouvat ohledně profesionalizace toho týmu a celého toho procesu. Myslím si, že nás velká část veřejnosti pořád vnímá jako nějaký studentský spolek nebo nějaký dobrovolnický projekt. Myslím si, že máme na to být profesionální fact-checkingová organizace, a i tak vystupovat navenek. A myslím si, že jakmile to dokážeme uvnitř nějak vytvořit takovou strukturu a procesy, tak potom budeme schopni to líp prodávat a být díky tomu důvěryhodnější.

Jo, takže vaším cílem je udělat z toho seriózní médium.

Jo, udělat z toho normální médium, který nepřináší zpravodajství, přináší fact-checking. Přijde mi, že v dnešní době už ta mediální scéna je na to připravená, že už všichni chápou, co to je fact-checking, a že je to důležité. Myslím si, že je reálný vytvořit takový model.

Editorka Kasandra

27. října 2023, 13:01.

Pracuješ nebo studuješ?

Já studuji. Pracuji na částečný úvazek a plus mám tady vlastně demagoga jako brigádu na smlouvu.

Pracuješ a studuješ kde a co?

Studuji veřejnou a sociální politiku druhým rokem na magistru na Karlovce a pracuji na částečný úvazek na Ministerstvu sociálních věcí. A pak mám tady v demagogu smlouvu, jako brigádu.

V demagogu jsi jak dlouho?

V demagogu jsem začala v dubnu 2021, takže dva a půl roku a začínala jsem teda jako analytik a pak po roce jsem přešla do té editorské pozice.

Dobře a ještě nějaký, krom toho cos říkala, zkušenosti třeba z médií nebo práce s informacemi, něco takového jsi dělala?

Ne. Já jsem do demagoga přišla spíš s takovýma jakoby školníma zkušenostma, spíš s politologií, než vlastně s médiama nebo něco takového. Takže práce jako s médii je to pro mě poprvé v demagogu.

Jako editor se teda podílíš hlavně na těch debatách, klasickým ověřování, nebo pracuješ i na sociálních sítích pro Metu a tak?

Ne, já dělám čistě ten politický fact-check, bez Facebooku. A takže tam vlastně edituji, tady v té části.

A když bysme teda přešli přímo už k tomu, co děláš, tak kdybys vzala ten postup té práce na jednom nějakém výroku, když k němu přijdeš, tak co uděláš jako první, jako druhé, jak to probíhá?

Když bych to vzala úplně od začátku, kde ještě není úplně ta moje role, tak většinou šéfeditor vybere nějakou věcnou diskuzi nebo rozhovor. Většinou je to právě s politikem nějakým o nějakém aktuálním tématu. Když šéfeditor nemůže, tak to děláme my jako editoři a vybereme vlastně nějakou tu debatu. A u kterých je většinou přepis.

A potom vlastně podle toho přepisu, a zároveň to teda kontrolujeme i s tou nahrávkou jako takovou, tak vlastně vybereme všechny faktické výroky. Všechno, co se dá ověřit. Když prostě někdo řekne, myslím si, tak to pro nás není relevantní k ověřování. Snažíme se z toho vytáhnout všechny faktické výroky. Ty pak hodíme do administrativního prostředí a tam to rozdělíme, nebo většinou právě šéfeditor to rozdělí analytikům. Přímou jakoby ten výsek toho výroku, kde to mají samozřejmě i s kontextem, aby věděli přesně, co mají ověřovat.

A ti pak, když dokončí tu svoji část práce, tak to posunou k editoringu, nám přijde upomínka, že tady je nějaký hotový výrok analytika a že se na to máme podívat. A takže my začneme jako editoři s tím, že ten výrok začneme procházet. Začneme ho případně upravovat po nějaký i trošku možná stylistické stránce občas, ale hlavně po té faktické stránce, jestli to, co je tam napsané, tak opravdu je.

Proklikávám třeba odkazy a kontroluji, jestli směřují na relevantní zdroje. A takhle to projde celým tím procesem, a když to máme takhle zkontrolované, nebo jeden z nás, tak popíše ty změny, co tam udělal.

Nebo takhle ještě; pokud to je úplně nějak, nechci říct jako špatně vyhodnocený, ale jsou tam potřeba jako větší změny, tak většinou to vrátíme zpátky analytikům k tomu, aby to ještě přepracovali. Napíšeme jim k tomu, tady prostě jsi zapomněla na kontext nebo něco, můžeš to tam jako doplnit.

To se stává třeba jak často?

Musím říct, že to se stává většinou, když třeba nabereme nový analytiku, který ještě nemá tolik zkušeností s tím, jak by ten text měl vypadat. Tak tam je to jako častější. Ale jako není to moc. Když řeknu, máme diskuzi o dvaceti výročí, tak kdyby třeba u dvou z nich přibližně. Víc se to prostě stává u těch novějších analytiků. Ti seniornější už pak jsou seznámeni i s tím stylem, jakým píšeme, i s těmi relevantními zdroji, takže tam už se to moc nestává.

A po tady tom projetí tam vlastně dáme první svoje odsouhlasení, že za nás je to v pořádku, dopíšeme tam případně, co jsme udělali za změny a podívá se na to druhý editor. Aby to nebylo jenom na jednom z nás, tak si to projde ještě jeden editor, který pak, když už je to za něj v pořádku, tak to posouvá ke korektuře a pak už je tam vlastně jenom takové závěrečné OK metodologa. Pak už to může jít na vydání.

Když procházíš ty zdroje, tak opravdu otevíráš a kontroluješ, pročítáš všechno, co tam je, nebo třeba jako čistě, jestli to dává nějaký smysl?

Na těch zdrojích si dáváme hodně záležet, takže tam je to docela práce na dlouho. Fakt si každý ten zdroj jako rozkliknu. Snažíme se dávat ten zdroj vždycky pod slovo nebo slovní spojení, který na to odkazuje, takže v tom je to jednodušší. Takže já si prostě najdu, že tam někdo napsal, volby dopadly takhle, jsou tam taková procenta, a já si to rozkliknu a fakt se dívám, jestli to jsou ty správné volby, jestli tam jsou ty správné procenta napsané a jestli je to z nějakého relevantního zdroje, jestli to prostě není z Blesku nebo z nějakých bulvárů, pochybných webů a tak podobně.

Používáš nějaký specifický nástroje? Já nevím, databáze, umělou inteligenci?

Jo, vím, že víc to používají asi na Facebook fact-checking, ale my použijeme takové ty klasické jako Newton media a tak. Takže tuhle databázi a jinak asi a pak takové ty třeba na vyhledávání jako VEKLEP, nebo když hledáme stenoáznamy v Poslanecké sněmovně, tak tyhle databáze.

Kdybys měla říct, co je třeba nejtěžší na ověřování, s čím je nejvíc práce, nebo s čím často bojujete?

Já bych řekla, že možná pochopení toho, jak to ten politik myslel, a když je nějaký výrok a my sice k němu máme kontext té debaty, ale je občas těžký. Je prostě těžký se zorientovat v tom, co tím chtěl ten politik říct, abychom to ještě my nějakým způsobem nepřekroutili. Často se stává, že oni mají zavádějící výroky, že to označujeme jako zavádějící. A takže se to snažíme ještě my jet jakoby dost, jak to říct, jakoby dost takový citlivý, nebo jak to říct, na to uchopení toho výroku. Takže se často bavíme právě o tom. Myslel jsi to takhle?

Jo.

Takže to je asi nejtěžší.

Máš pocit, že je třeba něco v demagogu, co by se dalo zlepšit, nebo někde je nějaká mezera v tom procesu, nebo i čistě v té editorské práci?

To se musím asi hodně zamyslet. Mně to přijde jako docela efektivní systém. Struktura, komunikace, všechno. A teď už jsme i dost aktivní na sociálních sítích a už máme i novou webovou identitu, takže mě nic asi nenapadá.

Editor František

23. října 2023, 16:31.

Stále studuješ?

Studuji.

Od kdy jsi v demagogu?

2022, duben myslím, jsem nastoupil.

Nastupoval jsi jako analytik anebo rovnou jako editor?

Jo, jako analytik.

Takže jsi pak postoupil na editorskou funkci?

Jo, pak jsi vlastně ten, je to seniorní analytická pozice po půl roce, a to jsem pak dělal vlastně 2-3 měsíce a pak jelikož odcházel editor, tak potřebovali doplnit editorskou pozici, takže si mě vybrali.

Studuješ co?

Politologii.

Nějaké zkušenosti z jiných médií máš nebo něco relevantního, co se práce s informacemi týče, jsi někdy dělal?

Já mám specializaci na politický marketing a před demagogem jsem byl na stáži v Institutu politického marketingu. Tam jsem dělal různý rešerše, a tak a připravoval různý podklady pro mediální vyjádření.

Ted' už k tomu, co v demagogu děláš. Jako editor, co vlastně všechno děláš? Na jakých částech projektu se podílíš? Klasické ověřování nebo i Facebook?

Facebook jsem dělal na začátku, když jsme to rozjížděli, ted' už ne. Ted' už to mají jiný lidi pod sebou. Máme vlastně na to vybraný hlavně dvě analytičky a já dělám primárně klasickou editorskou práci.

Takže čistě výroky z diskusí a podobně?

Přesně tak.

Když bys měl vzít to, když ověřuješ nějaký, nebo když pracuješ na nějakým výroku, tak co děláš? Jaký jsou ty jednotlivý kroky, kdybys to rozdělil, co ty uděláš jako první, co uděláš jako druhé, na co se zaměřuješ?

Ted' jenom čistě, ta moje práce, jo?

Čistě tvoje práce. Ne analytická, čistě editorská.

Nejdřív si vyberu výrok. Většinou to беру podle toho, kdo to odevzdal nejdřív nebo tak, k té kontrole. A vezmu si ho, tak nějak ho si ho jenom přečtu úplně první. Jenom si ho přečtu od začátku do konce. Z toho zjistíš, jestli tam aspoň formulačně, máš už představu, jak ten výrok vypadá. A když už o tom tématu něco víš, tak už ted'ka tě samozřejmě může napadnout, co tam chybí, jaký kontext by byl potřeba doplnit.

No a podle toho, jak moc to je chybně zpracovaný, že když tam jsou jenom nějaký drobný úpravy, tak to prostě upravím, dohledám si k tomu další zdroje. A pak to nechám na dalším editorovi. Jsou tam dvě editorský kontroly, takže vždycky k tomu přistupuješ jinak, jestli už tu jednu editorskou kontrolu má nebo ne. No a když tam jsou ty chyby, když jde vidět, že ten analytik třeba jako moc ani nepochopil, co se přesně po něm chce ověřit, nedoptal se, nebo tak a je to vlastně zpracovaný úplně trošku o něčem jiném, než to bylo původně myšleno, tak potom to jako většinou vracím. Ale nedělám to třeba nějak často. Přijde mi mnohem rychlejší,

protože ti analytici nejsou dostupní každý den, takže většinou to prostě opravím sám. A pak to posílám dál.

A jdeš třeba po jednotlivých zdrojích a kontroluješ i to, nebo prostě jenom projedeš to, jestli to dává smysl?

Jako vždycky to záleží na povaze toho výroku, co konkrétně to je. Když někdo odkazuje na nějaký zákon, tak je to poměrně v tomhle smyslu docela jednoduchý, protože ten zákon přečteš, zjistíš, co v něm je napsaný a podle toho to sepíšeš. Jo, není tam potřeba nic jiného. Ale pokud je to už na tom, že někdo něco udělal a někdo se o někom nějak vyjádřil, tak to často chce několika hodinový research a hledáš a hledáš anebo píšeš. Ptáš se, jestli ti k tomu třeba nějaká státní instituce může dát nějaký podklad nebo něco potvrdit nebo vyvrátit. Takže tak.

Ale jako když jdeš postupně podle toho textu a bereš ty zdroje a čteš si je. Tak už při tom, když to čteš, tak se snažím hledat, jestli pro to neexistuje jiná interpretace, aby nám něco neuniklo, nebo tak. No tam vždycky jako fakt záleží na povaze toho výroku. Ono se to i podle toho mění, jako jak k tomu potom přistupuješ.

A když bys měl říct, jaký typ výroku je v tomhle nejhorší nebo nejsložitěji ověřitelný? Co dá nejvíc práce?

Asi jako není jenom jako jeden jediný typ. Většinou nejvíc času zabere, když je něco neověřitelného, protože fakt jako hledáš a píšeš, takže to většinou dá jako dost práce. Fakt jako zjistit, že ty informace neexistují, protože potřebuješ nějaký jako veřejný zdroj, nebo aspoň potvrzení nějaký, já nevím, politický strany, nebo tiskového odboru, a tak na něco, takže to je blbý.

Je to i na tom na tom samotným řečníkovi, protože někdy něco řekne, a teď to má jako klidně i tři různé interpretace, tak podle toho, jak vlastně tu práci rozčlenit, tak to bývá z povahy dost složitý. Když už ten výrok samotný vlastně je dost těžko uchopitelný na té faktické úrovni, ale dá se vlastně interpretovat více způsoby a ty to v tom odůvodnění musíš vlastně všechno jako zohlednit. Podívat se na to vlastně z té stránky.

Většinou je to o nějakých datech. Jak vlastně interpretovat? Data, tam bývá z povahy věci největší problém, protože ty data se dají vždycky interpretovat různě, takže podle toho potom prostě musíš postupovat. A teda jako vlastně nejvíc ta práce z tohoto ohledu je to asi nejhorší, no.

Používáš nějaký specifický nástroje, kromě Googlu nebo tak? Něco, co by stálo za zmínku?

Asi úplně ne. Většinou používám Google s tím, že používám ty jeho vyhledávací nástroje, jako co se týče času místa a tak dále, jako to rozšíření, vyhledávání a pak klasicky Newton používám. Ten, který teďka nefunguje. Takže Anopress, ale ten je takovej, no mnohem horší. Ta databáze je docela špatná, ale jinak většinou začínám Googlem a když to najdu na tom Googlu, tak nepotřebuje nic dalšího. Když to nenajdu tam Googlu, tak se pak snažím hledat toho víc, co kde je.

Ale jako většinou ti politici, co říkají ty výroky, tak většinou čerpají prostě z médií jako my všichni ostatní, takže ono drtivá většina toho není těžká nějak třeba najít.

Máš pocit, že je něco, v čem by se demagog mohl zlepšovat, nebo vidíš nějakou mezeru v tom procesu?

To je docela těžká otázka. No nevím, jako myslím si, že děláme docela z mého pohledu záslužnou práci a akorát to prostě třeba není zas tolik vidět. No mnohdy ale zas, jako to má specifický publikum, ne všechny to prostě zajímá. A teď jako spíš tak přemýšlím nahlas, jo.

Já jsem se úplně nikdy nepozastavoval nad tím, jako jak to udělat, jak to udělat, tak, aby to mohlo fungovat líp. Jako samozřejmě nejlepší by bylo, kdybychom prostě mohli být třeba i finančně úplně nezávislý. Že prostě čistě jenom od lidí, což jako úplně zatím nejde, takže máme třeba i spolupráci s tou Metou. Což je občas jako otázka, jestli to vlastně má nějaký efekt, protože často tam jsou fakt jako absolutní bludy a drtivá většina lidí, co si nás přečte, tak jako dokážou rozeznat, že to je kravina.

Jak by se to mohlo rozšířit? Ale já vlastně ani nevím jak. Aby bylo, aby se to dostávalo, ty analýzy, k těm lidem, kterým reálně to může trošku to osvěžit. Což tak úplně prostě ne vždycky je, nebo vlastně většinou to tak není, že to fakt jako čtou lidi, který to zajímá, zajímají se o politiku. Ale jako ty lidi, který vlastně jsou tak jenom jako mimo, nebo ta politika je zajímá jenom povrchově a čtou si právě prostě na Facebooku, a na tady těch různých platformách, věci bez nějakého jako kritického přemýšlení, tak k těm se to vlastně potom úplně jako nedostává. Takže co by mohlo být lepší, aby se to tady k těm lidem dostávalo, ale já vlastně nevím úplně, jaký je ten recept na to, aby se tak dělo.

Metodolog a koordinátor projektu

2. listopadu 2023, 14:05.

Jaká je tvoje historie v demagogu? Čím sis tam prošel? Jakými pozicemi?

Naskočil jsem v roce 2011, což bylo v době, kdy to vznikalo. Oficiální launch byl 2012. Zpočátku jako analytik, potom někdy, to si nejsem úplně jistý, kdy přesně, jsem se stal metodikem nebo metodologem toho projektu. Myslím, že kolem roku 2016 to tak nějak bylo, možná trochu dřív. A to znamenalo dohlížet na to, že ty výsledky výstupy mají standardní podobu. Byl jsem taková ta, jako jak to říct, paměť toho projektu vedle Tvrdoně, který byl koordinátor. 2017 nebo 2016 jsme založili spolek, tak jsem byl členem rady a potom od roku dvacet jsem převzal tu koordinaci projektu.

Můžeš mi říct nějaký tvůj profesní profil, i cos třeba vystudoval?

Vystudoval jsem politologii, nějakou dobu jsem dělal i doktorský politologie, ale nedodělal jsem ho. Jinak v civilním životě jsem výzkumný analytik ve firmě jménem IDC, která se věnuje trhu ICT. Prostě generujeme data o tom, jak se daří různým firmám prodávat software hlavně.

K té práci toho metodologa. Můžeš mi popsat, co to vlastně je za pozici, co máš na starosti, v čem to spočívá?

Jasně, teďka jsem koordinátor celého projektu. Ten metodolog samo o sobě, to je, že si přečtu každý výstup, který máme, každý jeden výrok, každý ověření obsahu na Facebooku a tak dále.

A hodnotím jako jestli tam dodržujeme nějakou standardní metodiku. Jako ne, já nečtu, jestli máme dobře, jestli máme dobrý linky a jestli tam jsou ty čísla, který říkáme, že tam jsou a tak dále. Já si jenom to procházím z hlediska toho, jestli ta logika vnitřní toho výroku je správná. Někdy, když je ta věc, takový jako téma, ve kterém se jakžtakž vyznám, prostě jsou to nějaký daně nebo něco podobného, tak se vyjadřuji věcně, ale zpravidla ne. Takže to kontroluju a vracím to lidem k přepracování, když tam je problém. Já jako trochu dohlížím i na tu jako estetiku toho, že to je formulovaný správně. To je spíš taková sekundární věc.

No a když je nějaký spor tak to typicky jako rozčísnout. I když v poslední době už editoři jsou schopni si to ovládat sami, a hlavně mají i Honzu jako koordinátora ověřování, takže ten má už dostatečnou zkušenost, aby byl schopný ty spory rozhodovat sám a potom.

Když je nějaká nová metodická otázka, když děláme nějakou věc poprvé, tak k tomu vytvářím metodiku, nějaký postupy a tak dál.

Kdybys měl říct nějaký věci, který na tom kontroluješ nejvíc? Nebo, co jsou jednotlivý body, na který ty dohlížíš?

Jo, jako jasně. Jako metodolog kontroluji hlavně to, jestli to naše finální hodnocení, jestli je správný. Jako v zásadě, jestli ty data, který tam jsou, potvrzují to, co říkáme v tom závěru. Máme na to takovou rozhodovací tabulku. Jestli je to pravdivý nebo není pravdivý, jestli máme dostatečný data, jestli jsme se potom jako ozvali lidem a tak dále. Takže jde o to, jestli tam ten proces proběhl. V praxi to znamená, že já se mrknu na ten výrok, mrknu se na zkrácené, zamyslím se na tím, jestli to dává smysl takhle formulovaný. Když bych to viděl jako nezaujatý pozorovatel poprvé v životě, tak jestli prostě budu vědět, která tam bije. A potom se dívám teda na to odůvodnění, jako hezky jdu postupně až po ten závěr a zajímá mě hodně ten úvod toho výroku, jestli ten kontext, jak je tam prezentovaný není moc pěst na oko, jestli těm lidem bude dávat smysl.

Potom teda už jdu do těch jednotlivých dat. Jako jim věřím, že ty věci počítají správně, nebo že z těch linků vytahují správný čísla. Takže mě tolik nezajímá, co tam přesně, já nevím, citují za čísla a podobně, ale spíš, jestli je to čitelný. Jestli je to srozumitelný, a když si to jako takhle přečtu, tak kontroluju, jestli ten závěr mi prostě intuitivně odpovídá tomu, co tam zaznělo. Ze dvou pohledů. Jednak toho pohledu toho diváka, který, nebo toho čtenáře, který to vidí poprvé a vlastně nemusí mít dokonalý přehled o tom, jak se tyhle věci typicky ověřují. A potom teda z toho pohledu už toho metodika, který jasně vím, co tam je napsaný, vím přibližně z jakých zdrojů to brali a co tam tak mohlo zaznít, tak jestli ten závěr z toho je odůvodněný nebo není nějak přehnaný.

A všude se taky dívám na různé formulace, jestli tam nejsou formulace typu, řečník tímhle zamýšlel, tímhle chtěl říct, že něco něco něco. Protože to nevíme, nemůžeme mu vidět do hlavy. Nebo, můžeme jednoznačně vyvrátit, že tohle není pravda a takový věci, který by možná byly moc silný tvrzení. Možná jsou to prostě neodůvodněná tvrzení, a tak dále. To může být v průběhu celého toho výroku, odůvodnění, to nemusí být jenom v tom závěru.

Takže v podstatě je to takový poslední síto na zachycení takových těch největších, nejvíc kritizovaných problémů toho fact-checkingu? Když si někdo stěžuje na to, že určujete pravdu, nebo tak něco, tak na to ty dáváš pozor, aby to nemohl říkat.

O co mi nejčastěji jde, je to zkrácené. Protože to je nejvíc zneužitelné proti nám. A často se soustředím na to, aby v tom zkráceném nebyla nějaká věc, která vede k velmi jednoduché dezinterpretaci. Například řekneme, že tahle věc je nepravdivá a budou tam dva důvody, proč je nepravdivá, a ten jeden důvod je nějaká drobná nepřesnost. No ale pro toho čtenáře to může vyznívat tak, že to hodnotíme na základě té drobné nepřesnosti a už nevnímá, že v tom zkráceném je zároveň popsána nějaká velká vada, která třeba trochu komplikovaná, protože to zahrnuje nějaký absence zdrojů a tak dále. Takže mi jde o to, aby ty věci byly pochopitelné. Ne jenom, aby byly metodicky správně, ale aby taky vypadaly správně. A to je to, jak říkáš, poslední síto toho procesu.

Jak často třeba zasahuješ, jak často to vracíš? Dokážeš říct nějaký procento?

No, někdy je to víc, někdy méně. Já myslím tak 10 % případů může být takový hezký číslo. Jo, nemám udělaný nějaký data, ale tak nějak to zní rozumně. Možná ještě dalších 10 % jsou nějaký drobný formulační úpravy, nebo možná i víc, kdy jenom řeknu, tohle by se dalo opravit.

Ale ne, možná teďka už je to méně. Dejme tomu, že 1/10 je něco, nějaký jako celkový počty a potom v pár procentech případů vracím z věcného důvodu, že tam fakt je nějaká chyba. Něco nám chybí, někomu jsme se neozvali nebo je to hodnocení špatně. Ale to už je velmi vzácný v posledních letech.

Jaký typ výroku je v tomhle nejzákladnější, nejobtížnější? V čem nejčastěji vznikají takové problémy? Jestli to teda je možný nějak definovat.

Jako obecně nejtěžší výroky pro každého jsou výroky typu, žádná země toto nikdy neudělala, žádný stát nikdy tohle, tohle, tohle anebo takhle to dělá každá evropská země. Tyhle typy výroků, který používají ty kvantifikátory a tím pádem musíš ověřovat všechno, strašně moc různých systémů a tak dále.

Teďka už to jako ti naši lidi zvládají. Často tam jako vidím, že ten člověk fakt prošel všechno, jako belgický, španělsky a tak dále. Takže to je cool, ale pořád je to složitý potom vyhodnotit ten výsledek. Jako kdy tam u nějakých zemích jsou drobné odlišnosti v nějakých zemích. Je to přesný? Co můžeme očekávat od toho řečníka? Jako jak a co můžeme, na co dává smysl upozorňovat, že už je jako mimo? Což jsou všechno složitý diskuze. Tam je to vždycky problém pro všechny zúčastněné.

A potom výroky typu nejasný výroky, kde není třeba zjevný, k čemu se ten řečník odkazuje anebo kdy ten řečník se potenciálně odkazuje k něčemu, co řekl o 5 minut předtím nebo pár minut předtím. U lidí, kteří se vyjadřují fakt nejasně, typu Babiš, kdy tam střelí nějakou větu a moc... Možná to je škaredý vůči tomu Babišovi konkrétně a jako těch lidí je víc. Tam prostě střelí nějakou větu... Bartoš, jo! A teď něco se tam zmíní a teď ty nevíš, k čemu se to přesně vztahuje, co se tím snaží říct? Jo, jako nemůžeme prostě dovozovat ten smysl, takže musíme dělat více různých interpretací.

Nejjednodušší jsou samozřejmě kvantifikovatelné výroky jako, tohle se stalo, tolik, takhle, já nevím, takovýchle tam byly počty, nebo máme takovýchle schodek. Ale i tyhle výroky, když se objeví v nějaké nejasné větné struktuře, tak ten výsledek prostě může být velmi těžký hodnotit. No, a to je dost nebezpečný, že se nám lidi občas zaseknou do té interpretace, že se na ní shodnou v těch komentářích, ale potom už zapomenou na to, že by se vlastně měli věnovat i té další. A pak se někdy děje, že to jako vrátím, protože ta původní interpretace tam jako nebyla hodnocena. Ale jenom chci říct, že to je fakt už teďka vzácný. V posledních letech fakt ten projekt pracuje velmi, velmi, velmi dobře.

A co hodnocení neověřitelné? Jaký jsou podmínky toho, kdy můžete rozhodnout o tom, že se něco nedá ověřit?

Máme tři varianty, když nevíme, nemáme ty data jasná. Buďto hledáme dál, a to je to, že často to prostě pošleme hledat editory a podobně. To, co nenajde ten analytik, tak editoři často najdou.

A druhá věc je, že ten výrok se může odkazovat na něco, co ví jenom ten řečník nebo na nějaké jednání výborů. Zápisy z výborů nejsou veřejný a takový věci. Tak ozýváme se tomu řečníkovi a potom když nám odpoví, tak odpoví a když neodpoví, tak je to neověřitelný. Případně se ozýváme nějakému dalšímu zdroji, který by ty informace měl mít. Jo, zase zápis výboru. Pokud o tom mluví někdo, tak se ozveme někomu z toho výboru.

No a potom třetí varianta, že informace jako neexistuje. Což je takový. Nic z toho, co ověřujeme by nemělo být inherentně neověřitelný, prostě jako na Marsu, je voda. Ale je možný, že někdo řekne, na Marsu je voda a z toho, co říká naznačuje, že se odkazuje na nějakou vědeckou studii nebo prostě na nějaký existující výzkum. A teď my tím pádem jdeme do toho, jestli se tomu někdo reálně vyjádřil. A pak zjistíme, že neexistuje jo, ale ten výrok pro toho diváka je pořád zajímavý, protože vyznívá, že se odkazuje na nějakou na nějakou vědeckou studii. Přímou to neříká, kdyby to říkal, že by řekl, tady existuje studie NASA, která

říká, že na Marsu existuje voda, tak potom můžeme hodnotit podle toho, co vlastně říká. Ale pokud to jenom je to tvrzení a mohlo by se něco odkazovat, ale nakonec se ukáže, že neodkazuje tak vlastně zpětně zjistíme, že to je neověřitelný, protože ty údaje neexistují. To je vlastně docela častý, jakože tam něco takového neověřitelného je, že to prostě ověřit nejde, ale zároveň asi nejčastější bude spíš to, že jako víme, že to ověřit jde, ale prostě jenom někdo ty informace nedal.

A co obecně ten hodnotící systém? To je taková věc, nad kterou se v odborné literatuře vedou diskuse různý a trend celosvětově vypadá tak, že se od toho upouští. Jaký je váš postoj k tomu?

Upouští se od čeho? Teď jsi mě zaujal.

Existuje nějaká sumarizace fact-checkingových projektů od Duke's Reporters Lab, nevím, jestli jsi o tom slyšel. A v poslední zprávě měli rozepsaný i kolik procent těch fact-checkingových projektů, aktuálně fungujících, používá nějaký systém typu pravda, nepravda, Pinocchio, Truth-o-meter nebo něco takového. A někdy v roce 2014 to bylo třeba 90 % a dneska to je podle nich třetina.

A někdo od toho upustil, nebo že přibývá fact-checkingových projektů, který dělají analytický texty, který se nevěnují konkrétnímu claimu?

Tam to zřejmě funguje oběma těmi způsoby. Ty nové zřejmě už to nezavádějí a někteří od toho i upustili.

Můj názor na to je, že máš dva typy fact-checku. Jeden je ten technickej, co děláme my. To je ověřování výroků, nějakého tvrzení. My potřebujeme konkrétní jedno tvrzení, ke kterému dáme nějaký rating. Je to pravda, nepravda, zavádějící a tak dále. Jo, můžeme se bavit o tom, jaký by to hodnocení mělo být, částečné nepravdy a podobně a to je to je jako otázka, to je trochu subjektivní a závisí na tom, co od toho očekávají ti čtenáři.

Prostě na Facebooku ověřujeme věci a tam vlastně jsem podřizení hodnocení, hodnotícímu systému, který má Facebook a ti mají částečnou nepravdu. A v něčem to dává smysl, jo. Jako my bychom to hodnocení taky používali, kdybychom si nedokázali ty výroky rozdělit na menší části. Potom nemusíme už říkat část je pravda, část je nepravda, ale prostě řekneme, co konkrétně ta nepravda je a tím pádem se to vyřeší. Takže to je to ověření těch výroků.

Potom existuje jakoby sada fact-checkerů, kteří dělají to, čemu já říkám žurnalistický fact-check. Prostě oni, nejčastěji jsou to lidé, jsou to nějaký sekce žurnalistických organizací, který

v tomhle vidí potenciál, a tak dělají různé analytické texty, které shrnují více různých claimů a nesnaží se dělat nějaký detailní rating, ale spíš se snaží informovat ty čtenáře. Takže ono to je zaměřené na toho finálního čtenáře. Takže se snaží vlastně informovat o tom, jaký fake existují v té oblasti, jaký jsou ty nepravdivé narativy a co je ta pravda a tak dále a tam není ten rating zásadní. Tomu čtenáři je vlastně jedno, jestli nějaký post na Facebooku, kolik má Pinokiů. Pointa je zorientovat se v nějaké oblasti.

Je to hodnotný? Určitě. Jako je fajn, že to ty organizace dělají a zároveň si myslím, že ten technický fact-check, jak to děláme my, je nezbytný. Jednak teda pro hodnocení politiků je to nezbytný, protože tam prostě hodnotíš lidi, kteří jsou ve veřejných funkcích a očekává se od nich, že budou přesní, a tím pádem to hodnocení, jestli jsou nebo nejsou, je důležité.

Ale potom je to podle mě důležitý pro i pro ten content na sítích a tak dále, protože se to používá dál. Jakože Facebook a další platformy musejí nastavit systémy na základě nějakých jasných kritérií, jasných hodnocení. Musím to být srozumitelný, pro ty uživatele. Aby viděli, že když tam píchnou něco, co je altered video, je to efekt nebo něco takového, jak to dopadne. Jo, jak jsem říkal, právo musí být srozumitelný. Potom ten systém nemůže fungovat bez toho, aby měl nějaký jasné podmínky, jasné rozhodovací procesy.

Takže myslím, že to je nezbytný pro ty fact-checkery. A zároveň to vytváří dobrý data a potom můžeš na tom stavět nějaký další nástroje, který vychází z těch ratingů a sledují, jaký typy contentů byly hodnoceny jak a pak do budoucna budou ty systémy fungovat aspoň částečně automatizovaně.

Takže je to prostě ohled nějaký srozumitelnosti, jednoduchý interpretovatelnosti pro toho čtenáře a zároveň i jako možnosti to dál nějak analyzovat?

Jo. Nebo používat v nějakých dalších systémech. U politiků je to podle mě jiný, že tam nejde o to tvrzení, ale fakt o tu osobu, o to, že ta osoba řekla něco nepravdivého a tím pádem musíš říct, že to bylo nepravdivé.

Já třeba vnímám i rozdíl mezi Pinnochios nebo Truth-o-meter, kde i literatura vidí problém v tom, že z pravdy se dělá ordinální proměnná. Což teda u vás tak není, vy máte pravda, nepravda.

Já už jsem se dlouho nebyl na FSS, ordinální proměnná je která?

Ta, která určuje nějaký pořadí. Že to může být od jedničky do pětky a může to být i dvojka.

Jasně. Že místo toho, aby ta pravda byla popis reality, tak jako existuje i částečná pravda. Existuje to? Já si myslím, že to používají na komplikovaný tvrzení, který mají třeba více různých aspektů a můžou znamenat více věcí, nebo ten řečník míní více věcí najednou a tím pádem část může být pravda a část nepravda. Ale často se to používá jako vlastně pro zavádění, že technicky vzato je to pravda, ale v tom kontextu, v jakém to použil, to toho člověka vede k nějakému nepravdivému závěru. A to je to, že místo aby dali zavádějící, tak tam dají nějakou škálu. Jo, taky se mi to úplně nezamlouvá.

Plus je tam u těch Pinokiů, to je úplně hrozný, že tam je jasná implikace, že to je vědomá lež, což je blbost. Prostě to jako nemůžeme vědět my. Jako možná u Trumpa to můžeme vědět, ale i tam je nějaká pochybnost, jestli prostě jenom říká náhodný věci anebo fakt kecá.

Co IFCN? Co to přináší, co to obnáší, jak s tím pracujete?

Dlouhé roky to bylo jenom pro nás, že jsme se certifikovali a byli jsme párkrát na nějakých konferencích. A teďka v posledních letech oni dostali, nebo ten Poynter institut, který tu síť dělá, tak dostali nějakou podporu od Googlu. Že oni vypisují, měli grantový projekt a tam si teďka žádáme o nějaký grant. V praxi to pro nás znamená, ta žádost, to obnovení té certifikace, že prostě zkontrolujeme, jaký jsou ty nové pravidla, jestli se něco nezměnilo, jestli něco nemusíme dodat na web, pošleme jim to v takový strukturovaný žádosti. A Honza Jindra z Investigace.cz nám to pravidelně každý rok kontroluje a chválí nás, takže z toho máme radost.

Co umělá inteligence? Od analytiků jsem slyšel, že už jste se to pokoušeli nějak implementovat, tak jestli k tomu máš nějaký komentář?

Tak má to dvě stránky. Jednak kontent vytvořený umělou inteligencí a jednak to, co děláme my. Pokud jde o tu naši práci, jak může umělá inteligence pomoci, tak jsou to dvě věci. Jako jednak jsou to ty AI nástroje na zpracování většího množství obsahu. To je to, že pro nás třeba partneři v konsorciu CEDMO, tam jsou techničtí partneři, kteří dělají nějaký i nástroje, který vlastně, vezmu nějakou větu v textu a srovnávají to s existující databází fact-checků. A oni to tahají někde z nějakého claim review, nebo prostě z nějakých jako větší databází. Ale pointa je, že jako to vlastně navrhuje, kterej fact-check by se nejvíc nejpravděpodobněji věnoval tomu danému tématu. Pro Česko to moc použitelný není, protože samozřejmě cizí fact-check nebude tolik použitelný pro český politiky, pokud to není fakt nějaký globální téma.

Zatím jsme to ještě nedokázali implementovat do nějakého našeho systému, aby to pro nás bylo užitečný. A pořád je, a to je největší riziko tady u těchhle věcí, že tou dobou, kdy se vyvinou, tak už líp funguje Google. Takže tou dobou, když vyvineš nějaký nový systém na databázi fact-checků a vyhledávání v nich, tak už to je jednodušší prostě strčit do Googlu a udělat to tam. A zatím to teda pro nás tak funguje, že lidi pořád používají Google, je to mnohem jednodušší.

Co by pro nás bylo velmi užitečné, je automatizovaná transkripce. Ono to možná nebude znít, jako že to je něco jako AI fact-checking, ale vlastně je. Je to důležité pro analýzu debat. Abychom mohli potenciálně dělat něco real time, o čem furt mluví teďka Souček, ten nový ředitel Český televize. Chce prostě dělat živý fact-checking. Povídali jsme si s ním o tom a říkám, že to je těžký. Tak ta automatizovaná transkripce by byla první, přepis toho videa, byla první krok k tomu, abychom to dokázali dělat. Ty přepisy jsou pořád ještě v relativně nízké kvalitě, nebo aspoň, co jsme zatím viděli. Je to takový složitý. Je to hlavně to, aby to třeba fungovalo naživo. Je jedna věc, že to může fungovat zpětně na nějaký video soubor. No a pak už to děláš pozdě. Takže to je druhá věc, co by prostě velmi pomohlo, ale tam jsme ještě zatím ani nezačali experimentovat, takže toho moc nevíme.

No a potom třetí věc je nějaký automatický hodnocení. Že máš ten namatchovanej claim, máš to vytažený z nějakého nástroje, máš ho namatchovanej na předchozí fact-check a potom to nějak hodnotit, ale to je totální sci-fi zatím.

A to jsou ty 3 pilíře, prostě toho AI fact-checkingu. A pak je ještě otázka psaní toho odůvodnění. Jedna věc, že to máš jako vyhodnocený, ale potom napsat to odůvodnění. A to jsou nějaké jazykové modely a zkoušeli jsme si s tím hrát interně. Ale jednak to není výhodný pro nás, protože to největší množství odůvodnění, který píšeme, jsou ty politický fact-checky a tam nejde tolik o rychlost a o tu zátěž. Já to používám jako nástroj na budování té organizace. Možná ten největší dopad té organizace není na to, abychom hodnotili politiky, protože tam takový mediální zásah tolik nemáme, ale třeba spíš ten content na Facebooku. Nebo na dezinformace a takový věci, ale ta schopnost těch lidí, taková ta capability toho fact-checkingu u nás, se buduje na tom ověřování těch pravidelných politických diskuzí. Tam se to ti lidi učí. Takže kdybychom to dali Chat GPT, tak by nám to nepomohlo.

A druhá věc samozřejmě je, ten GPT nebo ty nástroje, neumějí dobře pracovat se zdroji a interpretovat tam všechny ty informace. Ty načtený informace těch zdrojů. A potom už by to bylo dost práce, kterou můžeš v zásadě věnovat tomu, že to napíšeš sám. Jo, možná by ten

nástroj spíš byl vhodnější na něco jako korekturu, stylizaci toho textu. Aby nám řekl, že třeba píšeme nějakým nesrozumitelným způsobem, nebo způsobem, který neodpovídá našemu standardu a tak dále. A to jsme zatím jsme ještě nezkoušeli tohle, ale zkoušeli jsme tvořit ten text a nebylo to zatím dobrý. A to je teda ta AI na naší straně. Potom je ta AI na druhé straně, jestli o tom se chceš taky bavit.

Asi do toho nemusíme zabíhat, to už je trochu mimo moje téma.

Co organizační struktura? Já jsem poslouchal nějakou tvojí dost starou přednášku, kde jsi řekl, že analytiku využíváte jako roboty, kteří ověřují nějaký jednoduchý výroky a zřejmě jste v tom udělali nějaký pokrok, protože jste zřídili pozici seniorních analytiků a už není tak vysoká ta fluktuace. Jaký byl ten vývoj?

Jo (smích), taková ti trollové, co jsou někde v podzemí a tam rubou. Původně to byli analytici, dělali jenom ty výroky a moc se toho od nich neočekávalo. Ten problém byl v tom, že u nás se protočilo strašně moc lidí. To byly stovky lidí, kteří prošli těmi stážemi. Minimálně jedna stovka a plus něco. Ale naprostá většina z nich nepokračovala dál s námi a taky neměli moc... Bylo to těžký, protože ono se moc neplatilo. Do roku 2019 jsme reálně nezaplatili nikomu nic. Z těch editorů. Kromě nějakých konkrétních projektů, kde se vyplácet muselo. A to, i když byly podepsány nějaký smlouvy 2018, to byla prostě hrozná blbost.

Pointa je, že jako pokračovat s námi tím pádem pro ně bylo komplikovaný. My jsme neměli moc těch pozic, co bychom mohli nabídnout, i když potom byly placený. Takže ti lidi se prostě točili a mizeli a my jsme je využívali jenom pro tu pro tu samotnou stáž.

No a teďka, co se stalo? Vlastně od roku 2020 máme nějaký prostředky, hlavně teda z toho facebookového projektu, že jsme byli schopni systematicky platit editory, vybudovat si nějaký editorský tým, stabilizovat ten projekt finančně a personálně mít nějaký stabilní, dobrý editorský tým, což se podle mě stalo.

A tak jsme vlastně vloni, vloni jsme si řekli, že máme dost prostředků na to, abychom mohli platit stážisty a vytvořit pro ně nějaký kariérní systém uvnitř demagogu. A je to tak, že teda začínají jako normální analytici, pokud jsou u nás nějakou dobu, tak automaticky přecházejí do pozice seniorního analytika. Je to proto, aby prostě tam měli tu perspektivu. A od těch se očekává víc. Typicky se jim dává na starost ten facebookovej content nebo nějaký složitější výroky a tak.

A zároveň to vlastně u nás, co se postupně stalo, je, že ti analytici toho teďka zvládají dost a vlastně nám chybí editoři. Ten proces je teďka složitější a ta práce je asi lepší. A ty texty jsou teď sofistikovanější. Takže když se podívám, jak to bylo před pěti lety, tak máme mnohem větší zatížení na editory. Takže co se vlastně začíná dít? Děje se to, že my už tolik nenabíráme ty analytiky na té na té nejnižší úrovni, ale snažíme se co nejvíc těch lidí tahat do toho užšího editorského týmu.

Zároveň o ty stáže je pořád poptávka. Takže třeba teďka na jaře jsem je tak nějak dotlačil, aby udělali nábor, abychom nepřišli o nějaký potenciální talenty a přihlásilo se nám snad 70 lidí a nakonec nám 50, nebo kolik prostě poslalo i cover letter. A vzali jsme 2 holčiny. To se hodně změnilo.

Takže to je ta změna té struktury a vedle toho se etabloval tým síťárek. Původně to byly tři síťářky, které vedla Alice Minářová. Teďka je to Alice plus jedna další kolegyně. Lidí, kteří tomu věnují mnohem víc času a je to někdo, kdo je pořád k dispozici pro nás. Máme PR-istu, Ondru Havránka. Máme toho Honzu, který koordinuje ověřování a má i jako zástupkyni, Kamču. Máme i Kubu Cajkáře, který mi vypomáhá s administrativou, který teďka v poslední době bylo strašně moc. No, a i ten tým korektorů se teďka víc bude profesionalizovat. Budeme jim platit za normo strany. Najali jsme si firmu, která nám dodává web developera a vlastně i teďka od léta už konečně fungující účetní firmu. Takže celý se to prostě tak nějak jako strukturuje a profesionalizuje.

Takže hlavní impuls byla nějaká finanční podpora nebo možnost nějak fungovat s nějakými financemi?

Některý věci, některé věci jsme měli a mohli udělat už dřív, než jsem to přebíral. Ale jo, zrovna tak to souviselo, že když jsem tam naskočil, tak krátce na to jsme dostali ten facebookový projekt, pak jsme navázali spolupráci s Jiřím Moravcem, to byly peníze, a pak jsme dostali ten Google projekt, takže tak postupně nám to dalo ty možnosti dělat tu práci trochu líp.

Je něco, co třeba cítíš jako největší prostor ke zlepšení demagogu? Něco, co vás pálí, kam se plánujete vyvíjet?

Není to dodělaný web úplně pořád. Je to pro boomery, ale je to něco prostě to hlavní, jak to říct, výkladní skříň toho projektu a měla by fungovat mnohem líp a měl by být živější, interaktivnější. Takže ta prezentace musí zlepšit a paralelně s ní PR projektu. Teďka mám

pocit, že jsme relativně známí, minimálně mezi českými médii, takže nám už někdy převezmou tiskovky a takový věci, ale je to pořád work in progress hodně. Myslím, že to je největší problém, tak nějak obecně.

Ale potom největší příležitost pro zlepšení, z hlediska toho vnitřního procesu jsou právě nějaký jako, ne nezbytně automatický, ale asi částečně ano. Částečně nějaká automatizace toho našeho procesu, hlavně napojení na různé systémy, jako databáze fact-checků, který se používají dál. To je ten claim review, nějaký jednotný databáze na evropské úrovni a potom využívání těch technických nástrojů na minimálně detekci toho obsahu jo.

My teďka jsme používali nějakou Crowdtangle, což je nástroj, který stahuje data ze sociálních sítí. A v okamžiku, kdy tohle rozbíháme, tak bychom měli být schopni reagovat mnohem rychleji na ten content a ideálně ho prostě típat, nebo na tom Facebooku označovat dřív, než se rozšíří mezi miliony lidí. Jo, to je ten, to je ten problém, že teďka jako závodíme s těma šmejdama, který toto dělají systematicky, ten content. Dneska jsem koukal, před třema dněma vyšel deefake s Babišem, kde tlačí nějakou tradeovací platformu, která je ve skutečnosti scam, jak vytáhnout z lidí údaje k účtu. A to je prostě relativně nový. Takže s tímhle se musíme popasovat teď.